

LUND UNIVERSITY

Styrdokumenten i vardagen

En undersökning av kulturpolitiska styr-dokuments strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner

Rivano Eckerdal, Johanna; Carlsson, Hanna

2018

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Rivano Eckerdal, J., & Carlsson, H. (2018). *Styrdokumenten i vardagen: En undersökning av kulturpolitiska styr-dokuments strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner*. Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Styrdokumenten i vardagen

En undersökning av kulturpolitiska styrdokumentens strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner

Johanna Rivano Eckerdal & Hanna Carlsson
Institutionen för Kulturvetenskaper
Lunds Universitet
2018

LUNDS
UNIVERSITET

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	4
DISPOSITION.....	8
INLEDNING	9
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
METODOLOGI.....	11
PRODUKTION AV DET EMPIRISKA MATERIALET	12
ANALYS AV DET EMPIRISKA MATERIALET	12
URVAL AV KOMMUNER.....	13
PRESENTATION AV KOMMUNERNA	14
SKISSERING AV FORSKNINGSLÄGET.....	16
STYRDOKUMENT	16
FOLKBIBLIOTEKET SOM POLITISKT STYRD INSTITUTION.....	16
FOLKBIBLIOTEKETS DEMOKRATISKA ROLL	17
STYRDOKUMENTENS STRATEGISKA POTENTIAL	19
STYRDOKUMENTENS TYNGD.....	19
BIBLIOTEKSLAGEN.....	20
<i>Folkbiblioteken som lagstadgad verksamhet.....</i>	<i>20</i>
<i>Bibliotekslagens innehåll.....</i>	<i>21</i>
<i>Gamla och nya bibliotekslagen.....</i>	<i>22</i>
<i>Bibliotekslagen som hinder?.....</i>	<i>24</i>
<i>Använda bibliotekslagen.....</i>	<i>24</i>
REGIONALA KULTURPLANEN	26
<i>En plan som överbryggar.....</i>	<i>26</i>
<i>En plan som klyver?.....</i>	<i>29</i>
<i>Region Skånes förändrade inriktning.....</i>	<i>29</i>
<i>Delregionala samarbeten växer i betydelse.....</i>	<i>31</i>
BIBLIOTEKSPLANEN	32
<i>Gällande biblioteksplan.....</i>	<i>32</i>
<i>Processer och produkter.....</i>	<i>34</i>
<i>Kommunicera internt i personalen.....</i>	<i>36</i>
<i>Kommunicera med politiker och tjänstepersoner.....</i>	<i>38</i>
<i>Vision, funktion och handling.....</i>	<i>39</i>
<i>Inaktuella biblioteksplaner.....</i>	<i>41</i>
<i>Harmonisera styrdokument.....</i>	<i>41</i>
<i>Biblioteksplan som stöd eller hinder.....</i>	<i>43</i>
VERKSAMHETEN I STRATEGISK BELYSNING.....	46
ATT VERKA FÖR LIKVÄRDIG TILLGÅNG FÖR ALLA	46
<i>Välkända och nya vägar för att nå alla.....</i>	<i>46</i>
<i>Meröppet som åtgärd för att öka tillgänglighet.....</i>	<i>49</i>
<i>Mångspråk</i>	<i>49</i>
<i>Resurser.....</i>	<i>52</i>
<i>Delregional samverkan kring mångspråkslitteratur</i>	<i>54</i>
ATT VERKA I EN INTERNATIONELL OCH DIGITAL KONTEXT	55
<i>Svårbegripligt mål.....</i>	<i>55</i>
<i>Delregionalt samarbete kring digitala frågor.....</i>	<i>57</i>
<i>Lokal mötesplats eller internationella kopplingar?.....</i>	<i>57</i>
BIBLIOTEKETS PLACERING I DEN KOMMUNALA ORGANISATIONEN.....	59

<i>Tjänstepersonernas roll gentemot biblioteket.....</i>	<i>61</i>
STYRDOKUMENTEN I BIBLIOTEKSVARDAGEN	62
INTERNALISERAD GESTALTNING	63
SYNKRONISERA STYRDOKUMENTENS GESTALTNINGAR	65
ATT GESTALTA DET DEMOKRATISKA UPPDRAGET	65
<i>Lokal tillgänglighet för nyanlända</i>	<i>66</i>
UPPRÄTTHÅLLA SPRÅKLIG MÅNGFALD	68
<i>Mångspråk i biblioteksrummet</i>	<i>68</i>
MÖTESPLATS/ER	69
<i>Vara till för alla men inte enbart för dig.....</i>	<i>70</i>
LOKAL TILLGÄNGLIGHET OCH DIGITALISERING	72
STYRDOKUMENTENS PLASTICITET	77
ARBETE FÖR LIKVÄRDIG TILLGÅNG MED FOKUS PÅ MÅNGSPRÅK	77
INTERNATIONELLT ARBETE VID EN LOKAL MÖTESPLATS	78
STYRDOKUMENTENS FORMBARHET I VARDAGEN.....	79
<i>Styra med vision och agera med handlingsplan.....</i>	<i>79</i>
<i>Bibliotekariers demokratifrämjande arbete.....</i>	<i>80</i>
KUNSKAPSBIDRAG OCH FÖRSLAG FRAMÅT.....	83
REFERENSER	85
BIBLIOTEKSLAG (SFS 2013:801)	89
MÅL FÖR FOLKBIBLIOTEKEN UR REGIONAL KULTURPLAN FÖR SKÅNE 2016-2019	92
INTERVJUFRÅGOR POLITIKER	93
INTERVJUFRÅGOR TJÄNSTEPERSON	95
INTERVJUFRÅGOR BIBLIOTEKSCHEF.....	97
PROTOKOLL FÖR OBSERVATIONSSVEP	100
INFORMATION OM PÅGÅENDE FORSKNINGSSTUDIE	102

Förord

Sedan denna studie inleddes har mycket förändrats bland annat vad gäller styrdokument i de fem kommuner där studien genomfördes. I undersökningen har vi intresserat oss för de styrdokument som var giltiga då vår studie tog sin början. Nya kommunala biblioteksplaner har tagits fram och beslutats i fyra av de fem kommuner som ingår i studien: Lund, Skurup, Tomelilla och Örkel-ljunga. Några av personerna som vi har intervjuat har slutat på sina poster så att det idag är andra som verkar på dessa.

Under tiden fram till att denna rapport skrivs har en regional biblioteksplan tagits fram, *Regional biblioteksplan 2017-2020 Region Skåne*. Den regionala biblioteksplanen gäller för sjukhusbiblioteken inom Region Skåne samt för biblioteksverksamheten vid Region Skånes kulturförvaltning. Som en bakgrund till planen står det att läsa:

Den tidigare länsbiblioteksfunktionen med huvuduppgift att komplettera kommunbibliotekens mediebestånd förändrades när Kultursamverkansmodellen infördes 2011. Regionerna fick då ansvaret för att fördela de statliga bidragen inklusive medel och huvudmannaskap för den regionala biblioteksverksamheten. Prioriteringar och utvecklingsområden måste beskrivas i kulturplaner. Kulturförvaltningens organisation är därför anpassad efter samverkansmodellens intentioner med gränsöverskridande samarbeten [---]
Den regionala biblioteksverksamhetens inriktning har förändrats från medieförsörjning till ett mer strategiskt, konsultativt och utvecklande uppdrag. (Regional Biblioteksplan 2017-2020 region Skåne, s 7)

Region Skåne har varit med i kultursamverkansmodellen sedan starten. Därtill kommer den nya bibliotekslagens förändring i inriktningen på de regionala biblioteksverksamheternas uppdrag (SFS 2013,11§). Den regionala biblioteksplanen är då ett dokument som kan tydliggöra hur det nu gällande, lagstadgade uppdraget ser ut.

I skrivande stund pågår arbetet med att formulera en nationell strategi för den allmänna biblioteksverksamheten i Sverige. Strategin, som presenterats i en första version i maj 2018, ska vara klar i mars 2019. Den har som syfte att, utifrån bibliotekslagens bestämmelser, främja långsiktig utveckling och samverkan i det allmänna biblioteksväsendet (Regeringskansliet 2016). Behovet av en nationell strategi har länge påtalats av centrala aktörer inom bibliotekssektorn och de mål den stakar ut kommer förhoppningsvis att bistå de svenska allmänna biblioteken i deras fortsatta arbete.

Det är alltså i dag i de flesta fall nya styrdokument som gäller i kommunerna. Vad vi i denna rapport vill belysa är inte situationen i dessa fem kommuner förstådda som enskildheter utan hur man kan förstå och analysera arbete med styrdokument generellt. Det har därför varit viktigt att utgå från dem som gällde vid tillfället för intervjuerna och observationerna.

Sammanfattning

Föreliggande rapport är resultatet av en studie med fokus på vilken betydelse styrdokument har för folkbibliotek. Studien har bedrivits under åren 2016 och 2017 med finansiering av Region Skåne. Sedan 2011 används i Sverige vad som kallas kultursamverkansmodellen, en finansieringsmodell för att fördela statliga bidrag till regional kulturverksamhet. Modellen är reglerad i en lag som föreskriver att ett landsting får fördela vissa statsbidrag om det finns en regional kulturplan (SFS 2010:1919). Utöver de planer som stipuleras i bibliotekslagen finns således i många regioner och landsting regionala kulturplaner där regionernas intentioner avseende inriktning och prioriteringar för kulturverksamheter anges. Dessutom finns det i kommunerna andra styrdokument som folkbiblioteken behöver följa. Verksamma vid folkbibliotek har därför att förhålla sig till styrdokument på tre olika nivåer. De styrdokument studien riktat in sig på är:

- den nationella bibliotekslagen
- den regionala kulturplanen
- de lokala biblioteksplanerna

Vi ansluter oss till den förståelse av styrdokument som Åse Hedemark och Lisa Börjesson (2014, s. 98) har formulerat:

Styrdokument är ett deskriptivt, samlande begrepp som avser alla de texter som reglerar en verksamhet som ett folkbibliotek. Däribland kan både finnas juridiska dokument som lagtexter, politiska dokument som antagna planer, administrativa dokument och planeringsdokument på tjänstemannanivå. Biblioteksplaner är en typ av styrdokument.

Syftet med studien har varit att undersöka vilka betydelser idag tillgängliga styrdokument tillskrivs av för folkbiblioteket centrala aktörer (politiker, tjänsteperson, bibliotekschef, bibliotekspersonal) samt hur dessa styrdokument gestaltas i folkbibliotekets dagliga verksamhet. Därigenom har vi sökt nå kunskap om förekomsten av konflikter eller spänningar i såväl den strategiska som den dagliga verksamheten som kan ha sitt upphov i att styrdokument finns på lokal, regional och nationell nivå och hur folkbiblioteken i så fall hanterar dem.

För att undersöka mötet mellan de lokala, regionala och nationella nivåerna i folkbibliotekets arbete relaterat till styrdokument har studien fokuserat på områden där spänningar och konflikter potentiellt kan framträda. Region Skåne arbetar enligt kultursamverkansmodellen och det finns därför en regional kulturplan med fastställda mål för olika kulturområden. För folkbiblioteken finns sex mål i den regionala kulturplan som gäller 2016-2019. För studien har vi tagit utgångspunkt i två av dessa mål för folkbiblioteken. De två målen valdes för att inrikta studien mot områden som vi antog dels var aktuella och dels innebär utmaningar för verksamheterna. Målen lyder:

- *Region Skåne vill främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare.*
- *Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext*

Två forskningsfrågor formulerades utifrån de valda målen:

- 1) Hur förstås lokal tillgänglighet i en digital samtid, särskilt med fokus på mångspråk och bibliotekens förutsättningar att möta en heterogen användargrupp och dess olika behov av kultur och information; och vad innebär detta för biblioteken?
- 2) Hur arbetar man med att vara en lokal mötesplats och en del i en kulturell samhällelig infrastruktur som sträcker sig ut över nationsgränser; och vad innebär detta för biblioteken?

Studien genomfördes med kvalitativa, etnografiska metoder som inkluderade intervjuer med bibliotekspersonal, tjänstepersoner och lokalpolitiker med ansvar för biblioteksfrågor samt observationer, samtal och skuggning på folkbibliotek. De deltagande kommunerna är i alfabetisk ordning: Lund, Osby, Skurup, Tomelilla och Örkelljunga.

Materialproduktionen har skett i två steg. Under våren 2016 intervjuades bibliotekschef eller motsvarande, ansvarig lokalpolitiker samt tjänsteperson med ansvar för folkbiblioteken i fem skånska kommuner (en intervju per roll och kommun). Sammanlagt genomfördes 15 intervjuer. Under våren 2017 gjordes den etnografiska studien vid biblioteken, med fokus på biblioteksrummet och bibliotekspersonalen, deras faktiska arbete och deras upplevelse av att arbeta med styrdokument. Fem huvudbibliotek och två filialer studerades.

Det empiriska materialet, bestående av transkriptioner av intervjuer, styrdokument, observationsprotokoll och fältanteckningar, bearbetades och analyserades med en socio-materiell och praktikteoretisk utgångspunkt för att undersöka styrdokumentens betydelser och gestaltningar i folkbibliotekens verksamhet. Centrala teoretiska begrepp i vår analys är *gestaltningar*: hur styrdokumentet blir en del av folkbibliotekspraktiken; *översättningar*: hur något alltid läggs till eller går förlorat i denna förflyttning och; *intra-aktioner*: hur styrdokumentet vid vissa tidpunkter materialiseras i specifika materiella praktiker och de gränser som därigenom framträder. I intervjuerna gjorda under studiens första år tillskrev det absoluta flertalet den väsentliga betydelse som bibliotekslagens portalparagraf hade, särskilt betoningen av bibliotekens demokratiska uppdrag. Vår syn på demokrati som en process inte sällan fylld av konflikt, var därför också en viktig utgångspunkt vid analysen.

Våra resultat pekar på att styrdokumentet uppfyller flera funktioner. För bibliotekscheferna erbjuder arbete med styrdokument möjlighet att kommunicera bibliotekens verksamhet externt gentemot politiker och övriga tjänstepersoner i kommunen. Arbetet med biblioteksplanen fungerar också som ett sätt att kommunicera internt. Att ta fram handlingsplaner som stämmer med biblioteksplanen är ett sätt att gemensamt föra diskussioner om steget från vision till verksamhet som man arbetar på vid några bibliotek. Att den lokala biblioteksplanen refererar till andra styrdokument anses vara viktigt, däremot skiljer det sig åt vilka andra dokument man refererar till. Det framkommer att det är väsentligt att dokumentet revideras eftersom ett inaktuellt styrdokument är i bästa fall betydelselöst eller i värsta fall en belastning.

Vi antog att det skulle kunna vara påfrestande att ha styrdokument på olika nivåer. Studien visar det motsatta, nämligen att det är en fördel att det finns olika nivåer av styrdokument vilket möjliggör ett dynamiskt spel mellan dem.

Våra resultat visar att skrivningarna i styrdokumentet, särskilt formuleringarna som rör prioriterade grupper, att biblioteket är öppet för alla och en mötesplats som är kostnadsfri, är formuleringar som personalen bär med sig i gestaltandet av sitt arbete. Styrdokumentet är internaliserade hos många av de bibliotekarierna som vi mött under våra observationer. Folkbibliotekets demokratiska uppdrag lyftes fram av de flesta vi intervjuade under studiens första år.

Vår praktikteoretiska utgångspunkt innebär att vi har fokuserat på hur styrdokumentet gestaltas i praktiken, en praktik som styrdokumentet både är med att forma och omformas av. Därigenom har vi erhållit kunskap om hur kulturpolitik färdas och också översätts mellan dokument och praktik, med andra ord hur styrdokument både skapas och gestaltas i den lokala folkbibliotekspraktiken. Studien gjordes när den gällande bibliotekslagen var ny men uppfattades redan som självklar.

Folkbiblioteken som vi har följt har agerat och försökt möta de behov som uppkom under och efter hösten 2015. Skrivningen i portalparagrafen om att biblioteken är till för alla har använts som grund för dessa ageranden. Biblioteken har agerat på olika sätt vilket visar att lokala förutsättningar påverkar hur skrivningarna gestaltas. Vi förstår det som översättningar som skiljer sig åt.

I rapporten återges hur man vid de fem folkbiblioteken arbetar med målsättningen att skapa tillgång till verksamheten för breda grupper. Kommunerna har inte minst efter den stora mängd nyanlända som man tog emot hösten 2015 ett tydligt behov av litteratur och information på mångspråk. Regionalt konkret stöd efterlyses. Region Skånes förändrade roll har inneburit att de delregionala samarbeten har stigit i betydelse. Meröppet är ett arbetssätt som används genomgående för att öka tillgängligheten, dock inte en heltäckande lösning på frågan. Folkbibliotekens roll som lokal mötesplats lyftes upp som väsentlig för bibliotekens roll i samhället.

Bibliotekspersonalen behöver balansera mellan olika uppdrag och prioriterade grupper i sin vardag. I de prioriteringar som görs uppstår gränser, exempel på en sådan gräns som vi observerat i vår studie är den mellan nyanlända och barn. Ett annat exempel är när jobbcoacher använde sig av bibliotekslokalen för möte med klienter. Då blir det tydligt att uppdraget att vara till för alla inte innebär att biblioteket är till för allt. Vi har även iakttagit hur en annan gräns drags i relation till uppdraget att vara till för alla: att biblioteket är till för alla innebär inte att biblioteket är till för allt enskilda användare önskar sig.

Denna studie visar att folkbibliotekarierna, ofta med stöd av tjänstepersoner och politiker, navigerar mellan den nationella och den lokala nivån i sitt arbete för demokrati. I sin yrkesutövning måste de förhålla sig till styrdokument på tre olika nivåer, den nationella, den regionala och den kommunala: men mest konkret förhåller de sig till den kommunala biblioteksplanen. Utifrån vårt material har biblioteksfrågor inte varit kontroversiella kulturpolitiska frågor. Däremot framkommer att det finns spänningar på den kommunala nivån. Det är dels politiker emellan och dels att det mer generellt finns uttryckliga politiska skiljelinjer i kommunen.

Folkbibliotek är platser där olika kulturpolitiska nivåer kan kopplas samman, vilket vi ser som ett viktigt samhällsbidrag i politiskt utmanande tider. Bibliotekariernas kompetens omfattar därmed idag att fungera som översättare mellan olika politiska nivåer. Det väcker frågor om hur

förändringar omformar förväntningarna på professionens kompetenser, arbetets innehåll och organisering.

Det finns en paradox i att demokratiska institutioner med yttrandefriheten är öppna för antidemokratiska yttringar och uttryck för strävanden att lämna det demokratiska styrelseskicket. I studien exemplifieras hur bibliotekarier verkar i detta spänningsfält. Kravet på att verka för allas deltagande och tillgänglighet för alla för med sig att bibliotek och bibliotekarier ska verka för det demokratiska samhällets fortlevnad. Biblioteket har därmed en viktig roll att fylla som en samhällsinstitution där paradoxen oupphörligen behöver bemötas i ageranden som har som ett av sina mål att stödja demokratin.

Med våra teoretiska utgångspunkter har vi fångat in de båda nivåerna i demokrati som vi är intresserade av: hur demokrati är något som är abstrakt och platsövergripande och samtidigt konkret och betingat av lokala förutsättningar. Sammantaget förstår vi därför våra resultat som olika sätt som demokrati gestaltas i lokala praktiker på folkbibliotek idag. Politiska dokument är viktiga på olika sätt beroende på intressenternas ställning, kunskap om, attityd och förväntningar på bibliotek. Dessutom erbjuder bibliotekarier, i sitt uppförande av biblioteket, utrymmen för förhandlingar mellan olika nivåer av kulturpolitik vilket vi ser som ett viktigt samhällsbidrag i utmanande tider.

Genom att undersöka om och i så fall hur folkbibliotekarier uppfyller sin institutions demokratiska uppdrag har vi fått insikter om på vilka sätt samhället kan arbeta för att stärka tilltron till den liberala demokratin i ett lokalt sammanhang, samt vilka hinder det kan finnas för utförandet av detta arbete. Mot bakgrund av studiens resultat har vi också identifierat några områden där det finns behov av kompetensutveckling för professionen.

I vår studie har vi konstaterat att svåra prioriteringar ingår i bibliotekariers arbetsvardag, prioriteringar som ställer olika krav som folkbibliotek har mot varandra. Kraven stipuleras av bibliotekslagen och kommunala biblioteksplaner men innebär beslut och ageranden i vardagen som kan vara svåra och som väcker frågor om innehåll i och förändring av den professionella kompetensen. Därför vore det värdefullt att få möjlighet att med distans till det vardagliga arbetet diskutera sitt arbete samt i dialog forma verktyg att analysera och därmed på ett medvetet sätt kunna utveckla dem.

Vi ser att digitala tjänster och verktyg är ett område där det fortsatt finns behov av fortbildning. Eftersom så många i dag vänder sig till folkbiblioteken med frågor som rör resurser som endast finns tillgängliga digitalt så finns det ett stort behov av kunskap om dessa samt resurser att arbeta med denna kunskapshöjning.

Denna studie bör kunna vara till stöd för verksamma på folkbibliotek, för deras politiska uppdragsgivare samt för verksamma på utbildningar för bibliotekarier. Den kan också vara till hjälp för dem som på regional och nationell nivå ska stötta de kommunala folkbiblioteksverksamheterna. Vår undersökning bidrar till forskningssamhället eftersom den ger kunskap om den demokratiska potentialen i en betydande kulturinstitution, som inte bara omhuldas av allmänheten och politikerna utan också spelar en viktig roll för att förbereda sina användare som medborgare. Vidare är vår analys om hur demokrati, som förstås som en process, gestaltas i folkbibliotekspraktiker, ett empiriskt baserat bidrag till vår kunskap om denna form av styre. Med vår uppmärksamhet på möjligheterna för en offentlig institution att motstå hot mot

den liberala representativa demokratin intar vi en ståndpunkt som vi anser vara särskilt viktig vid denna tidpunkt.

Disposition

Rapporten inleds med en presentation av studiens syfte och frågeställningar följt av ett kapitel där det redogörs för de metoder som använts för att producera studiens empiriska material samt för att analysera detsamma. En kort presentation av kriterier för urvalet av de kommuner som ingår i studien samt uppgifter som rör de fem ingående kommunerna avslutar kapitlet. I det tredje kapitlet presenteras tidigare forskning av relevans för undersökningen och i det tas därför upp forskning som rör styrdokuments betydelse för folkbiblioteksverksamhet, forskning som belyser att folkbiblioteken är politiskt styrda organisationer samt sådan som undersökt folkbibliotekens demokratiska roll. I det fjärde kapitlet, *Styrdokumentens strategiska potential*, redovisas resultat av studien. Detta kapitel baserar sig på de intervjuer som genomfördes under studiens första år med fokus på hur styrdokument för folkbibliotek förstås på en generell nivå. De styrdokument som tas upp är bibliotekslagen, den regionala kulturplanen samt de kommunala biblioteksplanerna. Kapitel fem har rubriken *Verksamheten i strategisk belysning* och även detta utgår från intervjumaterialet men analysen riktas mot hur de vi samtalat med reflekterar kring två av målen i den regionala kulturplanen relaterat till arbetet vid folkbiblioteken i respektive kommun. Det sjätte kapitlet, *Styrdokumentet i biblioteks vardagen*, är resultatet av analysen av det material som producerades under studiens andra år då vi genomförde observationer, skuggning och samtal vid biblioteken. I det sjunde kapitlet, *Styrdokumentens plasticitet*, diskuteras resultatet utifrån studiens frågeställningar och syfte. Här tecknas också det kunskapsbidrag som rapporten ger och några förslag för framtiden presenteras. Rapporten avslutas med referensförteckning och bilagor.

Inledning

Detta är en rapport av en studie där vi undersökt vilken betydelse styrdokument har för folkbibliotek. Den första svenska bibliotekslagen (SFS 1996:1596) fastslog att varje kommun skall ha ett folkbibliotek. Sedan 2014 gäller en ny bibliotekslag (SFS 2013:801, bilaga 1) som upprättar ramarna för verksamheten vid biblioteken inom det allmänna biblioteksväsendet. Att alla kommuner ska ha folkbibliotek ligger fast, lagen innehåller också krav på såväl regionala som kommunala biblioteksplaner. Sedan 2011 används i Sverige vad som kallas kultursamverkansmodellen, en finansieringsmodell för att fördela statliga bidrag till regional kulturverksamhet. Modellen är reglerad i en lag som föreskriver att ett landsting får fördela vissa statsbidrag om det finns en regional kulturplan (SFS 2010:1919). Utöver de planer som stipuleras i den nya bibliotekslagen finns således i många regioner och landsting regionala kulturplaner där den kurs, och de prioriteringar, som regionen önskar stödja för kulturverksamheter anges. Dessutom finns det i kommunerna andra styrdokument än biblioteksplanerna som folkbiblioteken behöver följa.

Kravet på alla dessa styrdokument kan i ett större perspektiv förstås som en del av en utveckling av offentlig förvaltning att bli målstyrd, en strömning som genomsyrar västvärlden sedan 1980-talet och som även på svenska brukar kallas New Public Management, NPM. Men vi menar att bibliotekslagens krav på lokala styrdokument inte enbart ska ses som ett uttryck för det ökade fokus på formaliserade rutiner och mätbarhet som genomslaget av NPM har inneburit för den offentliga sektorn. Krav på lokala styrdokument är en utveckling som bibliotekssektorn välkomnade (Hedemark & Börjesson, 2014, s.103). Inte desto mindre så innebär kravet att verka vid folkbibliotek har att förhålla sig till styrdokument på tre olika nivåer. I denna studie intresserar vi oss för hur detta görs i praktiken. De styrdokument vi riktar in oss på är:

- den nationella bibliotekslagen
- den regionala kulturplanen
- de lokala biblioteksplanerna.¹

Vi ansluter oss till den förståelse av styrdokument som Åse Hedemark och Lisa Börjesson (2014, s. 98) har formulerat:

Styrdokument är ett deskriptivt, samlande begrepp som avser alla de texter som reglerar en verksamhet som ett folkbibliotek. Däribland kan både finnas juridiska dokument som lagtexter, politiska dokument som antagna planer, administrativa dokument och planeringsdokument på tjänstemannanivå. Biblioteksplaner är en typ av styrdokument.

Vi ställer oss frågan om de olika nivåerna av styrdokument möjligen kan ge upphov till spänningar och konflikter i såväl den strategiska som den dagliga verksamheten. För att närmare undersöka mötet mellan de lokala, regionala och nationella nivåerna i folkbibliotekets arbete relaterat till styrdokument kommer vi att särskilt fokusera på områden där sådana spänningar potentiellt kan framträda. Region Skåne arbetar enligt kultursamverkansmodellen och det finns därför en regional kulturplan med fastställda mål för olika kulturområden. För folkbiblioteken finns sex mål i den regionala kulturplan som gäller 2016-2019 (bilaga 2). För folkbiblioteken är

¹ När studien inleddes fanns det för region Skåne inte någon separat regional biblioteksplan. Se Post scriptum.

dessas mål viktiga att förhålla sig till eftersom det finns möjlighet att söka ekonomiskt stöd för utvecklingsarbete som går i målens riktning. Det var inte möjligt att inkludera alla sex målen i undersökningen. Vägledande för urvalet var att avgränsa studien samt att inrikta den mot områden som vi antog dels var aktuella och dels innebär utmaningar för verksamheterna. För studien har vi därför tagit utgångspunkt i följande två mål för folkbiblioteken:

- *Region Skåne vill främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare.*
- *Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext*
(Regional kulturplan 2016-2019, s 16)

Syfte och frågeställningar

I denna studie undersöker vi hur man på folkbibliotek i fem skånska kommuner arbetar med några av de i den regionala kulturplanen 2016-2019 prioriterade verksamhetsområdena för folkbibliotek. Syftet med föreliggande studie är att undersöka vilka betydelser idag tillgängliga styrdokument tillskrivs av för folkbiblioteket centrala aktörer (politiker, tjänsteperson, bibliotekschef, bibliotekspersonal) samt hur dessa styrdokument gestaltas i folkbibliotekets dagliga verksamhet. Därigenom vill vi nå kunskap om förekomsten av konflikter eller spänningar i såväl den strategiska som den dagliga verksamheten som kan ha sitt upphov i att styrdokument finns på lokal, regional och nationell nivå och hur folkbiblioteken i så fall hanterar dem.

De två målen i kulturplanen som studien utgår från är breda och för att göra dem mer fokuserade och möjliga att studera har vi valt att precisera våra forskningsfrågor enligt följande:

- I relation till det första målet är vi intresserade av hur lokal tillgänglighet förstås i en digital samtid, särskilt med fokus på mångspråk och bibliotekens förutsättningar att möta en heterogen användargrupp och dess olika behov av kultur och information; och vad detta innebär för biblioteken.
- I relation till det andra målet ställer vi frågan hur man arbetar med att vara en lokal mötesplats och en del i en kulturell samhällelig infrastruktur som sträcker sig ut över nationsgränser; och vad detta innebär för biblioteken.

Studien har erhållit finansiering från Region Skåne.

Metodologi

Studien påbörjades 2016 och rapporteras under 2018. Vi arbetar i studien med kvalitativa, etnografiska metoder som inkluderar intervjuer med bibliotekspersonal, tjänstemän och lokalpolitiker med ansvar för biblioteksfrågor samt observationer, samtal och skuggning på folkbibliotek. Med dessa metoder uppnår vi ett empiriskt material som möjliggör analysen av växelverkan mellan den nationella, den regionala och de kommunala nivåerna.

Som forskare har vi erfarenhet av att studera människor i såväl deras yrkesroller som i deras vardag och fäster stor vikt vid att behandla deltagare, liksom det empiriska material som samlas in, med stor respekt för de medverkande och enligt vedertagna etiska riktlinjer för vetenskapligt arbete.

För att nå förståelse för styrdokumentens betydelser och hur dokumentens skrivningar kommer till uttryck i folkbibliotekens verksamhet har vi operationaliserat våra forskningsfrågor och har arbetat med följande frågeställningar när vi producerat vårt empiriska material:

- Vilka betydelser fäster folkbibliotekets olika aktörer (här avses politiker, tjänsteperson, bibliotekschef, bibliotekspersonal) vid styrdokumentet? Finns det skillnader i betydelsetillskrivning mellan olika aktörer och/eller i relation till olika styrdokument?
- Gestaltas styrdokumentens mål och strategier i biblioteksvardagen och i så fall hur? Kommer de strategiska val som gjorts i styrdokumentet till uttryck i olika utföranden i verksamheterna och i så fall hur?
- Ställer styrdokumentet upp några svårigheter i biblioteksvardagen? Vilka svårigheter handlar det i så fall om och hur hanteras dessa svårigheter?
- Erbjuder styrdokumentet stöd i biblioteksvardagen, i så fall på vilka sätt?

Materialproduktionen har skett i två steg:

- *Intervjuer (Våren 2016)*. Vi har genomfört intervjuer med bibliotekschef eller motsvarande, ansvarig lokalpolitiker samt tjänsteperson med ansvar för folkbiblioteket i fem skånska kommuner (en intervju per roll och kommun). Sammanlagt har 15 intervjuer gjorts. Bibliotekslagen, relevanta delar av den regionala kulturplanen 2016-2019 samt respektive kommuns biblioteksplan har varit väsentliga utgångspunkter för intervjuerna, varför vi studerat dem ingående. Intervjuerna har genomförts som kvalitativa semi-strukturerade intervjuer (Kvale 1997). Ett frågeschema för varje roll (bibliotekschef/ tjänsteperson/politiker) togs fram och användes under intervjuerna (bilaga 1-3). Intervjuerna har transkriberats. Vid transkriberingen gjordes vissa redigeringar enligt gängse praxis för att öka textens läsbarhet. De intervjuade har erbjudits möjlighet att ta del av transkriptionerna.
- *Etnografisk studie på biblioteket (Våren 2017)*. I denna del av studien ligger fokus på biblioteksrummet och bibliotekspersonalen, deras faktiska arbete och deras upplevelse av att arbeta med styrdokument. Vi intresserade oss för om och i så fall hur styrdokumentens formuleringar blir till i biblioteksvardagen. Specifikt består materialinsamlingen av samtal och observationer inklusive skuggning och "seating sweeps". Detta angreppssätt är särskilt

användbart i situationer som denna när ämnet kan uppfattas som känsligt, eftersom det till viss del berör relationen mellan personal och dess ledning. De valda metoderna bidrar till att skapa mer informella förutsättningar för materialinsamling än exempelvis en mer strukturerad intervju. Vi var en forskare på plats i fyra till fem dagar på huvudbiblioteket i respektive kommun. I två av kommunerna inkluderades även observation, skuggning och samtal på ett filialbibliotek. Vi har alltså sammanlagt varit på fem huvudbibliotek och två filialer.

Produktion av det empiriska materialet

”Skuggning” är en metod som innebär att forskaren följer med personalen i deras arbete och tar del av vad de gör och även samtalar kring arbetet de utför (Czarniawska 2007). Vi har också befunnit oss i biblioteket och på plats skrivit fältanteckningar om vad som sker på biblioteket. ”Seating sweeps” är en form av strukturerad observation som använts tidigare för att undersöka hur folkbibliotek används (Given & Leckie 2003; Ögland 2014). Metoden innebär att forskaren fyller i ett protokoll med ett antal parametrar under tiden som forskaren rör sig i biblioteksrummet för att notera aktiviteter som pågår där. Det är en metod som lämpar sig för att fånga in hur olika delar av lokalerna används, av vem de används samt vad eller med vem dessa personer interagerar. Det innebär att vår uppmärksamhet riktas mot en bredd av faktorer under observationerna. Då vi är två som genomfört observationerna har den strukturerade form som svepen innebär varit ett stöd för att koordinera vad vi inriktar oss på under observationerna. Vi har utgått från ett gemensamt utformat protokoll (bilaga 4). Däremot har vi inte gjort ett så strukturerat och kontrollerat antal svep att det går att dra några generella slutsatser baserat på dem. Vi ser svepen som en metod för att producera ögonblicksbilder (Ögland 2014) som är mer strukturerade än fältanteckningar. De två metoderna kompletterar varandra väl. Observationsprotokollen och fältanteckningarna analyseras därför tillsammans. Det empiriska materialet som vi producerat inkluderar transkriptioner av intervjuer, styrdokument, observationsprotokoll och fältanteckningar.

Analys av det empiriska materialet

Det empiriska materialet bearbetades och analyserades med en socio-materiell och praktikteoretisk utgångspunkt för att undersöka styrdokumentens betydelser och gestaltningar i folkbibliotekens verksamhet, ett perspektiv som visat sig vara produktivt i studier av styrdokuments användning och implementering (jmf. Carlsson 2013; Hedemark & Börjesson 2014). En praktikteoretisk ansats innebär att vi förstår de aktiviteter (t ex tal, skrift och andra skeenden) som vi studerar som sammanlänkade och överordnade enskilda aktiviteter, samtidigt som vi också behandlar dem som situerade i en specifik kontext. Den socio-materiella ansatsen medför att det materiellas betydelse, som exempelvis dokument, i sociala praktiker uppmärksammas. Den praktik vi studerat väljer vi att benämna folkbibliotekspraktik och i vår studie närmar vi oss denna på flera olika nivåer och med hjälp av olika samspelande metoder som beskrivits ovan.

Styrdokument utgör denna undersöknings nav. I vår studie är den juridiska statusen hos de olika dokumenten inte i fokus och därför behandlade vi dem inledningsvis inte hierarkiskt utan var öppna för att de empiriskt kunde ges varierande vikt. Med vår valda teoretiska utgångspunkt intresserar vi oss för hur styrdokument gestaltas i praktiker (Carlsson 2013; Rivano Eckerdal 2012). Styrdokumentet förstås då som både formande och formade i ett samspel mellan praktiker på skilda nivåer. Därigenom når vi kunskap om hur kulturpolitik färdas och också

översätts (Callon 1986) mellan styrdokument och folkbibliotekspraktiker. Med en semiotisk-materiell utgångspunkt (Barad 2003) uppmärksammades i analysen hur styrdokument gestaltas i vardagliga och lokala folkbibliotekspraktiker. Centrala teoretiska begrepp i vår analys är *gestaltningar* (Mol 2002): hur styrdokumentet blir en del av folkbibliotekspraktiken; *översättningar* (Callon 1986): hur något alltid läggs till eller går förlorat i denna förflyttning och; *intra-aktioner* (Barad 2003): hur styrdokumentet vid vissa tidpunkter materialiseras i specifika materiella praktiker och de gränser som därigenom framträder.

Vi har arbetat löpande med analysen av materialet och använt våra analytiska begrepp för att söka svar på forskningsfrågorna (Charmaz & Belgrave 2014:14). I de intervjuer vi gjorde under studiens första år var det värde som det absoluta flertalet av de intervjuade tillskrev bibliotekslagens portalparagraf ett framträdande resultat. Särskilt lyftes portalparagrafens betoning av bibliotekens demokratiska uppdrag. Vår syn på demokrati som en process inte sällan fylld av konflikt (Mouffe 2013), är därför också en viktig utgångspunkt vid vår analys. Chantal Mouffe har utarbetat en agonistisk syn på demokrati som tar som utgångspunkt och bejakar att vi lever i samhällen präglade av mångfald. Demokrati förstås inte som en slutpunkt utan som en pågående process i vilken en mängd olika ageranden tillsammans utgör demokrati. Den agonistiska synen uppmärksammar också hur dessa lokala praktiker eller gestaltningar kan bidra till att stärka den pluralistiska demokratin genom att erbjuda platser och utrymmen för att göra motstånd mot olika former av förtryck (Mouffe 2013:88).

Demokrati förstår vi därmed som en mängd skeenden eller göranden och dessa blir då också formade, på varierande sätt, av det lokala. Vi intresserar oss därför för hur styrdokumentens demokratiska uppdrag utförs eller gestaltas i biblioteksvardagen förstått som en praktik bestående av bland annat aktiviteter, rutiner, artefakter och kunskap. Vad vi undersökt är olika aktörers uttalanden i intervjuer och samtal, en mängd skeenden i biblioteksrummet samt utformningen av lokalerna. Materialet inkluderar därmed uppfattningar och upplevelser hos de vi intervjuat såväl som det vi tagit del av under våra observationer.

Urval av kommuner

För att fånga hur skilda lokala förutsättningar kan påverka den lokala folkbibliotekspraktiken har vi valt ut fem kommuner inom region Skåne utifrån i förväg formulerade urvalskriterier. Vi var intresserade av att inkludera kommuner som inte befann sig på ytterligheter vad gäller folkmängd och medel avsatta till kultur. Dessutom ville vi inkludera kommuner från de olika delregioner inom vilka folkbibliotek samarbetar, samt undvika kommuner som varit föremål för mycket massmedial uppmärksamhet. Ytterligare ett kriterium var att kommunerna efter valet 2014 skulle ha minoritetsstyre eftersom en sådan situation antas ställa höga krav på kommunikation mellan de olika aktörerna. Slutligen skulle kommunerna ha biblioteksplaner. Kriterierna var vägledande initialt. För de kommuner som inkluderades i studien stämmer inte samtliga kriterier lika väl men vi anser att urvalet fungerade väl för att kunna nå studiens syfte.

För rekrytering tog vi först kontakt med bibliotekschefen och om denna tackade ja till medverkan gick vi vidare med frågan till politikern och tjänstepersonen med ansvar för biblioteksfrågor i kommunen. När personerna vi ville intervjua kontaktades informerades de om studiens syfte. Kontakten skedde per mejl och telefon eller enbart per mejl. Benämningarna på de olika rollerna varierar mellan kommunerna, vilket framgår av tabell 1. Inför den etnografiska studien eftersträvade vi att informera personalen om studien i förväg genom att komma till exempelvis en

arbetsplatsträff. Det var inte alltid praktiskt genomförbart och då skickades mejl med information om studien till personal. Vid observationerna använde vi en informationsskylt (bilaga 5) som vi satte upp på en plats i lokalen där den lätt kunde observeras av de besökande.

Vi önskade uppnå ett material som inkluderar olika delar av Skåne och kom fram till att fem kommuner var ett rimligt antal. De kommuner som inkluderades i studien var i alfabetisk ordning: Lund, Osby, Skurup, Tomelilla och Örkelljunga. I huvudparten av texten skrivs inte ut i vilken kommun den vi samtalat med är verksam. Detta är ett forskningsetiskt val. Vi har i vårt arbete strävat efter att skapa förutsättningar för förtroendefulla samtal och rapporteringen ska återspegla det. Vi väljer också att i lejonparten av referenserna ersätta kommunnamnet med en siffra.

Vi använder inga personnamn i rapporteringen. Vi har informerat dem som vi har intervjuat om att även om vi inte skriver ut deras namn så kan de med vissa efterforskningar identifieras. Vi använder oss i rapporten av det personliga pronomenet *hen* när vi refererar till våra observationer och intervjuer. I citat har vi i de fall kommunens namn nämns ersatt det med ordet *kommunen*. Det är inte personerna vi intresserar oss för utan de roller de verkar i. I rapporten refererar vi i huvudsak till oss författare, som "vi". I de fall där vi refererar till enskilda observationer som en av oss utfört och gör utdrag från fältanteckningar använder vi "jag" medan "vi" används i analysen av dessa observationer.

Presentation av kommunerna

Här följer en kort presentation av de fem kommuner där studien genomförts. Presentationen baseras på situationen i kommunen när studien inleddes eftersom det var i den situation som intervjuerna genomfördes. Den tillgängliga statistiken är då från 2014. Som en jämförelse finns även uppgifter med från statistik från år 2017. Då studien sträckt sig över flera år har naturligtvis förändringar skett vilket vi även berör i avsnittet Post Scriptum. Vi vill framhålla att vi intresserar oss för hur styrdokument förstås och gestaltas och det är därför situationen vid undersökningstillfället som vi utgår ifrån och diskuterar. Att en del av det vi presenterar idag är inaktuellt är därför inte ett problem. Det är snarare en del av förutsättningen.

Presentationen av kommunerna görs i tabell 1. Uppgifterna om invånarantal är hämtade från Statistiska Centralbyråns statistikdatabas och gäller per den 31/12 2014 respektive 31/12 2017.

Uppgiften om skatteunderlag är hämtad från Kommunfakta som hämtats från respektive kommuns hemsida samt för Tomelillas del från en befolkningsanalys som hämtats från samma plats. Denna uppgift presenteras endast för år 2014. Index för skatteunderlag som anges för kommunerna i tabell 1 är i relation till riket som har index 100.

Uppgifterna om bibliotek är hämtade från Kungliga Bibliotekets statistikrapporter som är tillgängliga via deras hemsida (<http://bibstat.kb.se/reports>).

Den 31/12 2014 hade Sverige 9 747 000 invånare och av dessa var 1 288 908 bosatta i Skåne. Den 31/12 2017 uppgick befolkningen i Sverige till 10 120 242 invånare och av dessa var 1 344 689 bosatta i Skåne (<http://www.statistikdatabasen.scb.se>).

Tabell 1. Presentation av kommunerna

Kommun	Invånare 2014/2017	Skatte- underlag (Index)	Bemannade serviceställe 2014/2017	Avsatta årsverken (bemanning) 2014/2017	Medie- kostnad (kr per invånare) 2014/2017	Driftkostnad (kr per invånare) 2014/2017	Intervjuade
Lund	115 968/ 121 274	102	11/10	67,5/ 83	53,4/ 53,4	578/ 570,6	Ordf. kultur- och fritidsnämnden Förvaltnings- direktör vid kultur- och fritids- förvaltningen Bibliotekschef
Osby	12 828/ 13 182	85	3/3	5,8/ 6,8	46/ 40,4	468,3/ 414,3	Ordf. kommunstyrelsens sambandsbyggnads- utskott Kultur- och fritidschef Bibliotekschef
Skurup	15 167/ 15 642	89	4/4	7,4/ 7,8	55/ 2,2	422,1/ 481,5	Ordf. kultur- och fritidsberedningen Chef service- förvaltningen Bibliotekschef
Tomelilla	12 914/ 13 416	83	4/4	6,4/ 7,2	54,6/ 50,1	415,3/ 507,3	Ordf. kultur- och fritidsnämnden Kultur- och fritidschef Enhetschef för kultur och bibliotek
Örkelljunga	9 733/ 10 047	83	3/3	5,2/ 5,1	56/ 55,2*	650,5/ 471,8*	Ordf. kultur- och fritidsnämnden Kultur-, fritids- och bibliotekschef Biblioteks- samordnare

* Denna uppgift gäller 2016.

Skissering av forskningsläget

Styrdokument

Styrdokumentens betydelser och gestaltningar på svenska folkbibliotek är ett relativt obeforskat område inom biblioteks- och informationsvetenskapen. Ett viktigt undantag är Åse Hedemark och Lisa Börjessons (2014) undersökning av biblioteksplaners utformning, användning och uppföljning. Studien visar att ”användning av biblioteksplaner kan ha olika innebörd och därmed skilda praktiska effekter i olika situationer inom biblioteksförvaltning” (Hedemark & Börjesson, 2014, s. 110). Deras slutsats understryker vikten av att vidare undersöka relationer och eventuella spänningar mellan biblioteksplaner och andra styrdokument i folkbibliotekens verksamhet. Då Hedemark och Börjessons undersökning kombinerar dokumentstudier med en fallstudie av *ett* folkbibliotek ser vi också att det finns anledning att bygga vidare på deras resultat genom en större undersökning som utforskar styrdokumentens betydelser och gestaltningar i flera folkbiblioteksverksamheter med olika lokala förutsättningar.

Lokala förutsättnings påverkan på formuleringar av strategier för folkbiblioteksverksamhet liksom strategiernas utföranden har bland annat studerats av Hanna Carlsson (2013). I hennes studie av Malmö stadsbiblioteks förändringsarbete 2009-2011 visar hon hur folkbibliotekets strategier och visioner inlemmas i Malmö stads omvandlingsarbete och platsmarknadsföringspraktiker. Även här ligger fokus på *ett* folkbiblioteks verksamhet och då ett storstadsbibliotek i en expansiv region. Det finns därför anledning att studera folkbibliotek med skilda lokala förutsättningar för att förstå om och hur spänningar mellan de lokala, regionala och nationella nivåerna kommer till uttryck i styrdokumentens betydelseskrivningar och utföranden och vad det får för betydelser för folkbibliotekens verksamhet.

Ansvarsfördelning och spänningar mellan olika kulturpolitiska nivåer i relation till folkbibliotekens verksamhet har uppmärksammats av Jenny Johannisson (2012). I bokkapitlet *Från kulturpolitik till bibliotekspolitik. Folkbibliotek och kultursamverkansmodellen* analyserar och diskuterar hon införandet av kultursamverkansmodellen och dess konsekvenser för folkbibliotekens styrning och verksamhet. Johannisson förstår införandet av kulturverkanmodellen som en ”strukturförändring som potentiellt kan få stora konsekvenser för såväl ansvarsfördelningen mellan olika politiska nivåer som den praktiska folkbiblioteksverksamheten” (Johannisson 2012, s. 293). Vår studie genomförs då kultursamverkansmodellen implementerats och därför kan studien bidra med kunskap om denna strukturförändrings praktiska konsekvenser för folkbibliotekens verksamhet.

Folkbiblioteket som politiskt styrd institution

Kultursamverkansmodellen används inom Region Skåne. Kultur Skåne initierade 2012 projektet *Folkbiblioteken som kulturhus* med finansiering från Statens kulturråd (Kulturnämnden, 2012). Folkbibliotek i regionen kunde söka medel för att på olika sätt arbeta med utveckling av sin verksamhet i riktning mot kulturhus. Hur utvecklingsprojekten bedrevs vid biblioteken i Burlöv, Skurup och Ängelholm studerade Johanna Rivano Eckerdal i ett följeforskningsprojekt (2013). I studien framkom att de mål som ställdes upp för de lokala projekten stämde med den riktning som det regionala projektet angav och som även stöttades nationellt. Vidare framkom projektformens betydelse för verksamhetsutveckling eftersom man då gick från formuleringar i de strategiska dokumenten till konkret gemensamt utförande. För att undvika projekttrötthet har

bibliotekschefen en viktig roll att spela som vägvisare för personalen och att relatera projektet till verksamhetens riktning framåt. I en andra studie följdes arbetet vid biblioteken i Burlöv och Ängelholm en tid efter projektens slut för att undersöka om och i så fall hur erfarenheter från projekten levde kvar i verksamheterna (Rivano Eckerdal 2016). I denna studie framträdde att synen på förändringar skilde sig åt beroende på var i organisationen man befann sig. Det blev också tydligt att biblioteket är en politiskt styrd verksamhet där bibliotekarierna verkar på uppdrag av politikerna i kommunen. Vidare visade sig att de biblioteksanställda behöver politikernas stöd och uppdrag att utföra arbetet för att de ska kunna verka på bästa sätt i biblioteket. Det framkom också att bibliotekarierna verkar i en paradoxal spänning mellan förnyelse och tradition som innebär utmaningar för hur man förstår både den egna yrkesidentiteten och bibliotekets roll och funktion. En slutsats av studien är att ett pågående samtal om hur dessa motsättningar kan hanteras och förstås är en del av det professionella utförandet och att en av bibliotekschefens uppgifter är att hålla ett sådant samtal igång.

Det är mot bakgrund av dessa tidigare vunna kunskaper som vi i den föreliggande studiens design valt att uppmärksamma relationerna mellan folkbibliotek, folkbibliotekschefer och lokalpolitiker. Dessa relationer har med olika betoningar och ingångar utforskats i en rad studier (se t ex Pors 2005; Gazo 2011; Sveum & Tveter 2012; Evjen 2012; Michnik 2014, 2015). Ett stråk som diskuteras i dessa studier är lokalpolitikens bristande kännedom om folkbibliotekets verksamhet (Gazo 2011; Sveum & Tveter 2012) liksom folkbibliotekschefer och lokalpolitikens attityder till och förståelser av folkbibliotekets verksamhet (Pors 2005; Michnik 2014, 2015). Bland annat pekar Katarina Michnik (2015) på att biblioteksplaner kan ha en positiv påverkan på politikens uppmärksamhet gentemot folkbibliotek.

Folkbibliotekets demokratiska roll

Folkbiblioteksforskning har uppmärksammat folkbibliotekets demokratiska potential som en offentlig sfär (Buschman 2003) och som en mötesplats i lokalsamhället (e.g. Fisher et al. 2007; Aabø, Audunson & Vårheim, 2010; Hvenegaard Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen 2011; Rivano Eckerdal 2013), inte minst i tider som präglas av migration (Audunson, Essmat & Aabø 2011; Vårheim, 2011) och digitalisering (Audunson 2005). Forskning som uppmärksammar folkbibliotek som mötesplatser lyfter fram värdet av att folkbibliotek är en inkluderande plats med låga trösklar och pekar på hur folkbiblioteket utgör en aktör som aktivt kan vara med och revitalisera det demokratiska samhället (Stigendal 2008; Audunson 2005; Audunson, Essmat & Aabø 2011).

Bibliotek är uppskattade av allmänheten och av sina politiska uppdragsgivare (Evjen 2015). Men det råder skilda meningar om vad ett bibliotek är och bör vara (Hansson 2015; Carlsson 2013; Hedemark 2009; Kann-Christensen & Andersen 2009). Genom att erbjuda människor tillgång till kunskap och information möjliggör biblioteket, och bibliotekarier, för alla att vara del av samhället (Budd 2015; Rivano Eckerdal 2014). Inte minst arbetar man vid folkbibliotek i dag med att erbjuda olika resurser och aktiviteter för att överbrygga den så kallade digitala klyftan och inbjuda användare till digital delaktighet (Thompson 2014; Carlsson 2012, 2013; Dahlquist kommande). Att bibliotek är viktiga för demokrati slås ofta fast men den demokratiska rollen specificeras och beforskas sällan (Buschman 2007). Vi bidrar därför i denna studie med att uppmärksamma folkbibliotekets och folkbibliotekariers roll för det demokratiska uppdraget (Rivano Eckerdal 2017). Folkbibliotek förstås här som centrala för det demokratiska samhället (cf Mouffe 2013). Genom att intressera oss för hur innehållet i detta uppdrag utvecklas och

förändras, ansluter vi oss också till forskning om bibliotekarieprofessionen (Schreiber & Elbeshausen 2006).

Kulturpolitisk forskning har visat hur tätt kulturpolitiken är kopplad till både välfärdssamhällets framväxt och värden som bildning, jämlikhet och demokrati (Blomgren & Johannisson 2016; Johannisson 2006). Att dessa värden idag utmanas, inte minst av populistiska partier (Lindsköld 2015) har också uppmärksamats (Svensson & Tomson 2016).

Att folkbibliotek fyller en roll för demokrati är något som utgör grunden för uppfattningen av institutionen och denna roll lyfts också fram i internationella policydokument som Folkbiblioteksmanifestet (IFLA/UNESCO 1994) och Alexandriaproklamationen (IFLA/UNESCO 2006). Forskningen vi presenterat hittills poängterar den demokratiska potentialen som folkbibliotek har i dag men det finns även studier som sätter ljuset på hur denna påfrestas av införandet av New Public Management (Buschman 2003, 2007; Kann-Christensen & Andersen 2009) eller tonas ned när kulturpolitik (Johannisson 2006, 2012) och styrdokument för folkbiblioteks sammanblandas med krav på ekonomisk tillväxt i stadsutveckling och platsmarknadsföringsstrategier (Carlsson 2013; c.f. Hvenegaard Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen 2011). Dessa förändringar innebär att traditionella förståelser av vad ett folkbibliotek är och även vad bibliotekarierollen innehåller utmanas då bibliotekarier behöver utveckla nya kompetenser och nya sorters expertis för att gestalta det samtida folkbiblioteket (Carlsson 2013; Rivano Eckerdal 2013, 2016; Schwarz 2016). Forskning har också skärskådat dessa förändringar och utvecklingen av bibliotek i nyliberal riktning och i stället föreslagit sätt att stärka den demokratiska rollen (*The Progressive Librarian*, Gregory & Higgins 2013; Whitworth 2014; Quinn & Bates 2017; Rivano Eckerdal 2017, 2018).

Styrdokumentens strategiska potential

Vi har i våra intervjuer och under våra vistelser på de olika biblioteken fått kännedom om hur arbetet med styrdokument förstås och görs generellt. Vi har därmed fått en god inblick i detta mer övergripande perspektiv på styrdokument vilket vi kommer att redovisa. Resultatdelen är uppdelad i tre kapitel. Detta kapitel *Styrdokumentens strategiska potential* samt det därpå följande *Verksamheten i strategisk belysning* utgår från intervjuerna gjorda under studiens första år. Kapitlet *Styrdokumentet i biblioteksvardagen* utgår från de observationer och samtal vi genomförde under studiens andra år.

När vi genomförde intervjuerna framträdde tydligt, som redan nämnts, att de flesta vi intervjuade såg styrdokumentet som en tillgång. Vi hade förväntat oss att det skulle finnas ett högre mått av kritik mot styrdokumentet och ställde specifikt frågor kring både fördelar och nackdelar med dem.

Styrdokumentens tyngd

Vi ställde en fråga om vilket av de tre styrdokumentet (den nationella bibliotekslagen, den regionala kulturplanen eller den kommunala biblioteksplanen) som väger tyngst för biblioteksverksamheten i kommunen. Av de femton intervjuade svarade tolv att bibliotekslagen väger tyngst och tre att biblioteksplanen gör det. Politiker och bibliotekschefer var i fyra av fem kommuner samstämmiga i att bibliotekslagen är det tyngsta styrdokumentet. I den femte kommunen var politikern och bibliotekschefen också överens i sin rangordning men i detta fall var det biblioteksplanen som var det viktigaste styrdokumentet.

Graderingen är något som vi efterfrågade. I elva av intervjuerna gjordes ytterligare gradering av de skilda styrdokumentet. Under intervjuerna nyanseras graderingen. En av intervjupersonerna svarar att det är jämnt mellan den nationella och den regionala och utgör ett undantag eftersom hen inte gör en så tydlig gradering mellan andra och tredje plats:

- *De här styrdokumentet då, som vi har pratat om på olika nivåer, det lokala, regionala och nationella, vilket har störst tyngd i biblioteksverksamheten i kommunen enligt dig?*
 - *Lokala*
 - *Mm. Och sen, nummer två?*
 - *Ähum, ja det är nog hugget som stucket men jag skulle nog vilja säga regionala. Att det är i den ordningen.*
- (tjänsteperson 3)

I andra svar kommenteras i stället att den regionala planen inte får en högre position:

- *Svårt att värdera så men den regionala kan jag nog ställa lite åt sidan kanske.*
- *Ja*
- *Lite. Men den nationella och den lokala har ju oerhört stor tyngd båda.*
- *Mm*
- *Och därför är det, som vi pratade om innan, viktigt att de harmonierar.*
- *Ja*
- *För att den nationella är ju lagen och den måste vi ju följa och det kan man ju säga är en miniminivå. Det övriga är ju det vi beslutar om hur vi ska satsa.*
- *Ja*

- *Sen det regionala där känns det lite mer i periferin, för det är inte lag och vi berörs inte så mycket av det även om vi berörs till delar naturligt[vis]. Det är därför jag säger att vi kan ställa den till sidan, men den är inte oviktig för det.*
(politiker 1)

Ingen uppger att den regionala kulturplanen har störst tyngd eller placerar bibliotekslagen på andra plats. Liksom i citatet ovan så tar flera upp att lagen har en särställning just eftersom det är en lag och det är därför för majoriteten en motivering till att placera den på första plats. En intervjuperson svarar att bibliotekslagen har störst tyngd men säger senare att det viktigaste dokumentet i kommunen är biblioteksplanen (politiker 2). När biblioteksplanen anges ha störst tyngd så motiveras det med att "där ska man ju ha brutit ner både bibliotekslagen och den regionala kulturplanen egentligen" (politiker 4). En annan intervjuperson talar om det som att bibliotekslagen har en formaliatyngd medan det är biblioteksplanen som är viktigast för verksamheten (tjänsteperson 2). Den regionala kulturplanen är det styrdokument som ges minst tyngd. Några intervjupersoner beklagar det. Här följer ett av dessa svar:

- *Lagen. Sedan är det ju kommunen. Sist tyvärr regionen. Men det är ju för att politikerna är ju våra arbetsgivare. De är ju suveräna och sedan är ju staten, lagen är ju lagen. Men samtidigt så för den delen så ser jag absolut inte att den här är oviktig.*
- *Nej*
- *Utan jag vill verkligen framhålla att det här är ett jättebra styrdokument, för att det är något att förhålla sig till.*
(tjänsteperson 1)

Medan det finns andra intervjupersoner som inte framhåller den regionala nivån:

- *Den nationella*
- *Och sedan är det ju den lokala. Och sedan är det ju, långt efter, den här.*
(bibliotekschef 5)

Vi återkommer senare till synpunkter vi tagit del av som rör Region Skånes och den regionala kulturplanens roll och funktion i verksamheterna. Men först tar vi upp det nationella styrdokumentet bibliotekslagen.

Bibliotekslagen

Folkbiblioteken som lagstadgad verksamhet

Att folkbiblioteken är en lagstadgad verksamhet uppfattar de flesta (13 av 15) som något positivt: en bibliotekschef säger att det ger biblioteket en särställning och ett uppdrag som man inte kan schackra med hur som helst (bibliotekschef 1). En annan bibliotekschef säger att det är mycket viktigt med en bibliotekslag för annars hade det varit lättare att skära i bibliotekets budget (bibliotekschef 3) och en tredje bibliotekschef lyfter fram att folkbiblioteken är den enda verksamheten inom förvaltningen som har en lag, förutom lotterilagen men den är så liten. Lagen ger en väldig styrka (bibliotekschef 5). En politiker för fram att det är väldigt viktigt att det finns en lag som tillförsäkrar att vi "kan lita på vårt offentliga Sverige, att vi har någon som är opartisk" (politiker 3).

En mindre positiv syn på lagen uttrycks av en bibliotekschef, orsaken är att lagen inte anger någon miniminivå för biblioteksverksamhet. I praktiken innebär det att det blir stora skillnader

mellan kommuner med icke likvärdig tillgång till biblioteksverksamhet som följd (bibliotekschef 4). Å andra sidan kommenterar en tjänsteperson att likvärdigheten hade sett betydligt mer olik ut utan lagen (tjänsteperson 5) och ytterligare en tjänsteperson säger att utan lagen är det risk att verksamheten tynat bort (tjänsteperson 3). Att lagen har betydelse för hur verksamheten behandlas i den kommunala organisationen och de resurser den får kommer fram i flera intervjuer. En tjänsteperson säger

- *Ja, men alltså det är ju väldigt viktigt. Alltså i en sådan här verksamhet som handlar just om, kulturverksamhet och att liksom inspirera och främja, att kunna säga till politikerna: men det är en lag att vi har det här, att vi har den här servicen. Det skapar en helt annan möjlighet till att lägga budget och prioritera och få in pengar, faktiskt. Och kunna satsa på det och det är ju viktigt.*
(tjänsteperson 1)

Det är från tjänstepersonernas sida ett stöd att ha en lag i relation till politiken. En tjänsteperson säger att hen är "jättetacksam för det, även om inte jag känner att vi har behövt använda den, alltså den påtryckningen, så känns det tryggt att veta att biblioteken, så länge det finns en lagstiftning så kommer ju biblioteken finnas kvar" (tjänsteperson 4). Det kommer också fram synpunkten att lagen är ett stöd för politikerna som har kulturfrågor som sitt område i relation till politiker som företräder andra sakområden. En politiker säger att det bara är bra att biblioteken är lagstadgade för "när man ställer all verksamhet mot all annan verksamhet, så är det alltid en fördel när den är reglerad" (politiker 5). En tjänsteperson ger uttryck för en nästan motsatt åsikt:

- *Och jag tror att det enda som gör att kommunen inte börjar lägga ner den, det är bibliotekslagen*
- *Mm*
- *Och det är aldrig en bra utveckling när man motiverar sin existens genom en lag. Man måste motivera genom sitt bidrag*
(tjänsteperson 2)

Att det finns en nationell styrning innebär att det kommunala självstyret aktualiseras. En politiker tar upp att i det här fallet så är det positivt att det finns en lag (politiker 2). En tjänsteperson tar upp att den nationella lagen innebär att den kommunala biblioteksplanen har specifika förutsättningar:

- *Och när jag har tittat i bibliotekslagen och de förutsättningarna som vi får att jobba efter så tycker jag att den är, det borde vara fler lagar som var skrivna på det sättet, där det finns ett relativt bra tolkningsutrymme*
- *Mm*
- *Som det inte, det är inte tydligt strukturerat utan vi har fortfarande rätt stor möjlighet att kunna påverka och utveckla den lokala utvecklingen*
(tjänsteperson 5)

Bibliotekslagens innehåll

De politiker vi intervjuat säger att de inte har goda kunskaper om lagen: "Den är jag alldeles för dåligt insatt i kan jag säga" (politiker 2), "Ja alltså jag ska väl säga på så sätt att nu har jag inte satt mig in i hur mycket som helst" (politiker 3), "Jag har inte läst den till punkt och pricka" (politiker 4). En svarar lite utförligare:

- *jag är inte djupt insatt i den, det kan jag ju säga.*
- *Nej*

- *Det är naturligtvis demokratispekten, att det ska finnas ett bibliotek i varje kommun och att det ska vara gratis och såhär.*
- *Mm*
- *Det är ett stort demokratiskt värde.*
(politiker 1)

En politiker säger att "Jag har faktiskt inte jättestor insikt om den" (politiker 5), men har precis innan i samtalet kopplat vikten av läsfrämjande arbete till lagen och utvecklar sedan att den nya lagen har tydligare skrivningar kring uppföljning vilket hen ser som positivt.

En tjänsteperson säger att det är mycket viktigt och tryggt att det finns en bibliotekslag för annars hade det varit stor risk att bibliotek kunnat bli frivilliga uppdrag (tjänsteperson 4). Kännedomen om innehållet i lagen är uppenbart störst hos bibliotekscheferna. En av dem uttrycker att lagen är en bra utgångspunkt för verksamheten:

- *Jag tycker man kan ta avstamp i den på ganska bra, enkelt sätt.*
- *Ja*
- *Det här att "verka för det demokratiska samhällets utveckling"*
- *Mm*
- *"Kunskapsförmedling", "åsiktsbildning" och det här med teknikuppdraget var det nu står någonstans.*
- *Mm*
- *"öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas" Men liksom, kan det bli vackrare? [skratt] och större? Men det är ju ett jätteuppdrag.*
(bibliotekschef 1)

Att lagen är ett gott stöd utvecklar ytterligare en bibliotekschef, som säger att lagen är lättförståelig, tydlig, bra och att den explicit talar om vad man ska göra. Därför är den en fördel i arbetet (bibliotekschef 5).

En annan av bibliotekscheferna svarar att hen hade önskat att lagen hade varit mer precis för "vi skulle behöva någonting som verkligen kan sätta fokus på att det här kan ge, sedan hur det skulle se ut det vet jag inte, men det här är effekterna av biblioteken" (bibliotekschef 4). På samma linje går kommentaren från en tredje bibliotekschef: "Ja vi använder ju oss av den nya lagen så, alltså man hade ju gärna haft en ännu mer hård och tydlig" (bibliotekschef 3).

Gamla och nya bibliotekslagen

Skillnaden i kunskap om lagen återkommer när vi frågar efter synpunkter på skillnader mellan den tidigare lagen och den nu gällande. Om den nya lagen säger en tjänsteperson att "den är en viktig bit i framförallt demokratispekterna" (tjänsteperson 2) och en annan säger:

- *Man kan stoppa in väldigt många olika saker i den och det tycker jag är bra. Samtidigt som den faktiskt också ger en riktning: "det är det här, det är de här målgrupperna som är prioriterade och det är det här som biblioteket står för" som ju öppnar upp på ett sätt en ny arena tycker jag, för biblioteken.*
(tjänsteperson 1)

En bibliotekschef säger:

- *Ja, men den har ju utvecklats till mer inkluderande, kan jag tycka. Den är till för alla.*
- *Mm*

- *Den inbegriper väldigt mycket. Vi är till för alla och det finns underrubriker kring det i lagen också men det är ju väldigt bra att den har blivit så öppen.*
- *Mm*
- *Och det är så vi vill vara, vi har ju en låg tröskel på biblioteken och då ska det vara även i lagen, på det sättet.*
(bibliotekschef 2)

Bibliotekscheferna ser förändringarna som positiva. En av dem säger att den nya lagen är lite mer tillspetsad (bibliotekschef 3) och en annan att det ”känns ju som att man ser människan” (bibliotekschef 2). En tredje bibliotekschef säger att

- *den är ju bättre såklart. Men jag tror nog egentligen jag hade förväntat mig lite mer*
- *Mm*
- *Och det är vi många som tycker, att vi hade förväntat oss. Alltså det kändes som att man skulle göra om och förnya bibliotekslagen så fanns det så stora förväntningar. För att jag tror att man tänkte att jamen nu får vi en ny lag och då kommer den att ge oss mer styrka som bibliotek*
- *Mm*
- *Och så blev det inte det*
(bibliotekschef 4)

En av bibliotekscheferna talar om den förra, och första, bibliotekslagen som uddlös men att det var bra att få en lag (bibliotekschef 5). Den nya lagen ser hen som mycket tydligare och att den omfattar mer:

- *Sedan kanske gränsen är här, det vet jag inte. Det är inte säkert jag vill ha en styrning där det står att femtio procent av personalen ska jobba direkt med barnverksamhet eller jag vet inte hur man förtydligar, men*
- *Mm*
- *Men som den är nu så är den tydlig. Det står att det ska vara avgiftsfritt och*
- *Ja*
- *Det är liksom inget snack.*
- *Nej*
- *Att biblioteken är till för alla. Jag hade ju en politiker som sitter i kommunstyrelsen som ringde mig och frågade om de här e-böckerna: ”Får andra, från andra kommuner också låna?” ”Ja”, sa jag, ”bara de har ett lånekort”*
- *Mm*
- *”Men hur kan det vara möjligt?” ”Men biblioteken är öppna för alla”*
- *mm, och det är en förändring från förra.*
- *Ja*
- *det står inte medborgare*
- *nej*
- *eller kommuninvånare*
- *nej*
- *utan det står alla*

I denna kommun har tjänstepersonen och politikern korta kommentarer till den nya lagen. Tjänstepersonen tar upp att den har ett tydligt barn- och unga perspektiv vilket hen uppskattar. Politikern säger att hen inte har så stor insikt om den:

- *Jag vet att den reglerar mer tydligt, vad jag förstått*
- *Mm. Mer tydligt än den som gällde tidigare, menar du då?*

- *Ja*
- *Mm*
- *Så till exempel med just som hur reglerar biblioteksplanen och att man också måste följa upp verksamheten, vilket inte fanns tidigare*

Tjänstepersonerna och politikerna i de fyra andra kommunerna svarar att de inte har några synpunkter på skillnaderna mellan de två lagarna.

Bibliotekslagen som hinder?

Till bibliotekscheferna ställdes frågan om lagen kunde vara ett hinder. Fyra svarar nekande, en av dem utvecklar sitt svar och säger:

- *Jag tycker snarare att det är ett förtydligande av vårt arbete och att det understryker vikten av vårt arbete i det demokratiska samhället, vilket jag också försöker understryka väldigt hårt i vår nya plan så klart. Vi är den enda öppna, demokratiska, icke-politiska, icke-religiösa samlingspunkten. Folkbiblioteken i stort och i vår kommun kan jag säga vi är den, vi är verkligen unika här. Det finns ingen annan, det finns ingen annanstans där du bara kan gå och vara utan att det ställs krav på någon form av motprestation eller betalning för den delen. Här kan du komma, du kan sitta, du kan läsa tidningen, du kan dricka en kopp kaffe, du kan låna böcker du kan, ja, du kan bara vara. Och du kan vara är hela dagen, vi ställer inga frågor.*
(bibliotekschef 3)

En av bibliotekscheferna ser både fördelar och nackdelar med lagen. Det är positivt att det finns en lag men den saknar styrka och pondus eftersom det bara står att folkbibliotek ska finnas utan några preciseringar av vad det innebär (bibliotekschef 4).

Använda bibliotekslagen

Det framkommer i intervjuerna med bibliotekscheferna att de använder sig av bibliotekslagen som stöd. En säger att hen använt den många gånger ”framförallt när jag argumenterar om lokalerna. Vi ska prioritera barn och unga, vi har ingen plats och prioritera dem. Hur vill ni att vi löser detta? Vårt förslag är att vi utökar lokalerna, vad tycker ni att vi ska göra? Till exempel” (bibliotekschef 3). Att få mer utrymme för barnverksamhet är något som denna chef arbetat med och fortsätter:

- *här finns en del tomma lokaler i anslutning till denna som man kanske skulle kunna utnyttja men det har varit prat om det i två år nu och det har fortfarande inte hänt någonting så jag tar det med en liten nypa salt*
- *ja*
- *Alltså jag är ju gammal barnbibliotekarie, för mig är barn en prioriterad grupp och det kan jag lätt stödja mig på bibliotekslagen. Vi kan inte riktigt erbjuda tillräckligt mycket utrymme för alla barnaktiviteter som vi vill ordna och det ställer till det för all, inklusive all vuxenverksamhet*

Det har i detta fall inte räckt att peka på bibliotekslagen för att få en förändring till stånd. Att det inte finns några sanktioner när man inte lever upp till lagens skrivningar är då ett problem som ett par av bibliotekscheferna ger uttryck för med sina lite luttrade formuleringar. En av dem säger att de vet att lagen inte har någon styrka men man använder den ändå. Detta exemplifieras av en bibliotekschef som berättar att hen pekade på bibliotekslagen när hen föreslog politikerna att de

skulle ge hen i uppdrag att skriva en biblioteksplan (bibliotekschef 4). En annan bibliotekschef säger att lagen är:

något att luta sig tillbaka mot. Att det är så här, det står i lagen att vi ska göra på det här sättet. Så det är en trygghet på det sättet. Jag tycker den är, man kan alltid hitta, den är ganska luftig samtidigt så att det finns utrymme. Det är ju så med lagar. Det ska vara lite luft för egna. Men det blir ju spännande samtal också kring hur man kan tolka och såhär. Men jag tycker den är ganska bra.
(bibliotekschef 2).

Denna chef har bara haft tjänsten ett par månader när vi träffas för intervju och har därför ännu inte själv erfarit om lagen varit en fördel i kommunikation med politiker och tjänstemän utanför biblioteket, men tänker att den kan bli det. En bibliotekschef i en annan kommun säger att

- *Det är en väldig styrka. Vår kulturchef säger ju ofta: "Du har din lag, [bibliotekschefen], jag har ingen lag".*
- *Mm*
- *Sedan talar den ju inte om några mått*
- *Nej*
- *Alltså så att vi ska ha en bibliotekarie per tusen invånare*
- *Nej*
- *Eller den mäter inte kvalitet på det vi gör*
- *Nej*
- *Och det hoppas jag ju på den nationella strategin*
- *Mm*
- *Och hur mäter man att vi är en del, en viktig del i det demokratiska samhället? Det är ju jättesvårt då. Men den talar tydligt om att barn är viktiga, de funktionshindrade, med andra språk än svenska och minoriteterna. Och det står också att vi ska erbjuda allmänskultur och motverka det digitala utanförskapet. Alltså väldigt tydligt så.*
- *Ja*
- *Och att vi ska finnas. Sedan kan man ju ha ett, vi kan ju ha ett litet bibliotek i kommunen så uppfyller vi lagen*
- *Ja*
- *Men jag känner att det är starkt att ha en lag, absolut.*
(bibliotekschef 5).

En tjänsteperson för också fram att lagen kan komma upp i diskussion med politiker:

- *För även om de vet, och man säger ju ibland så här att "hela våra verksamheter kan man lägga ned när som helst utom biblioteken".*
Mm.
- *Och då säger jag ibland, ja inte biblioteket! "Nej, nej men nivån." Och jag tror ändå att biblioteket har aldrig varit någon diskussion om besparingar.*
- *Nej.*
- *Sedan är de ju inte så övergenerösa om vi vill ha något nytt. Men meröppet, kanske. Ja, det är svårt att säga.*
(tjänsteperson 4)

En bibliotekschef för fram att lagen ger legitimitet och att den kan användas som stöd för biblioteket gentemot andra delar av kommunens verksamheter.

- Absolut, det är den tycker jag.
- Hur är den det, kan du beskriva?
- Nej men den ger tyngd och legitimitet och att vi är lagstadgade gör att vi kan hävda oss väldigt bra när det gäller kultur och fritid till exempel där de har en massa simhallar och så som ingen tvingar dem att ha.
- Mm . Och det är i relation, i kommunikation med tjänstemän och politiker då?
- Ja. Och att vi är lagstadgade det tycker jag ger oss en särställning. Och det ger oss ett uppdrag som man inte kan schackra med hur som helst.
- Mm. Jag tänker att det är dels det här kommunikation då med ja, med chefer och politiker, men det andra jag också är intresserad av är själva arbetet på biblioteket.
- Mm. Jo men vi har, jag säger det vi kopplar mer till lagen, direkt till lagen
- Ja
- Än att gå via biblioteksplanen. Vi kan säga "men det står i biblioteksplanen" men det som
- Det är snarare dit du går?
- Jamen det är ju det, därför att ja, den är tyngre.
(bibliotekschef 1)

En annan bibliotekschef tar upp att lagen även kan vara ett stöd i kommunikationen med medarbetarna inom biblioteket:

Ja, det är den för jag kan motivera varför jag flyttar resurser från vuxenverksamhet till barnverksamhet.

- Ja
- Varför vi måste arbeta mer uppsökande, varför det är självklart att vi tar hand om flyktingarna som kommer
(bibliotekschef 5).

Regionala kulturplanen

En plan som överbryggat

De flesta vi intervjuat är positiva till den regionala kulturplanen. Planen uppfattas som "väldigt ambitiös" (politiker 1), "klok och riktig" (bibliotekschef 2), "ganska heltäckande" (bibliotekschef 1), en plan i vilken man "verkligen försökt ta med alla möjliga områden" (politiker 3) och som "en fantastisk skrivelse" (politiker 2). I arbetet med att ta fram planen har avstämningar gjorts med kommunerna och planen har även varit ute på remissrunda där flera av dem vi intervjuat lämnat remissvar. En tjänsteperson säger att planen är bra men att processen att ta fram den är lite tung: "men samtidigt så håller jag med för där finns ju delaktighet hela vägen. Sedan hur mycket man tar hänsyn till åsikterna är nog en annan sak. Men det finns en stor del-[aktighet] och det finns en stor input i den" (tjänsteperson 4).

En bibliotekschef pekar på att i jämförelse med bibliotekslagen kan den regionala kulturplanen "tyckas vara lite mer flummig men som ett övergripande dokument kan jag tycka att det funkar" (bibliotekschef 3). En annan bibliotekschef säger att: "den är ju betydligt tydligare den här gången. Man har tagit mycket mer hänsyn till vad vi tycker ute i kommunerna. Vilket jag tycker är väldigt bra" (bibliotekschef 4). I jämförelse med den förra kulturplanen är den nuvarande tydligare även om det fortfarande finns otydligheter. Dessa kan vara en konsekvens av att synpunkter hämtats in från många håll och att det funnits en vilja att tillmötesgå dem. En tjänsteperson säger att planen är mycket bra och väldigt välskriven:

- *Och jag känner att styrkan med den här är att den är allomfattande. Svagheten är att den är allomfattande, det vill säga att man har inte valt bort någonting*
- *Nej*
- *Det betyder att alla resurser ska smetas jämnt över allt*
- *Mm*
- *Inte pinpointas på något och det har vi också uttryckt väldigt tydligt i både remiss och i redovisning och i processen därkring. Men den är välskriven och den lämnar ju mycket möjligheter*
- *Mm. Hur ser du på den i relation till den tidigare?*
- *Jag tycker att den tidigare var en mer traditionell tjänstemannaprodukt och att den här är mer ett dokument som går att använda i vardagen*
- *[---]*
- *Det jag saknar är egentligen några konklusionsstycken i slutet som säger att därför prioriterar vi det här högst*
- *(tjänsteperson 2)*

De flesta uttalar sig i positiva ordalag om planen även om de samtidigt säger att den inte har så stor betydelse för deras arbete. Ett undantag utgörs av en politiker som berättar att hen använder den mycket: ”vissa grejer står ju regionen för och det är ju lite ibland därför vi lägger samma, vi tittar och tjuvtittar på den och smygtittar och tar det vi kan tänka oss då. För det här med en sådan här kulturplan det finns ju lite pengar i det i alla fall” (politiker 3). En annan politiker tar upp att planen inte är bindande men att den erbjuder möjligheter som man från kommunen kan välja att ta:

- *Alltså, jag tycker den är positiv. Egentligen spelar väl egentligen den inte så mycket roll över vår verksamhet. Eller det gör den ju egentligen, men det beror på hur mycket vi låter den influera vår verksamhet*
- *Mm*
- *Kan man väl säga*
- *Mm. Kan du utveckla det? Hur då? På vilket sätt kan ni låta den påverka på olika sätt? Och varför?*
- *Jo men eftersom att den ju styr hur regionen ser på, liksom, kulturverksamheten och även medelstillelningen via staten. Så då är det ju så klart att det är någonting som man får förhålla sig till, för och se om man kan hitta samarbetspunkter däremellan*
- *Mm*
- *Men den är ju egentligen ingenting som säger vad vi ska göra. Den säger vad vi kan göra*
- *(politiker 5)*

Om man i kommunen vill arbeta med ett område som är formulerat som ett mål i den regionala kulturplanen så kan man söka medel för projekt med den inriktningen. Detta är inget krav utan en möjlighet. En bibliotekschef säger att den regionala kulturplanen är bra för ”om regionen ska stötta biblioteken i Skåne så är det väl bra att de stöttar oss så att vi vet på vilket håll de stöttar oss. Så att vi kan liksom gå åt det hållet som de vill stötta oss i” (bibliotekschef 1). Men det är en fördel, fortsätter denna bibliotekschef, att planen innehåller breda formuleringar:

- *så att varje bibliotek faktiskt kan göra det på det sättet som blir bäst.*
- *mm*
- *så att det inte blir en likriktning för likriktningens skull, eller en likriktning för den regionala kulturplanens skull utan att det blir likriktning för att vi ska dra åt samma håll.*

Att planen används för att formulera projektidéer tas också upp av en tjänsteperson i en annan kommun:

- *Och det här är ett viktigt handtag för att skapa projektidéer som håller ihop och som man kan förvänta sig antingen ekonomiskt, eller åtminstone organisatoriskt och moraliskt stöd från Kultur Skåne och då inte minst viktigt bekräftelsen. Ekonomiskt stöd är en sak. Där finns det alltid begränsade resurser. Med den här i handen och en projektidé formulerad utifrån den här planen så kan man alltid konstatera att vi har en sanktion för arbetet och det är en väldigt viktig bit*
- *Det är viktigt, när?*
- *Det är viktigt när man skall skapa trovärdighet mot sina egna politiker att prioritera resurser*
- *Mm*
- *Det är viktigt när man ska argumentera internt för varför vi ska ta på oss den här saken också*
- *Ja*
- *Och inte bara lämna den vid sidan. Det är viktigt när man ska försöka formulera en långsiktig utvecklingsstrategi som bygger på kontinuerlig förändring som vi försöker göra här*
- *Mm*
- *Att veta att man är på väg åt en riktning som stöttas och att man inte är ensam*
- *Mm*
- *Jag tror kanske allra mest är den viktig för våra politiska företrädare. För när vi kommer och säger saker så vill de veta om vi just nu har gått helt utanför ramarna eller om vi befinner oss någonstans i målbilden*
(tjänsteperson 2)

Här framhålls att bekräftelsen på att man arbetar i en riktning som Region Skåne stödjer är betydelsefull, ett stöd som är viktigt för politikerna. Planen fungerar som ett sätt att kalibrera att arbetet på den kommunala nivån stämmer överens med en inriktning som finns på högre nivå. En tjänsteperson framhåller att den regionala kulturplanen fungerar som ett avstämningsinstrument i hens arbete: "Ja, är vi på rätt spår liksom? Har vi missat någonting? Behöver vi satsa på någonting annat?" (tjänsteperson 1). Längre fram i samtalet återkommer hen till den regionala kulturplanen och vill:

verkligen framhålla att det här är ett jättebra styrdokument, för att det är något att förhålla sig till. Och just det här att kunna säga att : "såhär gör de i de andra kommunerna" eller "det här händer inom Skåne" eller "här satsat man på detta".

- *Mm*
- *Och det här är liksom framtiden, det är ju ett otroligt starkt argument i det kommunala*

En bibliotekschef lyfter fram värdet i att planen tagits fram i samverkan och att man i kommunerna kan titta i planen och ta till sin kommun det som kan fungera där och att det kan vara en tillgång att peka på hur man från Region Skåne resonerar när man skriver den kommunala biblioteksplanen (bibliotekschef 2). En bibliotekschef i en annan kommun tar upp att den regionala kulturplanen används när biblioteksplanen ska revideras. "Det är ett väldigt bra styrdokument för vår del. För att vi kan liksom, det är ju ytterligare ett steg när man har diskussioner med politiker: "det här säger regionen, hur ska vi kunna möta upp där?" (bibliotekschef 4). Då fyller planen en funktion i relation till politikerna i den egna kommunen och kan fungera som en hjälp att driva verksamheten i en riktning som den regionala kulturplanen stödjer.

En plan som klyver?

En bibliotekschef säger:

- *Är det något man skulle hoppa mellan bibliotekslagen och den kommunala så är det väl den regionala. Men jag tänker också, jag tänker ändå att den är ett stöd. Och jag tror den är ett stöd för, ja för regionen, för den regionala utvecklingen är den ju ett stöd.*
- *Ja*
- *Den är kanske inte så mycket ett stöd för mig.*
(bibliotekschef 1)

En annan bibliotekschef säger att det behövs att någon tar tag i frågorna även regionalt och att den är ett stöd i arbetet på biblioteket och att hen ”hänvisar också till den nya regionala kulturplanen i min nya biblioteksplan så klart” (bibliotekschef 3).

En tjänsteperson säger: ”Jag tycker det står väldigt lite om biblioteksdelen i den regionala kulturplanen”. Att det finns en regional kulturplan är bra menar hen, men att den nog fyller en större funktion i mindre kommuner än i Lund ”för vi har ju nästan allt vi behöver i biblioteksväg”. Men en politiker i en mindre kommun säger däremot att planen ju är en ”Skåneplan och Osby i Skåneplanen är väldigt litet”. Från den kommunen har man i sitt remissvar på den regionala kulturplanen efterfrågat att få ut satsningar på mindre orter och de åsikterna är delvis inarbetade, tycker politikern.

En bibliotekschef säger att hen diskuterar den regionala kulturplanen med en kollega i samband med att de lämnar remissvar och att de då ser vad Region Skåne prioriterar. Samtidigt vet de att majoriteten av Region Skånes resurser går till de stora institutionerna vilket gör att lite medel kommer biblioteken till del. Bibliotekschefen tycker att Region Skåne i planen beskriver sådant som kommunerna gör vilket hen uppfattar som att ”de tar lite cred för att de har gjort” (bibliotekschef 5). Kritiken som denna bibliotekschef riktar mot den regionala kulturplanen är en kritik av den förändrande roll som Region Skåne har gentemot biblioteken och som vi återkommer till nedan.

Region Skånes förändrade inriktning

Som framkommit ovan är den regionala kulturplanen ett sätt att få kännedom om vilka utvecklingsvägar som kan få stöd från Region Skåne. En tjänsteperson säger: ”Alltså när jag tänker Region Skåne så är det mycket riktning, liksom. Och inspiration för att se vad är på gång? Hur ska vi tänka? Och vad görs i de andra kommunerna naturligtvis” (tjänsteperson 1).

Denna tjänsteperson är ny på sin tjänst sedan några månader. Nyttillträdd är också en bibliotekschef i en annan kommun som tidigare har arbetat med biblioteksfrågor på regional nivå i en annan del av Sverige. Det var en mer traditionell länsbiblioteksverksamhet i den förra tjänsten och det är därför mycket som skiljer sig i hur man arbetar med dessa frågor inom Region Skåne vilket hen ser som spännande (bibliotekschef 2). Medan en politiker uttrycker kritik mot att Region Skåne inte ger medel till små kommuner (politiker 3), så lyfter en bibliotekschef att ett problem med den regionala kulturplanen kan vara att politiker inte är insatta i hur de regionala medlen till kulturpolitik fördelas:

- *Sedan kan man ifrågasätta hur, nu är det ju ett styrdokument, hur vissa grejor är, fortfarande kan man ställa sig frågande till hur regionen ska utföra och vad det innebär. För det är ju ändå så, inte*

minst, jag kanske är medveten om det som tjänsteman, men våra politiker är inte riktigt medvetna. Det finns en massa pengar på regionen och de pengarna är ju utportionerade i delar, faktiskt också till fasta institutioner som regionen ansvarar för. Det är inte alltid alla medvetna om. Därför tror man ju också att det ska trilla ner en massa pengar till kommunerna utifrån den här regionala planen. Både utifrån planen alltså från regionen i det arbete som står skrivet.

- *Mm*
- *Exempelvis meröppna bibliotek, där det står att regionen ska verka för att kommunerna har, jag kan inte skrivningen, men att de ska verka för fler meröppna bibliotek.*
- *Mm*
- *Ja, då kommer ju frågan: jaha, hur då?*
- *Mm*
- *Hur tänker de? Kommer de vara med att betala? Och det är ju inte så*
- *Nej*
- *Och det kanske, vissa grejer borde stå mer precist där också kanske.*
(bibliotekschef 4)

Denna kritik är i samma riktning som den från en bibliotekschef i en annan kommun i avsnittet ovan. Och precis som denna så är kritiken en reaktion på en förändring i erbjudandet från Region Skåne. Kritiken är inte riktad mot att den regionala nivån finns utan den är en efterlysning av mer stöd från denna nivå. Stöd som man har erfarenhet av sedan tidigare. Hen betonar ”att Region Skåne har en viktig roll där att stödja framför allt de mindre biblioteken tycker jag. Kanske lika mycket de stora biblioteken, men de stora biblioteken har en helt annan organisation runt sig som inte vi små har” (bibliotekschef 4). Det som saknas är exempelvis kompetensutvecklingsdagar för personalen.

Så de här gemensamma regionövergripande träffarna, jag tror de är oerhört viktiga

- *Mm*
- *Att regionen faktiskt har och att de har den funktionen att det är lika viktigt liksom att man får träffa någon från Höganäs eller var det nu kan vara, som man aldrig träffar annars. Och får höra hur de gör och hur någon annan gör. Att kunna utbyta de där erfarenheterna. Och det är bara regionen som kan inbjuda till det*
- *Ja*
- *Så tillvida inte jag säger: ”Nu ska vi åka på studiebesök” och så åker vi på studiebesök*
- *Mm*
- *Och det gör vi ju emellanåt*

Den andra bibliotekschefen som uttrycker stark oro över den förändring som skett vad gäller Region Skånes arbete med biblioteksfrågor har erfarenhet av hur Region Skåne arbetat tidigare och reflekterar över skillnader och konsekvenserna av dem. Förändringen som innebär att man numera är ”en bidragsförmedlare om man hård-drar det lite” (bibliotekschef 5) och kan ha som konsekvens att skillnader mellan bibliotek i olika kommuner kommer att öka:

- *Vi kommer klara oss. Men ett litet bibliotek, och de flesta kommunerna i Skåne är väldigt små, de har inga möjligheter att lägga mycket pengar på fortbildning, att omvärldsbevaka, att söka de här projekten. Det tar rätt mycket energi.*
- *Mm*
- *Att genomföra dem och sedan ska man då slutrapportera dem. Och sedan dör det bara ut. Och det kan inte vara rätt väg att gå. Utan de har ju fullt sjå med att bara hålla öppet. Och det kommer inte bli bra för varumärket bibliotek är viktigt, att det måste stå för ungefär samma sak. Sedan fattar ju alla att det är skillnad i resurser på ett bibliotek i Klippan mot ett i Lund eller Malmö.*
- *Mm*

Det är klart det är skillnad, men det får inte bli för stor skillnad.

Bibliotekschefen menar att Region Skåne borde stötta små kommuner i betydligt högre grad än vad man gör. Biblioteken är viktiga som kulturinstitutioner eftersom de finns i alla kommuner och därför borde Region Skåne satsa mycket mer på dem. ”Men mycket av sättet de arbetar är ju projekt som är liksom gräddde på moset-grejer som man gör ett år eller två. Och sedan är det över om man inte själv har så mycket resurser så att man kan fortsätta att driva dem som ordinarie verksamhet. Och det är sällan det är så”. (bibliotekschef 5)

Delregionala samarbeten växer i betydelse

Kritiken mot den regionala nivån i stycket ovan är inte lika framträdande i andra intervjuer. Vad som framträder är den betydelse som samarbeten mellan grannkommuner fått, vad som kallas delregionala samarbeten. Det framkommer att delregionerna är ett stöd när kommunerna tar fram digitala resurser och inte minst bibliotekssystem och hemsidor:

- *2010 så slog vi ihop vår bibliotekskatalog med Simrishamn.*
- *Ja*
- *Vi var faktiskt först ut i Skåne och gjorde det här, men vi var två bibliotek. Och vi gjorde det själva utan regionens inblandning. Sen träffades vi, hade vi ju möten, mycket möten tillsammans.*
- (bibliotekschef 4)

Samma bibliotekschef tar upp att man skapat ett delregionalt nätverk men att det inte ersätter den typ av utbyte som hen har erfarenhet av från tidigare träffar med hela regionen:

- *För det var de tillfällen man har möjlighet att träffa andra kollegor i ett större sammanhang*
- *Mm*
- *Och också få det utbytet. ”jamen, hur gör ni?” ”jaha, gör ni på det sättet, jaha, det har jag inte tänkt på”.*
- *Mm*
- *Nu bygger det på att, ska vi ha det nätverkandet själva. Nu har vi det för att i den här delregionen så har vi skapat ett eget nätverk så där har vi. Men då handlar det mycket om fysiska diskussioner*
- *Ja*
- *”Jaha, hur ska vi nu göra med Arena? Hur fungerar det nu med systemet?” Mycket sådant här*
- *konkret*
- *hands on som måste liksom göras. Det är inte så mycket det här utbytet att utbyta idéer och så. För det finns det inte riktigt möjlighet till.*

En politiker lyfter värdet av det delregionala samarbetet för att få stöd. ”Ja faktiskt trots att jag är väldigt ny så har jag känt mig välkommen in i sammanhanget och fått kontakter och jag vet att jag kan ringa till andra ordförande eller förvaltningschefer om det så är” (politiker 2).

Bibliotekschefen i samma kommun lyfter också fram att samverkan med grannkommunerna är en tillgång:

- *Att vi uppfinner inte alla varsitt hjul utan vi tänker tillsammans.*
- *Mm*
- *Det är lite så jag tänker om det här samarbetet. Och det tycker jag är spännande och harmoniskt på det sättet.*
- *Mm. Ni har ju ett samarbete när ni också träffas, eller hur?*
- *Mm*
- *Har du hunnit att vara med på ett sådant möte?*

- *Jag har varit med på ett tillfälle.*
- *Ja, och var det som du tänkte?*
- *Ja, man knäcker de små nötterna, men också dryftar de större tankarna. Även om det är kort om tid som vanligt.*
(bibliotekschef 2)

Nyligen har man samarbetat inom delregionerna för att tillgodose det ökade och förändrade behovet av litteratur på andra språk än svenska. I en intervju kommer ett projekt på tal, som hade finansiering från Region Skåne och som efter projekttiden övergått till ett samarbete (bibliotekschef 4). En bibliotekschef uttrycker att det för denna kommun inneburit svårigheter att Region Skåne inte arbetar med kompletterande medieförsörjning som tidigare. Delregional samverkan blir då ett sätt att ersätta det stödet, för någon form av samarbete behövs säger bibliotekschefen som sedan sitt tillträde verkat för att folkbiblioteket ska samverka delregionalt:

- *Ja. Min företrädare tyckte väl kanske inte att det var en prioriterad fråga men jag kände att antingen så kör vi på fullt ut eller så avstår vi helt från det samarbetet och söker oss till något annat samarbete för att ensam är inte stark i det här fallet*
- *nej*
- *vi får en bättre, ett bättre mandat tror jag när vi är fem stycken tillsammans och vi tjänar på att ha många samarbetspartners alltså rent supportmässigt när det gäller någon viss teknik också till exempel är det mycket lättare att lyfta luren till [grannkommun] eller till [grannkommun] och nu har vi problem med det här i Book-it, alltså rent praktiskt. Och samarbete med barnbibliotekarier och mångspråk är det också samarbete kring och alltså, ja jag tror att det är framtiden*
(bibliotekschef 3)

Politikern i samma kommun talar också om samarbetet som positivt: ”Vi har ju ett samarbete inom [delregionen] ju och det skulle vara väldigt konstigt om inte biblioteken anammande det, det skulle jag vilja säga. Utan det samarbetet tror jag på mycket” (politiker 3).

En av bibliotekscheferna lyfter att de delregionala samarbetena inte fungerar i alla delar av Skåne och inte i den del där hen är verksam och därför går det inte att förlita sig på att de ska ersätta Region Skånes roll: ”Och det handlar om, ytterst handlar det om en liknande kvalitet för invånarna och att varumärket bibliotek kommer att stå för samma sak överallt”(bibliotekschef 5).

Biblioteksplanen

Gällande biblioteksplan

Ett av urvalskriterierna för studien var att kommunerna skulle ha biblioteksplaner. I tabell 2 anges uppgifter vi under intervjuerna fått om giltighetstiderna för planerna samt vem som skrivit den nu gällande planen och om det finns avsikter att skriva en ny biblioteksplan.

Tabell 2. Biblioteksplanerna

Kommun	Giltighetstid för den gällande planen (våren 2016)	Vem har skrivit den gällande planen	Kommande plan (våren 2016)	Vem ska skriva den kommande planen
Lund	Ej angiven	Ingen uppgift	Fått uppdrag av kommun-fullmäktige. Arbetet påbörjas i augusti 2016	En strateg på kultur- och fritidsförvaltningen tillsammans med enhetschef från biblioteket
Osby	2015-2018	Bibliotekschefen	Enligt rullande plan	Ingen uppgift
Skurup	Ej angiven	Tidigare chef med bibliotekarier och politiker	I slutfasen av arbetet med den nya planen	En grupp med politiker och bibliotekschef, bibliotekarier
Tomelilla	2014-2016	Bibliotekschefen enligt en modell som hen utarbetade	Enligt rullande plan	Ingen uppgift
Örkellunga	2015-2017	Tjänsteperson	Arbetet ska påbörjas hösten 2016	Ingen uppgift

Två av bibliotekscheferna vi intervjuat har skrivit de biblioteksplaner som gällde vid intervjutillfället i respektive kommun (Osby, Tomelilla). Bibliotekschefen i Osby har vid intervjutillfället haft sin tjänst i runt två år och ”det stod när jag tillträdde att den som får den här tjänsten ska skriva biblioteksplan” I sin tidigare tjänst i en annan kommun hade hen skrivit biblioteksplanen och hade med sig den erfarenheten och kompetensen. I Tomelilla föreslog bibliotekschefen politikerna att de skulle ge hen i uppdrag att skriva en biblioteksplan. Den beslutades på senhösten 2013 med giltighet till och med 2016 så vid tillfället för intervjun skulle arbetet med en ny plan påbörjas. I en kommun, Skurup, finns ett i stort sett färdigt förslag till ny biblioteksplan när vi intervjuar bibliotekschefen, som då haft sin tjänst i två år. Initiativet att skriva en ny plan var bibliotekschefens: ”det var ju en av de första grejerna som jag tog upp när jag började här, att vi behöver en ny biblioteksplan”.

Den biblioteksplan för Lunds kommun som är gällande när vi genomför våra intervjuer har inte någon angiven giltighetstid men den är formulerad med en inriktning mot år 2014, vilket var det år som Lunds kommun ansökte om att få bli Kulturhuvudstad. Planen var beslutad när nuvarande bibliotekschef och tjänsteperson tillträdde sina tjänster

- *Ja den fanns när [bibliotekschefen] tillträdde och den fanns när jag tillträdde också för att den processen var ju redan igång...*
- *Ja*
- *... när vi, ansökan till kulturhuvud[stad]*
- *Mm*

- *Så att jag kom in i den när vi inte kom vidare utan vi kom tvåa i den tävlingen*
- *Ja*
- *Så då var den här redan färdig*
- *Ja*
- *Men den, alltså den var ju formad efter dåtiden och den tiden då Lund såg ut som det gjorde då*
- *Mm*
- *Och det ju egentligen, så är det ju tyvärr. Ja det är både på gott och ont. Så det man gör i planer är ju oftast färskvara.*
- *Mm*
- *Tyvärr är det ju så att planerna stämmer ju inte överens med den bild man får i framtiden alltid*
- *Nej*
- *Och det märks ju i den här. Sen finns det ju en ambition då att biblioteken skulle vara en tydlig roll i kommunens ansökan och att det skulle vara en, ha en relativt stor roll i kulturhuvudstaden.*
- *Ja, ja precis. Och så blev det inte så.*
- *Nej och så kom vi tvåa i den tävlingen. Och sen har den levt vidare och nu har vi då tagit beslut om att vi ska göra om, gå vidare*

Planen blev alltså snabbt inaktuell och istället har man arbetat med handlingsplaner. I Örskelljunga har tjänstepersonen inte varit med och skrivit den gällande planen men att slutföra den eftersom det var ett arbete som var igång då hen tillträdde sin tjänst.

Processer och produkter

- *och det var viktigt för oss att faktiskt göra en ordentlig process. Måste jag nog säga. För att man hade tidigare försökt vid två tillfällen att skriva en biblioteksplan. Och då tyckte politikerna att det var politikerna som skulle skriva biblioteksplanen. Båda gångerna fallerade. Det blev ingen biblioteksplan. Man kom aldrig vidare i arbetet.*
(bibliotekschef 4)

För att tillförsäkra att biblioteksplanen skulle bli klar och beslutad utarbetade denna bibliotekschef ett förslag på hur arbetet att ta fram planen skulle se ut. Det var en process där en arbetsgrupp hade huvudansvar för att skriva planen men där olika intressenter skulle involveras under arbetets gång för att på så sätt förankra dokumentet i andra verksamheter. Här följer ett längre citat som är inkluderat eftersom processens olika delar beskrivs i det. Man hade tre samverkansmöten.

- *Där då inblandade parter var med. Och under tiden jobbade ju arbetsgruppen fram frågeställningar som man, till exempel kallade vi skolan.*
- *Mm*
- *Och då var det rektorer, vi hade förskolan med, alltså olika parter som jobbar med skolan var med.*
- *Är det det du kallar fokusgrupp här?*
- *Ja, precis. Och då fick de, när de blev inbjudna så fick de x antal frågor som de skulle fundera på.*
- *Mm*
- *Och när de då kom så diskuterade vi utifrån de här frågorna. Där de fick då säga att ”men vi förväntar oss det här”. Nu kommer jag inte ihåg frågorna exakt, men ”Vi förväntar oss det här av biblioteket...”*
- *Mm*
- *Vi pratade om läsfrämjande arbete. Hur tänker ni?*
- *Mm*

- *Vad förväntar ni er av oss? Vad vill ni att vi ska kunna leverera till er? Och så såg ju de frågorna olika ut beroende på olika fokusgrupper.*
- *Ja*
- *Sedan hade vi äldreomsorgen som då fick sina frågor vad de hade för förväntningar om hur vi ska jobba. Vad de väntar sig av oss helt enkelt.*
- *Mm*
- *Vad kan biblioteket bistå med, tror man. Eller vad har man för behov?*
- *Ja*
- *Och sedan mellan de här grupperna så jobbade vår arbetsgrupp, som bestod av bibliotekarier och assistenter, fram materialet till nästa gång.*
- *Mm. Och det är det som här står beskrivet som projektgruppen då, när du säger arbetsgrupp?*
- *Det står kanske projektgrupp ja.*
- *För det var det jag också undrade, vem var det som drev det mest och då är det alltså projekt-, det är den gruppen?*
- *Ja*
- *Och du ingick där?*
- *Ja, precis. Och då jobbade vi så. Så vi hade liksom den övergripande gruppen, nu kommer jag ihåg vad vi har [hörs att det blåddras i papper] vad vi benämner den som, ja det är styrgruppen. Styrgruppen består då av min chef*
- *Ja och så politiker?*
- *Och politiker, då var det ju ett utskott, från kultur- och fritidsutskottet och familjenämnd hade vi då och vi hade vård- och omsorgsnämnd. Därifrån var det en politiker av varje. Ordförandena var det som var med, tror jag. Nej, de utsåg nog vem som skulle representera.*
- *Mm*
- *Och sen så hade vi då förvaltningscheferna med. Och sen så gick jag då igenom: så här kommer upplägget se ut, så kommer vi jobba fram. Och sedan fick de då säga: "Ja men det ser bra ut" eller "Ja, men hur tänker ni där?". Visade liksom på statistik och en massa olika delar.*
- *Mm*
- *Sedan var ju då nästa, bestod av dem som kallas då rektorer eller enhetschefer beroende på vilken*
- *Ja*
- *Och sen så projektgruppen då bestod ju av personal från biblioteket*
- *Mm*
- *Och då jobbade vi så. Det var jag, vi har en samordnare, bibliotekssamordnare och barnbibliotekarien.*
- *Mm*
- *Vi är ju inte så många i vårt arbetslag.*
- *Hur många är ni på biblioteket?*
- *Vi är åtta.*
- *Och det är i hela kommunen för alla folkbibliotek?*
- *Ja. Och då har vi tre filialbibliotek. Så det är ju inte mer än fem personer som jobbar på huvudbiblioteket. Så att samordnaren och barnbibliotekarien och jag, vi satt och skrev tillsammans. (bibliotekschef 4)*

Bibliotekschefen designade processen med målet att inkludera många i arbetet med planen för att en sådan plan verkligen skulle komma till stånd och att den skulle ha god förankring utanför biblioteket när den väl blev beslutad. I ett förord till biblioteksplanen står processen beskriven.

En tjänsteperson i en annan kommun vill utveckla biblioteksverksamheten i kommunen och få till stånd en annorlunda inriktning på nästa biblioteksplan:

- Och när biblioteksplan 2018 blir en realitet så kommer den att präglas mer av mig och det innebär att den kommer och präglas av ett mera, ja jag väljer ordet, offensivt sätt att se på hur bibliotek kan ta en roll och en plats i samhället
- Mm
- Min och [bibliotekschefens] gemensamma uppdrag, mitt uppdrag med [bibliotekschefen] sedan hen kom hit för en dryg månad sedan, är att försöka skapa en plats för biblioteket och gå framåt
- Mm
Vi är inte en förvaringsplats för böcker. Vi är demokratins lekplats, plaskdamm. Det är här som idéer ska födas och det måste vara en del av hela tanke sättet
(tjänsteperson 2)

Vi kan förstå det som att den gällande planen är en produkt av en tidigare ledning och att den nuvarande ledningen med hjälp av den kommande planen vill ge verksamheten en annan, mer offensiv inriktning. När vi ställer frågan vem som ska skriva planen tar tjänstepersonen upp relationen till andra aktörer:

- Det beror ju egentligen liksom på vad vi ställer för fråga. Om vi ställer frågan: "hur många ska vara involverade i att ta fram biblioteksplanen?" Då säger jag de som jobbar med biblioteksverksamhet. Men om vi pratar om vilka som ska påverka vad biblioteksverksamheten ska innehålla, vilket är en annan diskussion, då är det väldigt brett ansatt, då handlar det om föreningslivet, det handlar om andra kommunala företrädare, det handlar om de återkommande brukarna, det handlar om enstaka låntagare. Men den processen ska inte drivas för att resultera i en biblioteksplan, den ska resultera i och driva en utveckling av verksamheten som aldrig kan speglas i en flerårig biblioteksplan men skulle kunna speglas i en årligen uppdaterad biblioteksplan

Processen eller ett gemensamt agerande över tid ses som värdefullt och eftersträvarsvärt också i detta svar. Men det är en process som inte är knuten till planen specifikt utan rör förändringen av verksamheten överhuvudtaget. I detta svar framkommer att det är viktigt att ha en plan med kort giltighetstid och en tydligt strategisk utvecklingsinriktning.

- Den ska beskriva det kommande verksamhetsåret, den ska koppla an till målen med verksamheten. Sen ska vi återkomma till den under planeringen av nästa år
- Så att man skulle ha en process där man gjorde verksamhetsberättelsen, liksom hela tiden kopplat till att titta framåt
- Precis
- Och skapa en ny version av biblioteksplanen?
- Precis så. Det är det jag har
- Rullande liksom hela tiden?
Och då känner jag, då vänder rollen hos ett konkret dokument från att bli en belastning till att bli en styrka, för då är det hela tiden det du förhåller dig till

Dokumentet uppfattas som en belastning när det snarare än att vara framåtblickande är en produkt knutet till en dåtid.

Kommunicera internt i personalen

Att i personalgruppen arbeta med att skriva biblioteksplanen kan ha flera funktioner. Bibliotekschefen i en kommun tar upp att det blir ett sätt att göra kommunens mål applicerbara på verksamheten i biblioteket (bibliotekschef 1). Det innebär att arbetet med att ta fram planen kan vara ett sätt att tillägna sig vad skrivningar i de kommunala målen betyder. Ovan beskrevs hur en bibliotekschef utarbetat en modell som involverade många utanför bibliotekets

organisation. Planen skrevs av en arbetsgrupp som bestod av tre i personalen. Under året som arbetet med planen pågick var biblioteksplanen en stående punkt på arbetsplatsträffarna vilket var ett sätt att inkludera de övriga i personalen i processen:

- *Sen hade vi ju uppe det när vi hade biblioteksmöte med övrig personal och så gick vi igenom "så här långt har vi kommit nu". Så fick alla läsa igenom och säga "vad tycker ni", "Har vi missat det här?", "De sa ju så och så"*
- *Mm*
- *Jag kan säga att det året hade vi alltid en stående punkt som handlade om biblioteksplanen*
- *Ja*
- *För det handlade också om att driva arbetet framåt*
- *Ja*
- *Så att man faktiskt jobbar framåt. Men också, för mig var det viktigt att det inte blir ett dokument som bara ligger vid sidan. Utan att det faktiskt är en biblioteksplan som vi kan stå för och som vi faktiskt kan säga att men vi jobbar med det här. Det gör vi, titta här, vi kan peka på det här och vi kan koppla det vidare.*
(bibliotekschef 4)

Att arbete med planen skapar goda förutsättningar är fler inne på. Det bäddar för att planen blir vad flera talar om som ett levande dokument, alltså ett dokument som används aktivt i arbetsvardagen. En nyutträd bibliotekschef har tankar inför arbetet med nästa biblioteksplan:

- *Och jag tänker framåt också att 2017 är ju väldigt snart här. Så redan i höst ska vi sätta oss ner, kollegorna, och spana hur vi ska jobba vidare med nästa plan, som komma skall.*
- *Mm*
- *Och då ska vi ha hjälp av bland annat, det finns ju flera som har skrivit planer tidigare. KB har sina hjälp-planer eller vad man ska säga.*
- *Ja*
De kan vara behjälpliga. Och det är viktigt, det känns att vi verkligen grottar ner oss, att vi som medarbetare känner till det och vet varför vi gör det och hur och såhär. Så det känns som en väldigt spännande uppgift framöver.
(bibliotekschef 2)

Även i en annan kommun ska en ny biblioteksplan börja skrivas senare under året. Formerna för arbetet är inte bestämda när vi genomför våra intervjuer. Tjänstepersonen talar om idéer inför arbetet med den nya planen:

- *Men jag önskar att våra dokument, våra styrdokument används ända ner*
- *Mm*
- *Och då handlar det ju om att man är medskyldig när man skriver dokumenten många gånger. Att man har en sådan process att medarbetarna är med i rätt mycket för att få fram det, implementeringen*
- *Mm*
- *Hur då till exempel? Hur skulle man kunna göra?*
- *Workshops och...*
- *Ja*
- *... och jobba då mot de framförallt statliga dokumenten. Bibliotekslagen och så vidare*
- *Mm*
- *Och där man plockar fram och har en workshop-strategi med vissa utvecklingsgrupper*
- *Mm*
- *Så tänker jag att vi ska ta fram den*
(tjänsteperson 5)

Kommunicera med politiker och tjänstepersoner

Att skriva en plan kan vara ett sätt att öka kunskapen om biblioteket och dess verksamhet hos politiker och tjänstemän i kommunen. Den process som beskrevs på sidorna 33-34 är ett exempel på det. I en annan kommun berättar bibliotekschefen att man under arbetet med biblioteksplanen kontaktade olika delar av kommunens verksamheter:

- *Sen åkte vi på turné till alla verksamhetsområden, eller förvaltningar, i den här kommunen säger man verksamhetsområden. Då åkte vi till omsorg och arbete, utbildning, skola och någonting.*
- *Ja . det är fyra stycken eller hur, jag kommer inte ihåg vad de heter*
- *Vi är fem stycken*
- *Ni är fem*
- *Vi åkte runt till alla fem och presenterade och tog in och liksom. För att jag tycker det är viktigt. I biblioteksplanen står det ju om samarbetsområdena mellan de olika verksamhetsområdena och biblioteket och jag tycker det är viktigt att lyfta fram att vi har alla en del i detta.*
(bibliotekschef 1)

Som nämnts på sidan 32 fanns ett nästan färdigt förslag till ny biblioteksplan i en kommun när vi genomför intervjun med bibliotekschefen. Den tidigare planen har snarast varit en nackdel eftersom den varit för vag, menar bibliotekschefen. Förhoppningen är att den nya ska komma att bli ett stöd för biblioteket:

- *jag tycker att man kan vara ganska vass för att det är ju ett stöd för oss i arbetet*
- *Mm du vill att det ska vara ett stöd i arbetet?*
- *Jag vill att det ska vara ett stöd i arbetet*
- *Så det är så du jobbar med den nya?*
- *Jag hoppas att den blir betydligt vassare men det är ju inte bara jag som skriver den. Hade jag skrivit den hade den sett helt annorlunda ut. Men eftersom här är med politiker och skriver, det är ju faktiskt dom som fattar dom ekonomiska besluten vi är så avhängiga av*
- *ja*
- *så vill dom gärna mildra till formuleringarna något*
(bibliotekschef 3)

Att politiker är med i arbetet får alltså konsekvenser för hur skarpt formulerad planen kan bli. För bibliotekschefen är det två frågor som är viktiga att driva under arbetet med planen. Att biblioteket är trångbott och sedan länge i behov av större lokaler samt att klargöra uppdraget gentemot skolorna i kommunen vilket innebär att fokusera på uppdraget som folkbibliotek till skillnad från skolbibliotek. Eftersom lagen har stort fokus på samverkan togs detta som utgångspunkt för att förtydliga folkbibliotekets roll i kommunen:

- *samverkan och samarbete är ju en jätteviktig del och det står ju också i lagen att vi ska samverka och samarbeta och det gör vi i största möjliga utsträckning som det går ekonomiskt och personalmässigt och alla de här aspekterna som man får lägga på det. Men vi vill också reda ut vårt samarbete med skolan det är alltså en stor grej hos oss därför att vi tar emot otroligt många skolklasser här och det behöver återigen inte vara något fel på det, men när lärarna kommer till oss och säger, jamen vi ser er som vårt skolbibliotek, då blir det fel för då har man inte riktigt fattat vårt uppdrag gentemot skolbibliotekens pedagogiska uppdrag. Och vi har ju inte den, vi har varken resurserna, platsen eller kapaciteten att ta emot liksom väldigt många skolor från kommunen som kommer hit och ska ha hjälp med informationssökning, med källkritik med alla de här sakerna. Det har vi inte, det kan vi inte i nuläget. Så för mig är det jätteviktigt. Det är en stor del i den nya biblioteksplanen. Det och lokalfrågan som ju har varit på tapeten här i tjugo år om jag förstår personalen rätt som har varit här länge. Att vi är så otroligt trångbodd och det påverkar både den fysiska arbetsmiljön, psykosociala arbetsmiljön, det påverkar besökarens upplevelse av biblioteket. Vi kan inte erbjuda, en del service som vi ska erbjuda kan vi inte riktigt erbjuda fullt ut känner vi på grund av lokalmässiga problem.*

(bibliotekschef 3)

Även i en annan kommun har relationen till skolorna kommit upp i samband med biblioteksplanen, berättar bibliotekschefen. Biblioteksplanen har även här varit ett sätt att förtydliga relationen till skolor i kommunen:

- *Och det känner jag att det är inte mitt ansvar. Tvärtom här när de håller på att skära ner tjänster och sådär. Då säger jag att då tycker jag att vi ska släppa skolan, för att vi gör ju mycket arbete åt skolan.*
 - *Mm*
 - *Vi har dem på visningar och vi har dem liksom. "Men det är samma ungar". Jo, det är det men det är inte vårt ansvar.*
 - *Nej.*
 - *Det är deras ansvar och då får de lägga det på dem. Då får de betala oss för de tjänsterna. Men det är svårt för vi är så snälla.*
- (bibliotekschef 1)

Vision, funktion och handling

Vi ställer frågan om de vi intervjuat använt planen som stöd för något beslut. Två svarar att de gjort det. En politiker har använt biblioteksplanen i samband med att man fattade beslut om att behålla filialer (politiker 2) och en bibliotekschef i en annan kommun säger att man med stöd i planen startat teknik drop-in och språkcafé vid biblioteket (bibliotekschef 1) Politikern i samma kommun säger att hen inte använt biblioteksplanen men hade kunnat göra det:

- *Jag har fattat beslut om meröppet till exempel*
- *Ja*
- *Och det är ju ett sätt att öka tillgängligheten*
- *Ja*
- *Och man kan ju bottna det i det, fast vi inte har gjort det*
- *Ni har inte gjort det?*
- *Nej*
- *Nej. För det står som ett mål [skratt]*
- *Ja, jo alltså och då blir det lite så att man går in på de konkreta utan att knyta an till de gamla även om de faktiskt hänger ihop och harmonierar.*
- *Ja*
- *Det blir ju värre när man tar beslut som är motstridiga.*
- *Absolut*
- *Och då kan man väl säga att då är det implementerat för då finns det i skallen, även om inte ordalydelsen finns i skallen. För det gör den inte*
- *Nej. Men det är inte så att du använder dig av den på något sätt, att du går till biblioteksplanen?*
- *Nej*
- *I ditt uppdrag, så?*
- *Nej, det har jag inte gjort och det kan jag nog ta som en läxa att göra. Alltså åtminstone ha den tillgänglig*

En tjänsteperson som uttalar sig på liknande sätt säger att ett beslut att placera informationscafé för nyanlända på biblioteket kan ses som ett sätt att nå mål om tillgänglighet för den gruppen, men beslutet var inte så tydligt kopplat till målet i planen:

- *Så där kan vi väl säga att vi har haft nytta eller. Nu ska jag inte säga att vi plockar upp den eller men det sitter någonstans i ryggraden. Det är som jag säger ramar, vad vi har att förhålla oss till och då blir det ju naturligt en del i det arbetet ju*
(tjänsteperson 3)

En annan tjänsteperson svarar att tyvärr har de inte haft så många beslut som rör bibliotek (tjänsteperson 4) och bibliotekschefen i samma kommun säger att det inte behövs ännu och fortsätter att hen inte tänkt på att det skulle kunna gå att använda planen på det viset (bibliotekschef 4).

Även om planen inte används som stöd för beslut så används den av några av de intervjuade på andra sätt:

- *Framför allt tycker jag nog att det är både så som vi jobbar med barn och unga. Att vi faktiskt jobbar väldigt om man nu får säga målinriktat med barn och unga och att vi har en plan som vi kan hela tiden gå tillbaka [till] och säga: Men vi gör det för det här och det finns med i vår biblioteksplan.*
- *Mm*
- *Att vi kan stödja oss på det.*
- *Mm*
- *Där är det nog det som är mest uttalat tror jag faktiskt. Men också, jag tänker lite om man tänker vuxna och vi jobbar med tillgängligheten. Och vi är så gammalmodiga så vi fortfarande har "Boken kommer" till exempel.*
- *Mm*
- *Det är ju väldigt många som stryker det och att det är en onödig service så att säga. Men vi har fortfarande det och vi har, jag tror det ligger på mellan 20 eller 22 låntagare som faktiskt får sina böcker hemkörda till dörren och får den här kontakten.*
- *Mm*
- *Att det faktiskt finns inskrivet att det här gör vi, det här är en viktig del i vårt tillgänglighetsarbete.*
(bibliotekschef 4)

En annan bibliotekschef säger att hen använde biblioteksplanen nyligen i samband med en revision av verksamheten. Bibliotekschefen tar upp att planen inte är aktuell förutom vad gäller en fråga och det är hur biblioteken är placerade geografiskt i kommunen (bibliotekschef 5). Tjänstepersonen i samma kommun tar upp att planen kan användas "när det gäller strukturella förändringar, till exempel hur vi ska ha våra bibliotek stationerade i kommunen".

Ytterligare en tjänsteperson svarar att hen "kikar ju in i den ibland" när det är någonting hen funderar över eller behöver svar på någon fråga (tjänsteperson 4). En annan tjänsteperson, som nyligen tillträtt sin tjänst, svarar att de ska titta på biblioteksplanen vid ledningsgruppens nästa möte:

- *Och då tittar vi liksom, vilka mål är vi på väg med, vilka mål har vi inte börjat med och vilka kanske vi redan har genomfört För att då titta inför budgetprocess 2017.*
- *Mm*
- *Så att, ja.*
- *Den är en hjälp för dig då i ditt arbete gentemot biblioteket.*
- *Ja, hur vi leder verksamheten*
(tjänsteperson 1)

Att biblioteksplanen kan vara ett sätt att lära känna en verksamhet tas också upp:

- *Den har varit till hjälp och stöd för mig att få förståelse för vad, varför verksamheten ser ut som den gör och få förståelse för vad människor med bredare kunskap om bibliotekssammanhang har för*

beslutsgrund och anledning till sin inställning i olika frågor och så. Så har den varit behjälplig. Jag har läst den ganska ofta och tittat i den ganska ofta

- *Mm*
- *Men jag kan inte säga att den har varit ett starkt dokument för utveckling för mig eller för min beslutsgrund, nej*
(tjänsteperson 2)

Inaktuella biblioteksplaner

I Skurup är särskilt bibliotekschefen missnöjd med biblioteksplanen:

- *Jag kan ju säga, för att den är så uddlös och intetsägende. Den säger varken bu eller bä kan jag tycka egentligen. Jag kan nog säga att vi använder oss mer av bibliotekslagen än vad vi använder oss av denna biblioteksplanen som föreligger*
- *ja, har den varit till hjälp, alltså har du gått till den när du skulle fatta ett beslut för att liksom få stöd i planen för något?*
- *nej har jag inte gjort*
- *nej. Kan den vara en nackdel?*
- *ja, det är en stor nackdel*
- *Och vad är det då?*
- *[Ohörbart]*
- *ja och då är det ju inte då att det är en biblioteksplan som är nackdelen*
- *nej*
- *utan det är hur den är formulerad*

En ny plan är på väg att beslutas i kommunen och arbete läggs ner på att formulera den så att planen blir väl fungerande. I Lund uppfattas den gällande planen av politikern som "väldigt inaktuell" och att den har "ett visst bäst före datum". Bibliotekschefen är av samma uppfattning. Anledningen till att man inte tidigare tagit fram en ny plan är att man velat vänta in den nya bibliotekslagen. I Örkelljunga finns en gällande plan och bibliotekschefen talar om att "den är en beskrivande del över hur man arbetar här i biblioteket i Örkelljunga". Tjänstepersonen i samma kommun säger angående den nu gällande planen att: "Jag ser på det som att den omfattar verksamheten, eller målar en ganska sann bild. Men den målar en väldigt defensiv bild av vad ett bibliotek bör vara och kan vara". Tjänstepersonen har ett uppdrag att utveckla verksamheten: "och lyfta den in i ett mer modernt tankesätt. Och det gör jag inte med hjälp av den här biblioteksplanen".

Vår uppfattning är att de intervjuade i Osby och Tomelilla är nöjda med den gällande biblioteksplanen.

Harmonisera styrdokument

Att man i biblioteksplanen refererar till andra dokument uppfattas som positivt. En tjänsteperson säger att det är naturligt att referera till andra dokument, annars har man inte kanske inte gjort sitt jobb (tjänsteperson 3). En politiker säger på liknande sätt att då gör man ett gediget jobb och att man ser till att dokumenten harmonierar:

- *För att det är heller ingen vits med att vi har flera olika dokument som i sig är motstridiga.*
- *Nej*

- *Utan jag tycker det är bra att man kopplar biblioteksplanen till det kultur- och fritidspolitiska programmet och att man sen då kopplar det till nationella och internationella dokument, det är också bra. För de ska vi också följa.*
(politiker 1)

Det innebär i sin tur att det för bibliotekets del räcker att ha biblioteksplanen eftersom de andra dokumenten finns inarbetade där. Biblioteksplanen för Osby refererar uttryckligen till den kommunala visionen och kommunala mål, den regionala kulturplanen, bibliotekslagen samt UNESCOs biblioteksmanifest. Bibliotekschefen säger att det ger tyngd och legitimitet "Att det är liksom FN. Det är liksom så högt upp man kan komma. Detta är vår lilla del av demokratiarbetet". Det kloka i att referera till andra styrdokument bestyrks i andra intervjuer:

- *Jag tycker det är jätteklart. Det betyder ju att man drar nytta av andra människors kompetens och arbete plus att vi samordnar oss och skapar en likvärdighet för alla*
- *Mm*
- *Så det, det ser jag jättepositivt på. Det man kan ifrågasätta ibland, och vi har förbättrat det en del från det första utkastet, det är att förklara vad betyder det här.*
- *Ja*
- *Om vi nu skriver UNESCOs folk- och skolbiblioteksplan, vad, hur relaterar det till oss?*
(tjänsteperson 2)

Bibliotekschefen i samma kommun tar också upp att det kan vara svårt att göra skrivningarna från andra dokument konkreta i den kommunala planen:

- *Jag tror det är viktigt att man får, att det blir en substans, de lagarna eller de riktlinjerna, att de kommer in i det här lokala. Allting hör ihop ju. Det är som en stor världskarta så, att man ska bara få ihop de här trådarna så att det funkar.*
- *Mm*
- *Så det tror jag är avhängigt så, tycker det är en självklar grej. Sedan är det svårt att applicera det i en verksamhet kanske, alltid. Det handlar om att man får hitta ett utrymme där man kan diskutera det och berätta om det och prata om det och begripa vad det handlar om och såhär. Det tror jag vi har kanske ont om det, vi springer för mycket i det här och löser vardagen så att säga på biblioteket.*
(bibliotekschef 2)

Den positiva bilden av att referera till andra styrdokument delas av de vi intervjuat. Det är intressant att konstatera att det skiljer sig åt mellan biblioteksplanerna vilka dokument man refererar till i biblioteksplanen.

På frågan om det har någon betydelse att de olika styrdokument som man refererar till kan löpa över andra tidsperioder än den egna planen får vi olika svar och en del har inte noterat det tidigare. Vad som framkommer är att det är viktigt att revidera planen för att den ska vara aktuell. Att uppdatera biblioteksplanen är ett sätt att hålla den aktuell även om den sträcker över flera år:

- *det kan ha varit där i årsskiftet också 2009/2010. Men det var före min tid eller vad man ska säga så det ju är därför, ja det är ju därför den ser ut som den gör och jag menar en biblioteksplan är ju ett levande dokument. Även om man inte uppdaterar den kanske vartannat år, var tredje år så får man ju se över den och se att det åtminstone stämmer. Man kan ju uppdatera delar av den i så fall*
- *ja*
- *det har man inte gjort tidigare*
- *nej*

- men nu är vi på gång
(bibliotekschef 3)

I en kommun vill tjänstepersonen undvika daterade dokument genom att göra planen ettårig:

På strategisk nivå, men på riktigt strategisk nivå, när man pratar om hur ska vi klara vår personalförsörjning över de kommande tio åren. Självklart ska vi ha en plan för det som löper över alla tio åren. Men våra åtgärder för vår plan, för åtgärder under de kommande året, kan inte vara inkluderade i den planen utan de måste vara löst hängande, som en handlingsplan om du vill. Men ofta så finns det en dålig förståelse för vad som behöver vara en långsiktig plan och vad är en kortsiktig handlingsplan.

(tjänsteperson 2)

Här framträder en skillnad mellan visionära, långsiktiga och kortsiktiga, handlingsinriktade styrdokument. Denna åtskillnad kan tyckas självklar men i vår undersökning varierar det vilken nivå biblioteksplanerna befinner sig på.

Biblioteksplan som stöd eller hinder

Vi har ställt frågan om biblioteksplanen är ett stöd eller ett hinder för verksamheten. I Osby och Tomelilla är planerna skrivna av de bibliotekschefer som är verksamma när vi genomför våra intervjuer. Bibliotekschefen i Tomelilla talar om att biblioteksplanen inte har någon styrka men den används ändå. Politikern uppfattar planen som ett stöd för verksamheten på biblioteket. På frågan om den kan vara ett hinder svarar politikern att det snarare är tvärtom och tjänstepersonen håller med och svarar att den absolut inte är en nackdel och att den kan vara ett stöd "om det skulle börja storma kring biblioteket". Vi frågar bibliotekschefen om planen kan vara en nackdel till exempel att arbetet man lägger ner på den inneburit att annat prioriterats bort.

Bibliotekschefen svarar:

- Nej, jag tycker nog inte det. Jag tycker nog nästan snarare tvärtom. Alltså om man tänker när vi arbetade fram planen så var det mycket diskussioner och de diskussionerna de blir lite bortglömda i det vardagliga arbetet. För det här är ju egentligen diskussioner som behövs hela tiden, pågående, för att man inte ska glömma bort sin uppgift.
 - Mm
 - Vad har biblioteket för uppgift och vad gör vi som vi faktiskt är väldigt bra på?
 - Mm
 - Och vad har det för nytta? Det var ju sådant som diskuterades om och om igen. Det blir nästan att man ältar det om och om igen.
 - Ja
 - Och det behövs faktiskt. Om inte annat, för, tror jag, personalens självkänsla.
 - Mm
 - För det gör ju att man växer. Under de här diskussionerna så kan jag tycka i alla fall att vi fick ju igång en diskussion på arbetsplatsen som stärkte personalen.
 - Mm
- Att man känner att: "Jamen just det, vi gör det här och vi gör det faktiskt väldigt, väldigt bra. Och ibland tror jag att det kan glömmas bort.

I Lund säger bibliotekschefen att den nuvarande planen inte är ett stöd men att den kommande ska kunna vara det framför allt för politiker när de ska "bygga en strategi för biblioteksverksamhet i Lund i framtiden". Den gällande inaktuella planen jobbar ingen efter och därför medför den

inte någon nackdel. Politikern i sin tur säger att den inte är ett stöd idag eftersom den inte förhåller sig alls till bibliotekslagen men att den säkert varit det tidigare. Den kommande planen innebär att ”vi tar ju som ett nytt avstamp utifrån hur omvärlden ser ut nu”. Tjänstepersonen i kommunen har själv använt biblioteksplanen som stöd vid rekrytering:

- *Är den från din horisont en hjälp i arbetet på biblioteket?*
- *Jag tror, det var en klurig fråga. Jag vet ju inte hur det hade sett ut om vi inte hade haft den. Men jag tror inte att den är ett levande dokument i hela verksamheten, det tror jag inte.*
- *Nej*
- *Men jag tror att det är en ledstjärna i så långt så att när man anställer enhetschefer så har man en viss inriktning, till exempel.*
- *Mm*
- *Och att man vill använda biblioteksplanen som en slags grunddokument till att man ska passa in i organisationen.*

Däremot tror tjänstepersonen inte att planen är en hjälp för bibliotekschefen vid beslut och prioriteringar. ”För att, så att säga, den är så pass gammal”.

I Osby säger politikern att hen inte ser planen som en nackdel: ”Alltså det är alltid bra att ha tydliga planer att jobba efter och sen ska man då göra det också. För hyllvärmare har ingen någon glädje av”. Tjänstepersonen i kommunen säger att planen definitivt är en hjälp i arbetet på biblioteket:

Ja, alltså för som chef och ledare är det väldigt viktigt att ha politiskt antagna mål. För det gör ju att du kan på något sätt legitimera vad du håller på med och vad du gör. Och det är ju både liksom riktning. Det kan vara allt från hur du leder ett möte till hur du prioriterar i arbetsuppgifter för en medarbetare till hur du lägger budgeten.

Bibliotekschefen ser planen som ett stöd i arbetet på biblioteket när man i personalgruppen pratar om uppdraget de har. Planen tydliggör uppdraget som utgår från lagen:

- *Alltså när vi pratar om våra uppdrag, men eftersom de finns här så kan man ju peka på dem. Det här är ju taget i den här kommunen så det kan man ju liksom. Men just det här med teknik-drop-in och språkcafé som vi satt igång*
- *Ja*
- *Då kunde vi liksom direkt hänvisa, jamen det finns i vår plan liksom. Det har vi i uppdrag, från lagen, att genomföra.*

I Lund, Tomelilla och Osby är politikerna, tjänstepersonerna och bibliotekscheferna i respektive kommun samstämmiga i sin inställning till planen. Det ser annorlunda ut i Skurup och Örkelljunga. I Skurup säger politikern att den nuvarande planen är gammal så det är inte säkert att den är till hjälp för verksamheten men att hen tror att den kan vara det. Tjänstepersonen uppfattar att planen är något att kunna luta sig mot och utveckla verksamhet utifrån även om den är väldigt allmänt hållen. Från hens sida sett kan inte planen vara en nackdel. Bibliotekschefen ser däremot planen som en stor nackdel. Den nu gällande planen är uddlös och intetsägande. Hen vill att planen ska vara ett stöd i arbetet och att den därför ska vara ganska vass.

I Örkelljunga är det tjänstepersonen som för fram att hen upplever att biblioteksplanen är en nackdel därför att den spänner över för lång tid. Politikern tycker att planen kan vara en nackdel om man följer den ”till punkt och pricka” men att den kan ge en riktning. Bibliotekschefen å

andra sidan tycker att planen är ett stöd för en chef som är ny i verksamheten men att den fokuserar för mycket på nuläget. På frågan om arbetet med planen kan vara en nackdel svarar bibliotekschefen att det är tillfälle för viktiga samtal:

- *Jag tror att på ett bibliotek så är det viktigt att man vet varför man arbetar med vissa frågor. De här frågorna som vi jobbar med det är ju jätteviktigt att man är insatt i vad är det för uppdrag vi jobbar med. Och det tror jag att alla medarbetare, alla kanske inte är intresserade just i det här specifika uppdraget här, jag vet inte. Det är det som är spännande. Men alla har möjlighet att kunna ta del av det. Och jag tror att detta är en ytterligare chans liksom att sätta verksamheten i ett annat sammanhang som styr upp på de andra uppdragen som vi har högre upp. Så jag tror att det kan bli väldigt spännande samtal så jag tror inte man ska tänka, jag tror inte vi tänker att det är något som man missar.*
- *Nej*
- *Utan det är verkligen en chans man kan få och ta. Och önskar och hoppas och tror att det kommer våra medarbetare göra. Det är aldrig fel att prata om större saker än lånekort. [skratt]*
- *nej*
- *Det är ju så, det är jättespännande.*
- *Mm. Så det blir en möjlighet att diskutera väsentliga frågor?*
- *Ja det tror jag absolut*
- *Gå ifrån det absolut mest konkreta?*
- *Ja, precis och det tror jag alla kan behöva ibland och just sätta det i ett sammanhang: varför jobbar jag här och vad tycker jag och vad är min drivkraft och såhär. Det tror jag alla, det vill jag tro att alla tycker är roligt att tycka.*

Att biblioteksplanen har varit ett stöd i kommunikation med personalen tar även tjänstepersonen upp, men från en annan utgångspunkt:

- *Som jag, av förståeliga skäl har delvis varit skeptiska till mig som inte har en biblioteksbakgrund, och delvis, helt enkelt, även när de gjort sitt absolut yttersta för att förstå, behövt utmana sig själva för att koppla an till mitt tankesätt*
- *Mm*
- *Och då har biblioteksplanen varit ett bra översättningsdokument*

Som framkommit har biblioteksplanerna olika status i de fem kommunerna. Även om inställningen till biblioteksplaner är positiv och det finns gällande planer i kommunen så uppfattas planerna inte alltid som ett stöd men inte heller nödvändigtvis som ett hinder. Nya planer är på väg och till dem ställs andra förväntningar och förhoppningar.

Verksamheten i strategisk belysning

Efter redovisningen av den betydelse som styrdokumentet på generell nivå ges av våra intervjupersoner redovisas i detta kapitel hur intervjupersonerna ser på arbete vid folkbiblioteken i riktning som den regionala kulturplanen ger. Som framgått i inledningen har vi vid intervjuerna tagit utgångspunkt i två av Region Skånes mål för folkbibliotek som finns med i den regionala kulturplanen:

- *Region Skåne vill främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare.*
- *Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext*
(Regional kulturplan 2016-2019, s 16)

Under intervjuerna lästes ett mål i taget upp och våra intervjupersoner blev ombedda att svara på hur målet fungerar i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen samt i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan och hur de i sina uppdrag bidrar till det. Målen är väldigt breda och vi valde därför att i intervjuerna gå vidare med fokus på specifika områden. I relation till det första målet: hur lokal tillgänglighet förstås i en digital samtid, särskilt med fokus på mångspråk och bibliotekens förutsättningar att möta en heterogen användargrupp och dess olika behov av kultur och information. I relation till det andra målet: hur man arbetar med att vara en lokal mötesplats och en del i en kulturell samhällslig infrastruktur som sträcker sig ut över nationsgränser. Vi varken utgick från eller antog att man i kommunerna använt sig av målen i den regionala kulturplanen vid skrivandet av den kommunala planen eftersom den senare i de flesta fall var skriven innan kulturplanen börjat gälla. Inte heller hade vi något antagande om att man i kommunerna skulle ha kopplat verksamheter vid folkbiblioteken till målen. Vi var intresserade av att tillsammans med intervjupersonerna utforska om det fanns sådana kopplingar eller ej och hur resonemangen kring målen går.

Att verka för likvärdig tillgång för alla

Välkända och nya vägar för att nå alla

Att nå likvärdig tillgång för alla är en omöjlighet påpekar flera. En tjänsteperson säger:

- *Nej, vi kommer ju aldrig komma dit. Alla, alla är en omöjlig, alltså främja likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare, det är nästan en omöjlig situation. Men det vi kan göra är att främja likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för så många som möjligt i kommunen. Och det handlar ju då om, dels saker som vi redan har varit inne på, det är ju tillgängligheten, alltså öppettider. Nu ska vi vara mer [ohörbart] och närheten. Och sen är det ju litteratur förstås*
- *Mm*
- *Och sen är det ju så att säga kunskapen som finns, alltså bibliotekskunskapen utav medarbetare, och att man håller en god kvalitet på det*
(tjänsteperson 5)

Politikern i samma kommun säger att det är en fråga om hur man strukturerar biblioteken:

- Och kanske inte enbart fokusera på det fysiska biblioteket, utan man ser snarare på hur vi kan nå människor. Och det kan ju vara allt ifrån att ha mer öppna bibliotek, så att man kan låna böcker vid den tidpunkt som passar
- Mm
- Eller se till att använda biblioteksbussen så mycket det bara går. Men även som, jag nog tror kanske att som de jobbar med bokpåsar på förskolor och liknande, så att när föräldrar kommer och hämtar sina barn så hänger det en påse med hopplåade böcker. Och det kan både vara barn och vuxenlitteratur
- Mm
- För att se till att oavsett om man har, känner att man har, tid eller inte att besöka biblioteket, så ska man ändå, så ska ändå biblioteket finnas någonstans runtomkring en
- Mm
- Jag tror att i grund och botten så handlar det om läsandet, som är det som är det allra viktigaste och där är biblioteket... Biblioteket har en verksamhet som är ett verktyg i det tror jag

Bibliotekschefen i samma kommun påpekar inledningsvis att det inte är Region Skåne utan kommunerna som arbetar med detta mål och konstaterar att: ”det är ju inte likvärdigt för någon, inte ens i denna kommun. För det beror ju lite på var du bor och vad du är för typ av människa och vad du vågar och inte vågar och så”. För att nå målet behöver man rikta sig utåt och arbeta med uppsökande verksamhet:

Det är så himla lätt för oss att bara öppna dörrarna och så kommer de här välutbildade föräldrarna eller kulturtanterna eller så. I vår kommun gör de ju det. Det spelar ingen roll vad vi har, så kommer de. Det är mycket tuffare att ge sig ut då till ett hem för ensamkommande flyktingbarn eller uppsöka de funktionshindrade. Det har vi gjort, men det är ju inte lika lätt.

Att arbeta uppsökande blir en utmaning för personalen: ”Alltså det är ju tuffare att jobba mot de grupperna som inte liksom tar emot en med öppna armar eller som själv kommer hit. Det är klart, det är mycket tuffare”.

När det gäller målet att nå alla, ett mål i enlighet med bibliotekslagen, blir det för de flesta en fråga om att arbeta för att bredda verksamheten för att nå fler än idag och förslag ges i olika riktningar: dels att öka tillgängligheten till det fysiska biblioteket och dels att arbeta med uppsökande verksamhet på olika sätt:

- Det här är ett av de absolut, som du sätter fingret på, en av de absolut viktigaste meningarna i mitt sätt att se det här dokumentet. Det är inte så det fungerar idag och det kommer att ta ganska lång tid innan vi når dit, men det är definitivt vår utvecklings riktning
- Mm
- Så är det
- För det var ju då min följdfråga, hur det fungerar i relation till vad man faktiskt gör idag
- Ja det fungerar inte. Mycket bättre nu än för ett år sedan men det kommer att ta många år till av samma utvecklingstakt innan vi når en punkt när det faktiskt är på det sättet
(tjänsteperson 1)

Vägar att gå vidare på för att nå målet i denna kommun är att arbeta uppsökande menar tjänstepersonen:

- Att faktiskt gå ut från sin trygghetszon och möta andra målgrupper som kanske inte automatiskt kommer till biblioteket. Och liksom locka in dem alternativt fortsätta komma, för att just främja det här. Och också tänka kanske ibland lite utanför boxen. Och sedan är ju också frågan vad är litteratur,

vad är information? Det är ju också en sådan fråga, Litteratur? Ja ,ok det är en bok vi pratar om. Men vad är information? Och är litteratur en bok? Det är en bra fråga egentligen. Men kultur?

- *mm*
- *Sedan gillar jag ju det här, nu spånar jag vidare, förlåt,*
- *Det ska du göra, om du håller dig till det målet så får du spåna hur mycket du vill.*
- *Ja, men jag tror ju också, det jag tror i mångt och mycket det är ju att kultur och litteratur och liksom så, det kan vara en dörröppnare till andra områden liksom. Och det är väl lite det också jag tycker att man tar fasta på i mångt och mycket när man pekar ut nya målgrupper på det här sättet.*
- *Mm*
- *Att det är liksom, det är en låg tröskel, det är lättare att komma, det är lätt att komma in på biblioteken. Och det är kanske, det är inte så svårt att börja ett samtal kring litteratur, det är inga känsliga ämnen så. Du kan ta in känsliga ämnen i det, men på ett bra sätt. Förstår du vad jag menar?*
- *Mm. Så det kan vara ett bra sätt att starta samtal av olika slag?*
- *Ja, precis. Och också nå nya målgrupper. Det är liksom, det är bra egentligen för att skapa samhällsförändring.*

En bibliotekschef i en annan kommun kopplar också målet om likvärdig tillgång till ett större samhällsperspektiv:

- *Ja men det är ju det är ju jätteviktigt. Det handlar ju om det demokratiska öppna samhället plus att det ska inte vara förenligt med någon kostnad så att alla ska ha möjlighet att utnyttja det och just här känner jag att det är jätteviktigt att man snabbt får kontakt med barn och unga så att dom tidigt får, jag vill väl inte säga att dom tidigt ska få en biblioteksvana men att man tidigt lär sig att man alltid kan komma till biblioteket helt enkelt och det gäller både litteratur och information och kultur till viss del. Även ifall, jag kan ju säga vissa av våra arrangemang tar vi faktiskt betalt för men mycket är gratis.*
(bibliotekschef 3)

En politiker tar upp det hen i sitt uppdrag kan göra: ”Först och främst så är det ju pengar naturligtvis” (politiker 1). Men de medel som avsätts till kultur är inte alltid så stora som de ansvariga politikerna skulle önska vilket en av dem kommenterar med viss ironi: ”Sen likvärdig kultur, ja det har vi ju verkligen här i kommunen. Det är lika lite till alla. Tyvärr är det så” (politiker 3).

Flera av de intervjuade påpekar att det är i princip omöjligt att nå målet om att nå alla. En politiker menar å andra sidan att det redan i dag finns verksamhet för alla invånare på biblioteket:

- *Hur jag som politiker, ja det är ju att politiken styr verksamheten. Nu vet jag ju att vi redan har en väldigt utarbetad verksamhet för alla invånare. Vi samarbetar med grannkommunerna i böcker på olika språk, vi har föredrag och sådant. Så jag vet att vi redan har den verksamheten. Annars är det ju politiskt att man styr att verksamheten ska ha verksamhet som går i målens riktning.*
(politiker 4)

Politikern tillägger: ”från min sida sett känns det bra med den verksamhet som vi har ”. Tjänstepersonen i en annan kommun tycker också att målet uppnås och säger: ”från min horisont sett så tycker jag att dom flesta, när jag skummar igenom dom här målen så är det ju det som dom nu på biblioteket har för sina ögon, att verka och finnas för alla” (tjänsteperson 3).

Meröppet som åtgärd för att öka tillgänglighet

I flera intervjuer kommer tillgången till den fysiska bibliotekslokalen upp och hur man, som många bibliotek de senaste åren, antingen har infört eller är på väg att införa meröppet:

- *Ja alltså det jag jobbar för det är för det första att du har möjlighet, alltså det där likvärdigt det betyder att alla ska ha möjligheterna och det är, som jag sa så är det ju dels att vi har meröppet så att alla kan komma in där oavsett när man jobbar. Och det är ju en viktig grej. Sen är det ju, både litteratur och det här med information, tittar du på den biten där så är det ju så, vi har numera en stor bit som har kommit till och det är ju det här med språkcaféerna*
(politiker 3)

I en intervju med en politiker kommer vi under intervjun in på att man satt upp ett mål att öka antalet besökare på filialbiblioteken och ett sätt att göra det är att införa meröppet, vilket man diskuterar att införa (politiker 4). Även i en annan kommun kommer ett införande av meröppet upp som ett sätt att nå ökad tillgänglighet, det är bibliotekschefen som tar upp det:

- *Mm. Ja vi har ju möjlighet till att tillhandahålla medier som innehåller olika typer av språk. Det har vi. Och vi har ju, det beror på hur man tänker också kring, våra öppettider skulle kunna vara än mer generösa. Vi kanske går mot ett meröppet bibliotek så att vi kan tillgodose att fler, man kan säga alla invånare ska kunna gå till biblioteket när de kan. Det kan vi inte ringa in och det är alltid någon som inte kan om man skulle byta så kan det vara ju. Men det handlar om öppettid och medier tänker jag. Och sedan är det också att, ja "främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur", sedan är det också att man ska kunna fortsätta att jobba med MIK, alltså det här med medie- och informationskunnighet och det är mycket upp till oss själva att vi tar oss till det själva för att kunna peka på besökarna. Det kommer ju hela tiden nytt folk så. Så, ja vi gör det traditionella skulle jag säga.*
- *Mm*
- *Det är det och så Digidel exempelvis, det här med digital delaktighet är också något som alltid kommer tillbaka.*
(bibliotekschef 2)

Mångspråk

Det finns på flera bibliotek redan idag verksamhet som är riktad till personer med annat språk än svenska och även specifikt till nyanlända. Det är däremot lite olika hur länge sådan verksamhet funnits. En tjänsteperson som nyligen börjat sitt arbete i just denna kommun säger att biblioteken är på gång när det gäller det:

- *Jag tycker att man lägger väldigt mycket fokus på det just nu.*
- *Mm*
- *Och tittar på litteraturen och försöker lyfta fram den också i position, alltså litteratur på olika språk. Det här med språkcaféer*
- *Just det.*
- *Det är också en sådan sak som växer fram, vi har ju också det här med Låna en svensk, som jag är lite oförtjust i själva namnet, men så heter det i alla fall.*
(tjänsteperson 1)

I en annan kommun säger tjänstepersonen, som varit verksam i kommunen ett år, att:

- *Man kan väl säga att när jag kom så fanns det här inte på kartan. Vår tillgång till exempel till litteratur på andra språk än svenska är i stort sett obefintlig. Alltså den är oerhört begränsad och det har funnits ett starkt motstånd mot att utveckla den verksamheten också. Sedan jag har kommit hit så*

har jag gjort ett generellt uttalande som gäller att vi skall beakta integration och likabehandling i alla delar av verksamheten, oavsett om vi pratar om en upphandling eller ett bemötande i disken eller ett fotbollslag. Det här är en del av vår identitet och det har gjort att dialogen har kommit upp. Jag förväntar mig att det kanske dröjer ett år till av dialog, att droppen ska urholka stenen, innan vi kommer till en punkt när vi faktiskt arbetar aktivt med det här också då, och inte bara för dialog

- *Mm. Du sa att det funnits ett motstånd. Vad, på vilket sätt, vad för slags motstånd?*
- *Man har inte upplevt att man har kompetens inom det här området, man har inte upplevt att man behöver utveckla det här, för det finns ingen efterfrågan. Man har inte riktigt insett att här jag inget att erbjuda finns det inte heller en efterfrågan*
- *Nej*
- *Och inte riktigt tillkännagivit det perspektivet, utan att det är så det fungerar*
- *Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket når, om man nu fokuserar, att det är det här med mångspråk, som en del av målet, att det*
- *Jag kan allokera resurser, jag kan till och börja med. Jag kan plantera fröet att det här är en viktig del*
- *Mm*
- *Jag kan fortsätta upprepa att det här är avgörande för oss. Jag kan fortsätta sätta fingret på varje gång vi inte tar med det som en del i processen så gör vi fel. Det här är en av de viktigaste bitarna och när du säger mångspråk så drar jag egentligen lite större växlar på det. Jag menar integration egentligen*
- *Mm*
- *Och mångspråk är en viktig komponent i integrationsperspektivet, men inte det enda, men det är en viktig bit. Vi kan prata om nationella minoriteter också om du vill, eller den typen av resonemang. Men till syvende och sist så handlar det om att ta resurser från andra delar och allokera till det här fältet för att det här är för viktigt för att inte ge prioritet. Så är det*
(tjänsteperson 2)

I denna kommun är arbetet nyligen påbörjat. Något som fungerar riktigt bra sedan länge, enligt tjänstepersonen, är barnverksamheten. Barnverksamheten för även bibliotekschefen och politikern fram och särskilt arbetet med sagostunder på svenska och andra språk. Politikern berättar: "Man skaffade in böcker från på olika språk, på språk som vi visste var mest vanligt då av andra språkkulturer och kultur och alltså små sagopåsar med böcker som man kunde ta med sig från biblioteket och till sin förskola. Det är många fina små grejer" (politikern 2). Kopplingen mellan bibliotekets verksamhet och kommunens arbete med integration gör även en bibliotekschef i en annan kommun som säger att biblioteket tar en väldigt framträdande roll i kommunen när det gäller mångspråk och integrationsfrågor (bibliotekschef 3):

- *Ja det är ju många barriärer som ska brytas där kan jag säga och det främsta hindret är språket, alltså rent konkret. Vi har ju sett att många av dom som kommer hit befinner sig på väldigt olika kunskapsnivåer. Det kommer dom hit som har en full universitetsutbildning, som har inga problem i engelskan och som snabbt kan snappa upp och lära sig svenska och det funkar jättebra men vi har ju också dom som kommer hit och är totala analfabeter. Man kan ju inte prata med dom egentligen för du kan inte heller presentera en text på dari eller vad det nu kan vara för någonting, för dom kan inte läsa den och då är man helt beroende av en tolk*
- *Använder ni er av tolkar?*
- *Vi borde nog göra mer än vi gör men vi har informationscafé här varje tisdag. Biblioteket är då stängt för allmänheten. Man kan komma in ändå för dörren är öppen men man får så att säga sköta sina biblioteksärenden själv, man kan inte förvänta sig någon service på det viset. Då är här tolk närvarande, ja.*
- *Är informationscaféet på en tid när det tidigare var vanliga öppettider eller är det efter ordinarie öppettider?*
- *Det är efter ordinarie så det har inte konkurrerat, eller vi har inte stängt tidigare för våra informationscaféer*

Men engagemanget och intresset för att vara en motor i kommunens integrationsarbete väcker också frågor kring det uppdrag man har:

- *Man är väldigt glad i att dela på kvinnor och män och det är inte vi som gör det, för vi vill gärna att alla ska blanda sig men det blir ofta så att männen sätter sig där och kvinnorna sätter sig där och barnen går liksom emellan på något sätt så i ett försök och göra något enbart för kvinnorna och barnen, för dom har ju barnen med sig då ju, så finns det en kvinnogrupp. så dom har varit och tittat på film och dom har varit och lagat mat och ja*
- *Utanför den här?*
- *Utanför den här lokalen också men vi är ju involverade i högsta grad i det också. och det är också en sådan där fråga, vad börjar uppdraget och vad slutar det i integrationssammanhang.*
(bibliotekschef 3)

Språkcaféer drivs på flera folkbibliotek. Politikern tar upp den framgång de haft i kommunen:

- *Man använder biblioteket som en knutpunkt många gånger och det har vi ju haft exempelvis på lördagarna har vi haft språkcafé där och på tisdagarna har det varit information och den stora fördelen med det som jag ser det och som jag uppskattar, som jag tycker man kan se där är ju dels där har varit otroligt mycket folk. Det har varit så mycket folk på tisdagarna så vi till och med diskuterade om vi inte skulle ha någon som bara kunde ha hand om barnpassning därinne i någon hörna då för att föräldrarna skulle fritt kunna få den information dom ville ha.*
[---]
- *Det är inte, det är fortfarande som jag sa, det är inte bara att låna ut en bok, det är mycket annat att göra på ett bibliotek och får du in det här som nu nyanlända svenskar, att dom kan gå dit alltså, då vänjer man sig vid att gå dit och då går man gärna dit även om inte det är språkcafé utan det är något annat och det är som jag ser det en väldigt stor nytta för en kommun*
(Politiker 3)

Men i kommunen har många röster gått till ett invandringskritiskt parti och alla är inte positivt inställda till denna verksamhet vilket bibliotekschefen tar upp:

- *Alla är ju väldigt positivt inställda till det som kommer till oss men man kan ju höra också bakom ryggen. Alltså du har förmodligen pluggat på lite grand om kommunen, då vet du hur den politiska konstellationen ser ut här. Och då vet du också att Sverigedemokraterna har en ganska hög, ja, det är många som röstar på Sverigedemokraterna här*
(bibliotekschef 3)

Men även i kommuner där man sedan längre tid arbetar aktivt med att tillgodose andra språk än svenska i sin verksamhet så är man inte nöjd eftersom det fortfarande saknas mycket för att målet ska vara nått:

- *Alltså tillgång till litteratur, ja visst finns det, men jag tror att världen har ju förändrats lite. Till exempel så tror jag att vi har för lite litteratur på, för våra nya svenskar. Där har vi liksom inte kommit ikapp*
- *Mm*
- *Så det är inte, så det finns fortfarande lite hinder?*
- *Mm*
- *Likadant information då, på lätt svenska och information på andra språk. Där är vi inne i, så att säga, försöksstadier än så länge*
- *Mm*
- *Så att, om du ställer frågan om vi når alla, så gör vi inte det*

(tjänsteperson 5)

Resurser

I intervjuerna framkommer att ett sätt att verka för tillgänglighet för alla oavsett vilket språk man talar är att öka bibliotekets resurser. Det finns ett tilltagande behov av litteratur på fler språk i kommunerna vilket innebär ökade kostnader:

- *Ja, För vi är intresserade av, för någonting man också kan läsa in under det här med att "ge likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare" är att det då också betyder oavsett vilket språk man talar. Det vill säga att det kommer in på det här, frågor om mångspråk och att olika användare kan ha olika behov av kultur och information. Och hur man då på biblioteket löser för att ge likvärdig tillgång. Har du någon kommentar kring det?*
- *Ja, inte mer än att det är viktigt.*
- *Mm*
- *Att få fram litteratur och sådana saker på olika språk. Sedan är ju frågan där, var drar man gränsen, hur många ska det vara för att det ska vara möjligt kan man väl säga. För att det är helt omöjligt att ha på alla språk som finns i hela världen*
- *Mm*
- *Och till och med kanske på alla språk som det finns människor i kommunen. Kanske. Men vi gjorde en liten satsning på att köpa böcker på arabiska nu för några månader sedan.*
- *Ok, hur kom det sig att den satsningen?*
- *Det var ett förslag från tjänstemännen*
- *Ja*
- *Men det krävdes då ett extra anslag.*
- *Ja*
- *Där vi valde att satsa tjugo tusen. Det är ju småpengar i sammanhanget, men*
- *Då kan man säga att det är ytterligare ett exempel då på hur man faktiskt jobbar mot det målet.*
- *Absolut*
- *Det blir det ju då*
- *Jajamen, det är ju så.*
- *Ja*
- *Eftersom arabiska har blivit ett stort språk i Sverige*
(politiker 1)

Även från tjänstepersoner förs det fram att man bidrar till målet genom att arbeta för att biblioteket får resurser för att möta behovet från nya språkgrupper som kommer till kommunen.

- *Så är målet. Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket når ett sådant mål?*
- *Ja, för min del så är det ju då att se till att vi får pengar till de olika. Det vi håller på med just nu kan jag ju säga. Att vi har kommit på, precis som övriga Sverige, kommit på att litteraturen räcker inte på arabiska och dari.*
- *Ja*
- *Alltså på de här. Och då har vi inte. Då har vi sagt att vi ska skriva fram ett ärende till kommunstyrelsens arbetsutskott som har migrationspengar, och ansöka om mer pengar på de områdena till exempel.*
- *Ja.*
- *Sen har vi ju biblioteks-, alltså systemen är ju sammanslagna i en hel del kommuner. Och då skickar man ju böcker emellan.*
- *Mm.*
- *Och det gör ju också att man får tillgång till mer litteratur.*

(tjänsteperson 4)

Denna tjänsteperson tar upp att ett sätt att verka för resurser till biblioteket är att bevaka att andra delar av de kommunala verksamheterna inte kräver resurser av biblioteket som de själva borde stå för:

- *Men det är ju samma att vi säger ju till våra boenden här, som är kommunala boenden men även alla boenden som vi får kontakt med, säger vi ju till dem att ni måste ha lexikon på arabiska, ni måste ha på dari. Ni kan inte gå och låna. Alltså ni är välkomna till oss men ni kan inte tro att vi kan ha den tillgången. Det borde ju finnas i var mans hem när man är i den situationen.*
- *Mm*
- *Till exempel där. Och då pratar ju vi om likabehandling och tillgång till media och så. Så vi härjar ju lite med de andra verksamheterna*
- *Ja*
- *För det känns som vårt uppdrag*

Det finns en kommun där både politiker, tjänsteperson och bibliotekschef uppger att trots att de har goda förutsättningar för biblioteken så når man ändå inte målet:

- *alltså jag uppfattar att vi har goda förutsättningar för att kunna komma ikapp och göra det, så. Vi har gott ställt ekonomiskt och vi har en hög kvalitet på våra medarbetare. Däremot så saknar vi, jag menar de språkliga förutsättningarna, som ett exempel, om vi nu tar minoritetsspråk*
 - *Ja*
 - *Och våra nyanlända så är det ju språk som inte vi har haft tillgång till, eller inte utbildat oss i många gånger. Så än så länge så har vi ju en bra bit kvar*
 - *Mm*
 - *Men det är inte, jag vill inte påstå att det är pengarna som styr om vi kommer lyckas eller inte, utan det är snarare vilken tillgång vi får...*
 - *Mm*
 - *... på media till exempel. Du kanske har andra uppfattningar men jag har den uppfattningen att vi är en rätt välmående grupp inom kommunen, både hela kultur- och fritid men framförallt biblioteken. Det är ingenting som politikerna går och skär ner på i första taget. Och därför tror jag liksom på en ljusnande framtid*
- (tjänsteperson 5)

Kunskapen om verksamheten är god och därför också insikten om var bristerna finns. De nyanländas språk ställer krav på litteratur och medier som kan vara svårt att tillgodose därför att utbudet ofta är magert. Bredare språkkunskaper hos personalen är också efterfrågat men svårt att uppnå. Ekonomiska resurser är alltså inte de enda som det råder brist på. Digitala medier kan vara en väg:

- *Vad gör man i dag på biblioteken i, alltså folkbiblioteken i kommunen, riktat mot att nå dem som inte talar svenska som modersmål?*
 - *Ja dels så finns det ju föreläsningar. Men den stora delen är ju att, inköp utav media. Och då gäller det ju både böcker och tidningar. Och då är det ju både då i pappersform, men också då i digital form*
 - *Mm*
 - *Och det är väl det. Man kommer kanske nå betydligt fler, alltså i den digitala formen*
- (tjänsteperson 5)

Målen som sätts för verksamheten är ett sätt som politikern i kommunen anger att den bidrar till att nå det regionala målet:

- *Dels tror jag väl med vilka mål som vi sätter generellt alltså, så för verksamheten*
- *Mm*
- *Liksom de målen som vi sätter är från år. Vad man ska jobba och fokusera med tror jag kan vara till hjälp*
- *Mm*
- *Det skulle jag väl säga är en viktig del*
- *Mm*
- *Men sen så kommer det ju så klart in även på andra planer och styrdokument från kommunen, som behandlar liksom de... likabehandling. Men jag tror att det, allt det tillsammans skapar en helhet som är hur man på biblioteken ska bemöta, eller förhålla sig till kanske*
- *Är det någonting ni har diskuterat nu? Det här med mångspråk och hur man kan arbeta med det i... Är det något mål man har haft i åtanke där, eller så, eftersom du gav det som exempel?*
- *Mm. Alltså det kan till exempel vara ett mål som... man ju har jobbat med... Det handlar ju om information*
- *Mm*
- *En sådan simpel grej egentligen, som att översätta våra låneregler*
- *Mm*
- *Men jag tror att en sådan grej kan också spela stor roll för hur människor blir, eller uppfattar bemötandet om man säger så*
- *Mm*
- *Men sedan är det ju så klart att se till att det finns liksom litteratur på en mängd olika språk*
- *Mm. Kan digitala resurser vara en hjälp och nå målet som rör mångspråk?*
- *Alltså det tror jag. Det är nog ett verktyg*
(politiker 5)

Delregional samverkan kring mångspråklitteratur

Det är i de olika delregionerna man samverkat kring mångspråklitteratur och då med visst stöd från Region Skåne. ”Så på det sättet är ju regionen ett stort stöd för oss. För det hade vi ju aldrig kunnat göra själva” säger en bibliotekschef och fortsätter:

- *Vi har ju jobbat med ett sådant projekt och efter att projektet är slut så har vi valt att avsätta mer medel för mångspråk och litteratur*
- *Mm*
- *Så att det på något sätt, det är inget projekt längre fast det fortlöper ändå med samordning. Det är vi som samordnar det i Tomelilla, för vi gjorde det här med Ystad, Simrishamn*
- *Ja*
- *Sen har då Skurup och Sjöbo kopplat på sig på det här projektet som egentligen då inte är ett projekt längre utan då är det ju då*
- *Ett samarbete*
- *Ett samarbete mellan kommunerna och där vi avsätter lika mycket pengar och där böckerna då också cirkulerar i flytande bestånd så*
- *Mm*
- *Men, sen är det det. Man får inte jättemycket pengar, böcker för de där pengarna för det är ganska dyrt.*
- *Mm*
- *Men vi har dock ändå fått hjälp av regionen till det, till att göra en början, starta upp och sedan har vi valt att fortsätta*

- *Mm*
- *Så att när man tittar på det där så stödjer väl ändå tycker jag, då lever ändå regionen upp till det mål som står.*

För kommuner som inte har stora huvudbibliotek är distributionsstödet väsentligt för att kunna närma sig målet om likvärdig tillgång. Digitala resurser kan delvis vara en hjälp att nå målet men användningen av digitala medier är inte så stort i kommunen säger bibliotekschefen. Politikern i samma kommun lyfter också upp samarbetet med grannkommunerna:

- *Vi har ju samarbete med, det är mycket det här med böcker, alltså språk. Och då samarbetar vi ju med grannkommunerna så vi kan ha samma medier så vi kan byta böcker.*
- *Ja*
- *För annars är det kanske så, allting till syvende och sist handlar om ekonomi. Men vi sitter kanske på tio böcker här, Simrishamn sitter på tio och Ystad tio. Men byter vi då så har vi helt plötsligt trettio.*
- *Mm*
- *Och det är ju inte bara böcker utan det är ju media också.*
- *Mm*
- *Så att det är ju någonting som man jobbar på ständigt. Det är som jag säger hur samhället förändras hela tiden, så det gäller att vara med.*
- *Ja*
- *Och så ser ju vårt samhälle ut*

I en annan kommun tas upp hur viktigt det är för en liten kommun att kunna beställa litteratur på andra språk än svenska från en annan kommun (tjänsteperson 1). Regionalt distributionsstöd framträder alltså som viktigt. Men det framkommer i flera intervjuer att man från kommunerna hade önskat mer stöd från Region Skåne när det gäller det stora behov av litteratur på andra språk än svenska som uppstod efter att många nyanlända kommit till kommunerna hösten 2015. En bibliotekschef säger: "Om jag ska vara väldigt kritisk mot regionen så är det så att jag tycker att de faktiskt kunde vara mer handfasta. De kunde ge mer konkret hjälp" (bibliotekschef 1). Denna bibliotekschef säger att det inte är de deponier som fanns tidigare som saknas utan stöd för att arbeta med inköp av den egna litteraturen exempelvis underlag som rör vilka språk som talas i kommunen. En annan bibliotekschef tar också upp bristen på stöd från Region Skåne när det gäller denna litteratur: "Om vi pratar mångspråk så, där borde de ju tagit ett helt annat grepp och liksom verkligen hjälpt oss att tillsammans få tag på medier. För det är jättesvårt" (bibliotekschef 5). På frågan om digitala resurser kan vara en hjälp för att arbeta med mångspråk svarar samma bibliotekschef att det säkert är jätteviktigt med digitala resurser men också med fysiska mötesplatser. Biblioteket som mötesplats kommer in i svaren kring det andra målet.

Att verka i en internationell och digital kontext

Svårbegripligt mål

Målet som lyder att "Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext" väckte frågor hos flera av de intervjuade. Flera har invändningar mot målet, en tjänsteperson säger att det är "svårt att se den kopplingen" (tjänsteperson 4), en bibliotekschef svarar att hen "fattar inte vad de menar" (bibliotekschef 5) och politikern i samma kommun säger att hen "undrar lite grand vad de menar med det". En tjänsteperson resonerar utförligare kring vad det är i målet som väcker frågor:

- *Jag vet inte. Stärka om du förklarar målet så jag kan, jag ser ju vad där står ju men hur... Jag förstår inte riktigt målet*
- *Nej men jag har inte, alltså det finns skrivningar i planen tidigare, då om hur biblioteken är en del i en värld som är alltmer globaliserad och internationell, och då har man formulerat det här målet*
- *Det är väl där jag kanske inte riktigt förstår för jag menar så jobbar man ju idag eller rättare sagt i den världen. När det gäller information så är den ju global, det är ju ett knapptryck så är man ju i vilket land som helst alltså och vi har ju tillgång till digitala instrument som datorer och så vidare. Så jag skulle nog vilja säga att det är ju liksom en del av, det är ju inget som sätter hinder för att ha det så*
- *Nej*
- *Alltså att man jobbar i en global... Det är där jag inte riktigt förstår vad dom menar. Jag hade förstätt om det hade stått för 20 år sedan och jobba med det. Men idag är det ju liksom en naturlig del för dom flesta. Alltså världen har ju krympt.*
(tjänsteperson 3)

Bibliotekschefen i samma kommun svarar att det målet har hen inte funderat så mycket på. "Det känns inte jätteprioriterat för ett litet landsortsbibliotek. Jag tror också att vi måste vara mer, vi små bibliotek måste vara mer fokuserade och tydliga i våra mål. Det där känns lite mer, det känns väldigt mer övergripande på något sätt". En annan bibliotekschef resonerar kring hur man definierar internationellt arbete:

- *För det är ju frågan, om var man lägger, alltså hur brett är det? Handlar det bara om ett mångkulturellt för det är inte riktigt samma sak, tycker inte jag i alla fall. Men vad är frågan och vad menar regionen med det internationella arbetet. Och det kan jag inte riktigt säga vad de menar med det.*
- *Nej*
- *Nej. För jag definierar inte internationellt arbete och mångkulturellt arbete som samma sak. Jag tycker det är två olika grejor.*
- *Mm*
- *För internationellt arbete för mig, då handlar det ju om att man vänder sig utåt, utanför Sverige. Och det kan jag säga, det gör ju inte vi precis*
- *Nej*
- *Faktiskt. För vår del handlar det ju mycket om det lokala och våra medborgare här, i den här regionen. Och hur vi ska jobba internationellt, det kan jag inte riktigt se som ett så litet bibliotek. Men att jobba mångkulturellt, det är en helt annan sak. Som jag ser det. Men det beror på vad de menar med det*
- *Mm. Finns det någonting som ni gör som blir svårare på grund av det målet? Svårare? Det är kanske mer att vi tänker bort det tror jag faktiskt*
(bibliotekschef 4)

En politiker menar att internationella frågor kan vara kontroversiella:

- *Och vi har ju en väldigt delad kommun här kan jag ju säga, jag vet inte om du läst på det, politiskt så är den ju väldigt delad den här kommunen och mycket påverkat idag åt ett speciellt håll och det försöker vi ju liksom dämpa ner så att vi får en lugn och ro på plattan och min roll känner jag ju är att få en så bra relation till mina politiska kollegor i de andra partierna som möjligt så, att styra det till den nivån att vi inte kan, vi kan ju inte skipa sådana frågor som internationella frågor och det har vi ju än så länge lyckats med ganska bra tycker jag även om vi får motstånd så ger vi oss inte*
- *Nej utan ni fortsätter och arbeta även med internationella*
- *Ja men det är ju självklart så är det ju, det måste vi ju göra, det är bara så. För mig är det självklart men även om vi får motstånd så måste vi alltså visa att det här så vi är ju ett demokratiskt samhälle. Vi måste ju liksom hjälpas åt här och se till att alla känner sig nöjda och glada, eller vi välkomnar på något sätt och inte blir undanskuffade. Det är ju bara så.*

(politiker 2)

Delregionalt samarbete kring digitala frågor

I Region Skånes andra mål omnämns bibliotekens digitala kontext och i svaren framkommer synpunkter på den. En politiker svarar att det beror på vad man menar med digital kontext men samarbetsmässigt så tycker hen att det fungerar bra:

- *du kan digitalt få låna den här boken, du vet vad den är, du vet när den blir ledig över hela Skåne, vilket är bra och då kan du ju låna den på mer än ett ställe. Och då blir det ju inte så att varje bibliotek måste ha en stor uppsättning av allting utan då kan man ju ändå göra på så sätt att, somligt är smalt och då får det ta lite längre tid. Det är klart, det breda måste du ju ändå ta och det kan ju ändå vara bra att det, nu har vi ju lånat, nu är det en stor rusch här i kommunen så nu måste vi göra det. Sen har man också som jag sa med biblioteksböcker alltså just lägger upp det idag med digitalt över hela, det är en bra grej och det håller man ju på med här också. Vi har ju ett samarbete inom [delregionen] och det skulle vara väldigt konstigt om inte biblioteken anammande det, det skulle jag vilja säga det. Utan det samarbetet tror jag mycket på*
(politiker 3)

En bibliotekschef tar upp att det är i delregionen som man arbetar med det digitala (bibliotekschef 2). Tjänstepersonen i samma kommun svarar att det är något man arbetar med:

- *Stärka vår roll i en digital kontext gör vi ju dagligen och arbetar med att utveckla. Vi gör det med små steg och små medel men absolut i rätt riktning. Där vi har tagit ledningen i [delregionens] arbete med att skapa en ny digital handlingsplan för DAISY, där vi har arbetat med att överföra våra tidningar och magasin till läsplattor. Där vi arbetar med teknikhjälp för dem som inte klarar att själva lösa sina problem. Där vi arbetar med ökad självservice via nätet, både på egen hand och inom ramen för [delregionen]. Så där känner jag verkligen att vi rör oss i rätt riktning. När det gäller den internationella aspekten så är vi inte inblandade idag*
- *Mm*
- *Vi har ingen internationell koppling i vår verksamhet överhuvudtaget så behöver vi det? Inte per definition men i de fall där en internationell koppling kan stötta utvecklingen med mångfald, etnicitet och integration och lika behandling. Där finns det ju ett värde av det*
- *Mm*
- *Men jag skulle inte säga att det finns ett egenvärde i att syssla med internationell koppling i kommunens bibliotek*

Bibliotekschefen i en annan kommun säger att när det gäller det internationella har hon ingenting att komma med (bibliotekschef 1). Politikern i samma kommun säger att det ju är en fråga om pengar: Man kan naturligtvis rikta ekonomiska beslut och till exempel satsa på arabiskspråkiga dagstidningar, det är däremot inget man gjort.

Lokal mötesplats eller internationella kopplingar?

Folkbiblioteket uppfattas ofta fylla en viktig funktion som en lokal mötesplats. Denna roll betonas i den regionala kulturplanen. Vi frågade om det kan finnas motsättningar mellan att arbeta internationellt och att vara en lokal mötesplats. En tjänsteperson svarar att det inte finns någon nackdel med, mer än möjligtvis i fråga om resurser, att jobba med de båda perspektiven. ”jag ser en poäng i det. För ju mer man lyfter blicken utåt ju lättare har man att agera som mötesplats för alla” (tjänsteperson 4). Politikern i samma kommun säger också att det ska fungera,

mycket av verksamheten har en lokal anknytning men samtidigt så är ju allting internationellt idag.

En annan politiker svarar att det internationella perspektivet finns i programverksamheten som har en bredd som kan locka människor från olika grupper (politiker 5). Tjänstepersonen i samma kommun tar också upp programutbudet och menar att trots att utbudet inte har en generell internationell inriktning kan det finnas sådana inslag. Bibliotekschefen förstår inte vilken roll Region Skåne har för det internationella arbetet och lyfter fram att meröppet är ett sätt att bli en lokal mötesplats eftersom man öppnar upp dörrarna mer på små bibliotek som annars inte kan ha så generösa öppettider. Tidigare i intervjun har denna bibliotekschef talat om värdet som det fysiska biblioteket har för nyanlända:

- *Vi har en del program med att hitta arbeten och språkcaféer och komma in och alltså den biten är ju också viktig*
- *Just riktat till nyanlända?*
- *Mm*
- *Är det som ni har tagit initiativ till nya verksamheter nu det senaste året?*
- *Ja, det är det. Absolut*
- *Är de välbesökta?*
- *Ja, väldigt.*
- *Hur sprids informationen om dem?*
- *Det vet jag inte exakt. Jag tror det är mycket mun-till-mun-metoden.*
- *Ja*
- *Sedan söker vi ju upp hem där barn bor, bokbussen har kört dit*
- *Ja*
- *Alltså det ska vara väldigt lätt. Och ligger de nära något av våra stadsdelsbibliotek så går de dit.*
(bibliotekschef 5)

En politiker menar att det är en fördel att arbeta med de två perspektiven och tar också upp språkcaféer som en verksamhet inom biblioteket där det internationella arbetet och den lokala mötesplatsen sammanstrålar. De två perspektiven hjälper varandra så det finns ingen motsättning mellan dem (politiker 1). Av en delvis annan åsikt är bibliotekschefen i samma kommun:

- *Nej, men det är väl samma sak där att tillför det någonting att vara internationell. Jag vet inte riktigt, "stärka bibliotekens roll i en internationell kontext" det kan ju vara så himla mycket. Det kan ju vara att bygga bibliotek i Tanzania liksom, alltså det kan ju vara precis vad som helst. Mötesplats tycker jag är jätteviktigt och det förtas ju inte av att man stärker biblioteket internationellt.*

Tjänstepersonen ser det som svårt för personalen på biblioteken att hinna med samarbeten och utbyten som internationellt arbete kräver medan det finns möjlighet att vara en mötesplats:

- *Så att det blir på något sätt att det här med internationellt, ja det ligger ju mycket hos Region Skåne eller kanske vi som jobbar som bibliotekschef, eller kultur- och fritidschef eller kulturutvecklare att vi har möjlighet att avsätta lite tid för att söka internationella samarbeten eller för att göra en omvärldsspaning.*
(tjänsteperson 1)

Svårigheten att på ett litet bibliotek hinna med internationellt arbete lyfts av en bibliotekschef:

- *Alltså jag kan ju tänka mig, om Region Skåne tycker att det är viktigt att arbeta med det så får dom göra det men vi på små bibliotek, vi klarar liksom inte av att arbeta i en internationell kontext. För vi är här och nu medan när man arbetar med övergripande frågor kanske kan framföra bibliotekens betydelse i samhället på ett helt annat sätt än vad vi kan*
- *Ja*
- *Givetvis betonar jag också det dagligen: öppen, fri, demokratisk mötesplats. Det är liksom ett mantra på något sätt. Så det är ju klart att det har en internationell betydelse men framförallt har det en betydelse för vårt lilla närsamhälle, så klart.*
(bibliotekschef 3)

Politikern i samma kommun säger att hen inte ser de två perspektiven som en motsättning. Med dagens informationssamhälle får alla information från många olika håll och ofta digitalt men vi behöver också träffa människor. En bibliotekschef påpekar att det inte behöver vara någon nackdel att arbeta med de båda perspektiven och svarar såhär på frågan om det kan vara en fördel:

Möjligtvis i så fall för vi har ju, världen är ju här. Vi lever ju i samma värld och vi är väl ett, det finns inga gränser längre på det sättet. Jo, i Sverige finns kanske politiskt sett, men nej det tror jag inte. Utan vi är här och nu och vi är till för alla
(bibliotekschef 2)

Politikern i samma kommun svarar att det kan vara både en fördel och en nackdel och knyter an till sitt tidigare resonemang om att det finns politiska motsättningar i kommunen som innebär att det finns ett motstånd mot att arbeta med internationella frågor.

- *Visst, ena stunden så är det väldigt positivt och andra stunden kan det vara mer negativt så att säga och det är något man måste kämpa mot, både den ena och den andra sidan så att det är en tuff uppgift och jag hoppas att vi kan få någon form av lösning på det så att säga. Jag tror aldrig att alla kommer att bli nöjda. Så är det ju bara. Utan den ena stunden är några nöjda och inte de andra och så tvärt om då nästa gång. Och då får det väl bli så då att man gör det bästa av situationen.*

Tjänstepersonen i kommunen säger att det inte behöver vara en motsättning mellan de två perspektiven men att det behövs en medvetenhet:

- *Det kräver ju iallafall en väldig medvetenhet för att kunna göra det, både och. Att resonera kring varför biblioteken behöver vara en lokal mötesplats känns så att säga självklart. Det måste det ju vara, både för att motivera verksamhetens existens men också för att faktiskt hitta en plats för människor att mötas idag där de platserna blir färre och färre. Så den biten känns given. Finns det en motsättning mot att jobba internationellt? Ja om man skulle släppa det perspektivet att vi ska vara den lokala, enkla mötesplatsen med låga murar till förmån för att istället bli stor politik så finns det ju en motsättning. Men det behöver ju inte vara så.*

Det finns alltså olika uppfattningar om vad internationellt arbete är och om detta påverkar arbetet med att utveckla lokala mötesplatser eller ej.

Bibliotekets placering i den kommunala organisationen

Politikers kunskaper eller brist på kunskaper om bibliotek är en känd utmaning. Särskilt efter ett val men även under mandatperioden kan personer skifta på politiska poster med risk för potentiell kunskapsförlust. Det kommer fram exempelvis som en orsak till att en ny biblioteksplan i en kommun ännu inte är klar och beslutad. ”Allting rullar ju väldigt långsamt i

kommunal verksamhet och sen rätt som det är, är det val och så byts människor på nyckelpositioner i politiken ju ut då såklart. Så att det har haltat lite”(bibliotekschef 3).

Men även förändringar i den kommunala politiska organisationen får konsekvenser för kunskaper om biblioteket hos politiker. I en kommun har en ny politisk organisation sedan 1 januari 2015 inneburit förändring för folkbiblioteket. I kommunen arbetar man nu med en blandmodell med både nämnder och utskott. Kultur- och fritidsfrågor ligger under samhällsbyggnadsutskottet (politiker 1). Tidigare låg biblioteket under utbildning och skola vilket var enklare berättar bibliotekschefen. Hen har erfarenhet från en sorts organisation från en annan kommun vilket gör att hen upplever en stor skillnad i kontakten med politiker, eller snarare bristen på sådan och säger: ”jag vantrivs ju med det här att inte ha direktkontakt med politikerna. Jag tycker inte om det och jag har jobbat som nämndssekreterare och jag vet vad jag missar liksom så jag är inte alls förtjust i den situationen”.

I en annan kommun har den politiska organisationen förändrats så att man gått från att vara ett utskott till en nämnd, vilket lett till att folkbiblioteket fått ”högre status” (tjänsteperson 4). I ytterligare en kommun har tjänstepersonen genomfört en omorganisation så att folkbiblioteken har gått från att vara en enhet till att vara en verksamhet inom kultur- och fritidsförvaltningen:

- *Den har ju då höjt upp biblioteksverksamheten så att min ledningsgrupp består ju då utav en administrativ chef, en bibliotekschef, en kulturchef och en idrotts- och fritidschef*
- *Mm*
- *Så det är ju skillnaden då*
- *Ja*
- *Mot hur det såg ut förut, när kulturchefen hade ansvaret för biblioteken.*
- *Mm och nu är de på samma nivå?*
- *Nu är de på samma nivå ja.*
(tjänsteperson 5)

Tjänstepersonen tar upp att hen i sin roll under sin tid som högste ansvarige tjänsteman har ”växlat upp bibliotekens roll till en verksamhet” och fortsatt uppfattar att en del av hens roll är att se till att biblioteken har förutsättningar att ha en god kvalitet. Omorganisationen var på plats när bibliotekschefen började sin tjänst. Bibliotekschefen säger att:

- *jag tycker jag har en väldigt god relation till våra politiker. Jag har ju sällan ärende i nämnden, mycket sällan, men jag är ju med på alla nämndsmöten och jag träffar ju dem på beredningar och presidium. Alltså jag träffar ju dem nästan varje vecka. Vårt presidium i alla fall.*

Relationen till politiker har även kommit upp under intervjun med en bibliotekschef utan att röra en omorganisation utan när samtalet kom in på rollen som chef:

- *För det blir ju någon slags indirekt spegling av det hela sen arbetar vi ju [namn] som ju då är ordförande, vi försöker ju sätta oss ner och träffas, kanske en gång i månaden eller någonting bara snacka, vad är på gång, vad händer och jag försöker liksom skjutsa över vissa grejer på [namn]. Nu får du ta reda på hur det föreligger med lokalerna, nu får du liksom, sätt igång. Och det funkar väl hyfsat bra kan jag tycka*
- *Mm*
- *Det är ju en ny situation både för [namn] och för mig. Jag har aldrig jobbat så nära politiker tidigare på det viset. Det är ju klart att jag har jobbat i en politiskt styrd organisation. Jag menar alla folkbibliotek ligger ju på de viset ju men nu har man kommit nära och det här är en så pass liten*

kommun så du kommer nära alla. Du kommer nära besökarna oavsett om du är chef eller medarbetare, du kommer nära politikerna, du kommer nära tjänstemän. Och det är som jag brukar säga, det är på både gott och ont att vi är placerade här och kommunhuset är placerade där.

- *Du hade velat, du hade sett fördelar med att vara placerad i kommunhuset?*
- *Ja väldigt nära hade ju varit en stor fördel. Vi känner ju att hade man kanske fått en tydlighet också för dom frågor som man vill föra fram. Vi hade ju gärna sett att det kom fler politiker och engagerade sig men det är ju svårt. Alltså det är ju svårt, det vet man ju.*
(bibliotekschef 3)

Tjänstepersonernas roll gentemot biblioteket

Till tjänstepersonerna ställde vi frågan om vilken roll de har gentemot biblioteket. En av dem uttrycker det så att hen ställer krav och tilldelar resurser medan bibliotekschefen har en genomförande roll. Tillsammans har de ett uppdrag ”att försöka skapa en plats för biblioteket och gå framåt” (tjänsteperson 2). En annan svarar:

- *Som den är idag så är jag ju så att säga högsta ansvarig i och med att jag är chef över då [namn] som är bibliotekschef. Så min roll är väl egentligen och coacha och stötta [bibliotekschefen] i [bibliotekschefens] arbete. Men när det gäller själva sakfrågorna där så är det ju [bibliotekschefen] som är expert och inte jag.*
- (tjänsteperson 3)

En tjänsteperson säger att hen som chef över bibliotekschefen har som uppgift att inom kommunen ”bevaka våra intressen när det gäller, om man tittar inom kommunen så är det när det gäller våra politiska bitar” (tjänsteperson 4). På liknande sätt svarar en annan tjänsteperson:

- *Jag ser det mycket som att jag kan hjälpa till att stödja och stärka biblioteket. Vara deras röst uppåt i organisationen. Men också samordna tillsammans med [bibliotekschefen] naturligtvis. Men framförallt samordna med andra verksamheter utanför biblioteket.*
(tjänsteperson 1)

Styrdokumentet i biblioteksvardagen

I detta kapitel redovisas analysen av det material som producerats under våra observationer och samtal som genomfördes under studiens andra år (våren 2017). De kunskaper och erfarenheter vi tillägnat oss från intervjuerna finns med som en fond för våra iakttagelser. I detta kapitel sätts våra teoretiska begrepp gestaltningar, översättningar och intra-aktioner i spel.

Under observationerna samtalar vi med personal om det arbete de utför och vi ställer frågor om styrdokumentet och vilken betydelse dessa har i deras dagliga arbete. En bibliotekarie säger att hen tycker att styrdokumentet är bra men inte så aktuella i det praktiska arbetet. De kan användas för att motivera varför man satsar på barn och unga eftersom de är en prioriterad grupp (fältanteckning). En barnbibliotekarie säger skrattande att ”Ja, det är ju ingenting man hinner tänka på under tiden man har pass i alla fall” (fältanteckning). Denna dag är studiedag för förskolor så det är ovanligt många barn på biblioteket. En bibliotekschef säger under ett samtal runt lunchbordet i personalrummet att det nog är hen som arbetar med styrdokumentet i sitt arbete.

En av bibliotekarierna tillägger att det är så många självklara saker i lagen, som att det ska vara öppet för alla och vara gratis. Vi kommer in på skillnader mellan den tidigare lagen och den nu gällande och efter en stund tar jag upp att det nu i portalparagrafen nämns att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för ett demokratiskt samhälle genom fri åsiktsbildning. Då reagerar flera runt bordet och säger att det är något som de ser som självklart. En säger att det liksom ligger i ryggmärgen sedan man var barn, en annan säger att det kanske inte är så självklart längre. (fältanteckning)

En bibliotekarie vid ett annat bibliotek kommenterar att det är intressant att tänka på hur det som står i bibliotekslagen kommer med i andra styrdokument också:

Jag frågade om hen tänker på styrdokument i sitt arbete och hon tänkte efter länge och sa att hen tycker att det gör hen men att det var svårt att komma på något konkret exempel. Men det är till exempel i skyltningen som de arbetar mycket med. Och att de då också tänker på vilket bildmaterial de använder. De går en HBTQ-utbildning nu som också öppnat ögonen för att arbeta inkluderande i urval och i vad man visar och hur man visar det. På disken låg broschyren om bibliotek för nyanlända som jag tog upp och sa att där är det tydligt att de arbetat med det i bilderna. Bibliotekarien sa att de är stolta över den broschyren och att det finns en mångspråksgrupp som arbetar med de frågorna. (fältanteckning)

Att det finns skillnader i hur man uppfattar styrdokumentet är ofta känt i personalgruppen. En bibliotekarie säger att hen uppfattar styrdokument som mycket viktiga men att det är det ju inte alla som gör (fältanteckning). Att styrdokumentet har betydelse för arbetet kollegor emellan framkommer i ett samtal med en bibliotekarie som lyfter fram att handlingsplaner är bra. Biblioteksplaner kan bli mycket uppe i luften, det behöver göras tydligt hur den ska bli konkret verksamhet och då är handlingsplaner viktiga. Och sedan ska de utvärderas. På biblioteket håller man på med att ta fram en handlingsplan till biblioteksplanen vilket är bra och det är också bra att sitta tillsammans och diskutera hur man ska arbeta menar hen (fältanteckning).

En anledning till skillnader i hur man förhåller sig till styrdokument kan vara antal år i yrket och när i tiden man utbildat sig. En chef tar upp att det skiljer sig mellan nyutbildade bibliotekarier

och de som arbetat länge vad gäller syn på mål, visioner, professionalism och förändring (fältanteckning). Vi har mött bibliotekarier som utbildade sig innan det fanns någon bibliotekslag. En av dem säger att styrdokumentet inte är något hen brukar tänka på och att hen inte minns så mycket av när bibliotekslagen kom (fältanteckning). En annan bibliotekarie med mångårig erfarenhet säger i ett samtal att biblioteksplanen inte alls är något hen använder i sin arbetsvardag och ger uttryck för en nästan defensiv inställning. Några dagar senare reviderar hen sin inställning under ett samtal och säger: ”bibliotekslagen tänker jag på ibland, det här med prioriterade grupper och så. Det måste jag ju ta hänsyn till i mitt arbete med inköp” (fältanteckning).

En bibliotekarie är väldigt positiv till styrdokument och menar att biblioteksplanen är en stor hjälp. Bibliotekarien lyfter fram att bibliotekschefen har varit duktig på att trycka på vilka områden de ska fokusera på och vilka målgrupper de ska prioritera:

Det är de som kommer från andra länder, de med psykisk funktionsnedsättning, barn och unga som de ska jobba mot. Det är till stor hjälp att veta vad man ska satsa på. Det är alltså inte alla. Man kan göra så mycket på ett bibliotek och planen hjälper mig att veta vad jag ska göra. Det är till stor nytta för mig. Jag frågar hen om hen har varit med och skrivit planen men den var i stort sett redan klar när hen kom på plats. Jag har läst den ett par gånger säger hen, jag får också intrycket att hen fortfarande tittar i planen bland, alltså att det inte endast är genom chefens direktiv som hen kommer i kontakt med planen. Den är en del av hur hen utför sitt arbete. Hen nämner den uppsats hen skrev på bibliotekarieutbildningen i Borås och hur styrdokument var en viktig del av studien. (fältanteckning)

Inställningen till styrdokument kan alltså färgas av om dessa var en del av yrket när man startade så att man mötte styrdokumentet i utbildningen eller om de tillkommit sedan man börjat arbeta och forma sin professionella roll.

Internaliserad gestaltning

Vi iakttar att styrdokumentet är kontinuerligt närvarande. Däremot var det ibland svårt att samtala om dem vilket kommer till uttryck i följande reflektion:

Jag upplever att det generellt är svårt att koppla till själva styrdokumentet på ett naturligt sätt i samtalen med personalen. Däremot kommer vi hela tiden in på olika ämnen, verksamheter, diskussioner som jag tolkar som ett realiserande av dokumentet. Detta är intressant i sig. Att dokumentet i sig är ganska osynliga men deras uppförande är ständigt närvarande, ibland medvetet men oftast omedvetet. (fältanteckning)

Den bibliotekarie som sade sig inte tänka på styrdokumentet alls lyfter senare i samtalet upp vikten av tillgänglighet, något som är centralt i styrdokumentet (fältanteckning). Detta exemplifierar hur mål från dokumentet finns närvarande även om kopplingen inte görs av personen själv. I samtalen med oss kommer den synpunkten fram från flera som talar om att styrdokumentet liksom finns med ändå (fältanteckning) eller att de ligger i bakhuvudet (Fältanteckning). Bibliotekarier lyfter fram att styrdokumentet finns med när man ska bestämma antal programpunkter (fältanteckning) eller när program planeras och får dem att tänka bredare och rikta sig till fler språkgrupper och olika behov (fältanteckning). För två bibliotekarier som jag samtalat med är det dock inte biblioteksplanen som åsyftas när de pratar om styrdokument. Den används inte. Bibliotekarierna hör till olika arbetsgrupper som har uppdragsbeskrivningar och i

dem finns kopplingar till styrdokument. Uppdragsbeskrivningarna är en hjälp när man är flera som arbetar med något och dessa bibliotekarier menar att styrdokument är bra att ha (fältanteckning).

En bibliotekarie påpekar att styrdokumentet inte är något hen använder i sin vardag:

Det är något som blir aktuellt i vissa situationer när man arbetar med olika planer och så men i det dagliga arbetet tänker hen inte på styrdokument. Det är mer hens förståelse av sitt jobb. Jag säger att det ibland kan vara svårt att veta vilket som är hönan och ägget. Jag frågar om styrdokumentet är bra och det tycker hen att de är men på många sätt är det självklarheter som står där. Det är inget som är anmärkningsvärt, inget som står i dem som gör att hen behöver göra annorlunda än vad hen hade gjort ändå. Sedan är de väldigt bra att ha i relation till politiker och andra som inte har så god kännedom om bibliotek. Då är de bra. (fältanteckning)

Även andra bibliotekarier tar upp att planerna är bra i relation till politiken men också till ledningen för att den ger stöd för verksamheten: "Titta här, det står faktiskt att vi ska göra detta så att ni kan inte ta bort det" (fältanteckning). Att planerna även kan användas för att marknadsföra biblioteket gentemot andra delar av kommunens organisation tar en annan bibliotekarie vid samma bibliotek upp och hen säger även att det är viktigt att ha koll på dokumentens skrivningar när man söker medel som ett sätt att motivera och ytterligare stärka det man vill jobba mot (fältanteckning).

Det är mycket som händer på de olika biblioteken som beror på olika omständigheter och kan ha potentiellt störande effekt på verksamheten. När vi gör observationer på ett bibliotek håller en omfattande PCB-sanering på som innebär att fönstren är täckta av plast och det väsnas från en fläkt och slipmaskiner och det ljuder högt i byggnaden. Saneringen tycks inte påverka verksamheten i så hög grad, möjligen finns det något färre studenter än vanligt (fältanteckning). I ett annat bibliotek är bibliotekssystemet ur funktion under några av dagarna när vi gör observationer vilket påverkar verksamheten påtagligt eftersom böcker som ska lånas måste skrivas upp för hand och återlämning inte kan ske i lånesystemet förrän det fungerar igen (fältanteckning). I ett tredje bibliotek sker flera stora förändringar när vi är på plats. Man har bytt bibliotekssystem så nu har biblioteken i det delregionala samarbetet samma system. Men det fungerar inte som det ska. I bibliotekslokalen har en omflyttning gjorts så att det nu finns två diskar, en mindre lånedisk vid entrén och en ny informationsdisk ute i biblioteksrummet. Beslut är fattat om att införa RFID, meröppet och skaparbibbla och under den vecka vi är på plats berättar tjänstepersonen om ett förslag till organisationsförändring som hen och bibliotekschefen tagit fram. Förslaget ska delas ut för att kunna diskuteras senare (fältanteckning). Det händer mycket nytt efter att nya chefer tillträder. Omdaningarna är till viss del smärtsamma och det märks. I relation till styrdokumentet kan man säga att skillnader i uppfattningar om verksamheten avspeglar sig i uppfattningar om biblioteksplanen. När tjänstepersonen tycker att planen är platt och defensiv menar en av bibliotekarierna att planen fångar verksamheten som hen upplever att den borde vara. Vi uppfattar det som att både tjänstepersonen och bibliotekschefen är uppskattade och att i synnerhet den senare har personalens förtroende, men personalens och chefernas prioriteringar drar åt olika håll (fältanteckning). Det tycks vara en svår balansgång att få förändringarna till stånd i verksamheten.

En kommentar som återkommer från personalen vid ett bibliotek är att det är svårt att lyfta blicken (fältanteckning). På detta bibliotek är förändringarna många när vi är på besök och personalen behöver fokusera på dem. Styrdokumentens skrivningar förflyttas långt bort när man

har stora omställningar att hantera i det dagliga arbetet. För cheferna kanske det snarare är så att dokumenten kommer närmare, att de realiserar, men för personalen verkar det som att det visionära (om det har funnits tidigare) hamnar i skymundan när det dagliga är fullt av nya händelser och situationer som måste hanteras.

Synkronisera styrdokumentens gestaltningar

Sammantaget så är flertalet vi talat med positiva till styrdokumentet men många ger samtidigt uttryck för att de inte är så närvarande i det dagliga arbetet. En bibliotekarie säger under ett samtal med flera kollegor om bibliotekslagen att, så länge den inte strider mot den officiella, så har hen sin egen lag: att det ska finnas böcker för alla, för man är olika så det ska finnas olika slags och hen vill ha variation (fältanteckning). Det kan tolkas som motstånd mot lagen men vi förstår det istället som en tillämpning av den, med applicering på det egna arbetet. Bibliotekarien är medveten om att den "egna lagen" har en viktig ram och begränsning: den måste stämma med lagtexten. Denna personliga tillämpning stämmer väl med lagens andemening och innebär en riktlinje för ett förhållningssätt vid inköp av medier.

Vi uppfattar att personalens delaktighet och medverkan i arbetet med styrdokumentet innebär att dessa blir kända av alla. De samtal som förs inom personalgruppen blir ett stöd för hur arbetet ska utföras. Det skulle mot bakgrund av exemplet ovan kunna förstås i termer av att ge tillfälle att formulera var och ens egna lagar samt att synkronisera dem inom kollegiet. Sådana samtal blir tillfällen att koppla skrivningarna i styrdokumentet till verksamheten. Det kan exempelvis röra sig om att ta fram underlag till en biblioteksplan, ge synpunkter på ett utkast av en biblioteksplan eller att arbeta med att formulera handlingsplaner för verksamheten. Det är ett tidskrävande arbete men den tid som läggs ned på att involvera medarbetare blir en fördel på längre sikt eftersom den innebär trygghet i utförande av arbetet.

Skrivningarna i styrdokumentet, särskilt formuleringarna som rör prioriterade grupper, att biblioteket är öppet för alla och en mötesplats som är kostnadsfri, uppfattar vi är formuleringar som personalen bär med sig i gestaltandet av sitt arbete. Den nuvarande bibliotekslagen stipulerar styrdokument för bibliotek på regional och lokal nivå. Skrivningarna är internaliserade och förstås som de sätt man ska utföra sitt arbete på. Vi har mött bibliotekarier som börjat sitt arbete innan den första bibliotekslagen fanns. Vi menar att skrivningarna i dokumenten och förståelsen av yrket ömsesidigt format och formar varandra. Att föra samtal om de sätt som styrdokumentet realiserar i arbetsvardagen är därför en viktig del av att utföra yrket. Det gemensamma kollegiala samtalet innebär ett medvetandegörande om vad som är yrkets innehåll samt en påminnelse om detta innehåll. Med vår förståelse av demokrati som en kontinuerlig process ser vi sådana samtal som gestaltningar av demokrati. Eftersom biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet har en demokratisk funktion accentueras denna syn av styrdokumentet. Vi har även iakttagit andra sätt som demokrati gestaltas på bibliotek och dessa presenteras i de följande avsnitten.

Att gestalta det demokratiska uppdraget

Folkbibliotekets demokratiska uppdrag lyftes fram av de flesta vi intervjuade under studiens första år. Det demokratiska uppdraget lyfts också fram under våra samtal med bibliotekspersonal under studiens andra år. Med vår utgångspunkt i Mouffes teori om demokrati erkänns den mångfald som kännetecknar dagens samhälle. Här finns många grupper med olika intressen som inte sällan ställs mot varandra med potentiella medföljande konflikter. Det är då, enligt Mouffe, väsentligt att erbjuda möjligheter så att dessa konflikter hanteras inom de demokratiska institutionerna. Det

handlar om ett arbete där man går från att se sin meningsmotståndare som en fiende till att se den som en motpart. Folkbiblioteket har sedan starten både styrts politiskt och framhållits som väsentliga för att stödja och upprätthålla demokrati och välfärdssamhället (Buschman 2003; Hansson 2010). Hur demokrati gestaltas i folkbibliotekspraktiken är därför relevant att uppehålla sig vid. Vi kan inte uttala oss om betoningen på folkbibliotekets demokratiska roll i dessa fem skånska kommuner är starkare än tidigare. Vad vi kan säga är att som en följd av händelserna under hösten 2015 så fick det demokratiska uppdraget en central roll.

Lokal tillgänglighet för nyanlända

Hösten 2015 sökte sig ett ovanligt stort antal flyktingar till Europa och många kom till Sverige bland annat eftersom Sveriges regering beviljade generell asyl för flyktingar från Syrien. Vi har tagit del av olika sätt att på folkbiblioteken bemöta dessa personer, gemensamt har varit utgångspunkten att folkbiblioteken har ett ansvar att möta nyanlända. Det finns inte en gräns för ansvaret baserad på medborgarskap utan med hänsyftning till portalparagrafen agerar man för att möta nyanlända och erbjuda dem stöd.²

Folkbiblioteken som vi har följt har agerat för att möta de behov som uppkom under och efter hösten 2015. Skrivningen i portalparagrafen om att biblioteken är till för alla har använts som grund för dessa ageranden. Biblioteken har verkat på olika sätt vilket visar hur lokala förutsättningar påverkar hur skrivningarna gestaltas. Vi förstår dessa olika sätt som översättningar som skiljer sig åt.

I en kommun har personalen gjort biblioteket till en välkomnande plats för nyanlända genom att kontinuerligt betona folkbiblioteket som en inkluderande plats i samhället. Vid ingången finns klistermärken med meddelandet "Refugees Welcome", och ett språkcafé blev en del av de ordinarie programmen på biblioteket. Språkcaféet äger rum varje vecka i huvudbiblioteket, mitt bland bokhyllorna och ingår 2016 också i biblioteksplanen som ett av målen för biblioteket.

I en annan kommun arrangeras också språkcaféer. Vid observationerna våren 2017 har en person anställts som ska arbeta halvtid med ett projekt som handlar om att utveckla hur hela Kulturhuset, inte bara biblioteket, arbetar med integration. I uppdraget ingår att ha hand om språkcaféerna framöver. När vi är där är det två bibliotekarierna som håller i programmet. De har förberett ett tema, Konst, eftersom språkcaféet inleds med en visning av en utställning med samtida kinesisk konst i den angränsande konsthallen. Själva språkcaféet är i en lokal i källaren, där det är förberett med kaffe, te och kakor. På borden finns faktablad om Kina och Sverige samt vita A4-ark och blyertspennor.

Deltagarna var till största delen elever från SFI i kommunen. De två bibliotekarierna inledde och presenterade den nya person som kommer hålla i caféerna framöver. Jag presenterade mig också kort och sedan slog jag mig ner vid ett bord. Jag pratade så småningom med en kvinna från Iran. Vi

² I antologin *Bibliotekarierna i teori och praktik: utbildningsperspektiv på en unik profession* (red. Joacim Hansson & Per Wisselgren) som gavs ut på BTJ Förlag i maj 2018 bidrar författarna med ett kapitel där vi använder oss av exempel från föreliggande studie och utifrån dem diskuterar bibliotekariens kompetenser. Kapitlet med titeln *Det osynliggjorda arbetet: konflikter och möjligheter för (folk)bibliotekariens kompetenser i en politiskt turbulent tid*, s 191- 208, skrevs före föreliggande rapport och beskrivningarna överlappar till en del.

försökte länge reda ut vad ett landskap är och vad stäpp är. Timmen gick fort. Pratade med de tre arrangörerna i personalköket efteråt. De var nöjda. (fältanteckning)

I ytterligare en kommun var biblioteket mycket framgångsrikt när det gällde att tillhandahålla en tjänst man benämnde informationskaféer, riktade till att vägleda nyanlända i olika aspekter av det svenska samhället. Ett stort antal besökare kom till dessa möten som hölls en gång i veckan. Tjänsten erbjöds sedan två gånger i veckan, en gång på folkbiblioteket och en gång i en cafeteria på en kommunal skola. Det var situationen när vi träffades för intervju våren 2016. När vi möts igen på våren 2017 berättar bibliotekschefen att mötena, som nu kallas Mötis, hålls en gång i veckan på en skola. Det kommer 100-150 personer varje gång och därför blev det väldigt trångt att ha Mötis på biblioteket. Genom att åberopa arbetsplatsskäl (det gick inte att upprätthålla annan biblioteksverksamhet) fick bibliotekschefen gehör hos politikerna. Hen hävdade också att mötena var ett gemensamt åtagande för hela kommunen, där biblioteket hade en uppenbar roll men inte borde vara ensamt ansvarig för. En tjänst gjordes om och utökades på biblioteket med fokus på språklig mångfald och med uppgift att arbeta med informationskaféerna (fältanteckning).

En liknande verksamhet som informationskaféet finns våren 2017 vid huvudbiblioteket i en av studiens andra kommuner. I det biblioteket erbjuds verksamheten emellertid i form av ett projekt, RådRum, där yrkesverksamma arbetar som volontärer med vägledning om olika delar av samhället. Inledningsvis erbjöds det på kvällstid men eftersom myndigheter ofta behöver kontaktas flyttades RådRum till dagtid. Sedan många år finns det språkcafé lett av bibliotekarier på biblioteket. Språkcaféet är mycket uppskattat och välbesökt. RådRum riktar sig till samma målgrupp som språkcaféet och därför är de tidsmässigt i anslutning till varandra. RådRum erbjöds under 2017 en gång i veckan och en bibliotekarie arbetar med det genom att se till att volontärerna har tillgång till ett stängt utrymme där det är möjligt att föra de känsliga samtal som kan försiggå - i samband med exempelvis juridiska eller ekonomiska svårigheter - och datorer som är säkra och anslutna till skrivare.

Vid endast ett bibliotek kunde vi, under våra observationer våren 2017, inte se något arbete med att tillgängliggöra biblioteket för nyanlända. Vid intervjuerna ett år tidigare tog både tjänstepersonen och bibliotekschefen upp föreningen *Ifall, Integration för alla*, som arbetar med bland annat läxhjälp och språkcaféer i kommunen. Det är en frivilligorganisation där volontärer genomför arbetet som inte görs på biblioteket. Vid biblioteket erbjuds sagostunder på andra språk än svenska. Det är ett initiativ som inte lockat så många deltagare som man önskat vilket framkom vid intervjuerna 2016.

Biblioteken varierar i hur aktivt man i verksamheten arbetar med att möta personer med annat modersmål än svenska. Vid ena polen finns bibliotek som sedan flera år har en etablerad verksamhet med språkcaféer och sagostunder på andra språk än svenska, vid den andra finns bibliotek som initierar sagostunder på andra språk än svenska och önskar arbeta vidare med integration på ett medvetet sätt. Vid alla biblioteken är det stora antalet nyanlända som kommer till dem från hösten 2015 och framåt en utmaning. Inte minst gäller det möjligheten att erbjuda litteratur på för nyanlända relevanta språk.

Upprätthålla språklig mångfald

I bibliotekslagen anges att biblioteken i det svenska bibliotekssystemet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer som tillhör nationella minoriteter och personer med andra modersmål än svenska och erbjuda litteratur på sina språk såväl som på svenska på en anpassad nivå. Denna välvilliga inställning till språklig mångfald återspeglas i den regionala kulturplanen för Skåne. Vad som har framkommit i våra kontakter med bibliotekspersonal och under observationer på offentliga bibliotek är hur svårt det är att uppfylla dessa förväntningar.

De offentliga biblioteken arbetar hårt för att erbjuda litteratur på de språk som representerar mångfalden i samhället. Men i tider då många människor med skilda modersmål anlände under en kort tidsperiod till kommunerna blev det mycket svårt för biblioteken att uppfylla kraven. Inte minst var det svårt eftersom den regionala nivån nyligen hade slutat tillhandahålla deponier av litteratur på andra språk än de stora europeiska. Som redovisats i föregående kapitel har vi iakttagit att en ny nivå har stigit som en reaktion på den regionala återkallelsen och denna nivån, som består av samarbeten mellan grannkommuner, befinner sig mellan de kommunala och regionala områdena.

Mångspråk i biblioteksrummet

Biblioteken i vår studie är olika stora, där Lunds stadsbibliotek är betydligt mycket större än de övriga fyra. Det kommer kanske tydligast till uttryck i skillnader avseende möjligheten att erbjuda litteratur på andra språk än svenska.

I Lund finns, föga förvånande, den största mängden litteratur på andra språk än svenska, vad vi här kallar mångspråk. Vid de två filialer vi besökt fanns ingen respektive nästan ingen litteratur på annat språk än svenska (fältanteckning). Vid de andra biblioteken finns mångspråklitteratur i varierande mängd. På Skurups bibliotek är hyllorna skyltade med "Mångspråk". Här finns också små skyltar med information på arabiska bland annat om språkcaféet. Det är inte någon i personalen som kan arabiska tyvärr, utan det är en person som tillfälligt arbetade med informationscaféerna när de hölls på biblioteket, berättar bibliotekschefen. Hen tillägger att en inventering gjordes ungefär två år tidigare över vilka språk som fanns i kommunen. Då var danska det vanligaste språket, med polska på andra plats. Nu är arabiska det vanligaste språket och därefter är det dari, pashto, persiska och lite engelska. På bara två år har det ändrats väldigt mycket (fältanteckning). Också i Lund har man arbetat med att översätta information. Där finns en mångspråksgrupp och en av de deltagande bibliotekarierna berättar att de efter en idé från Göteborgs stadsbibliotek tagit fram en broschyr om bibliotek på olika språk. Behovet uppstod när det kom många nyanlända till biblioteket under hösten 2015. Personalen ville att broschyren inte bara skulle handla om vilka bibliotek det finns utan också att biblioteken är öppna för alla. Detta är långtifrån att vara en självklarhet för alla eftersom det inte är så i alla länder. Personalen fick hjälp med översättningarna av en tolktjänst som finns i kommunen. Broschyren har funnits sedan början av året (fältanteckning). I Tomelilla finns flera hyllor med litteratur på andra språk än svenska.

Varje sektion är en meter bred uppskattar jag, och varje sektion har fyra hyllor så det blir 32 hyllmeter hyllor. Det är mycket böcker på hyllorna, de flesta är fyllda men ett par av dem är inte helt fyllda så jag uppskattar att det är 30 hyllmeter mångspråklitteratur. Men de är inte markerade på något sätt och jag undrade varför de inte var det. (fältanteckning)

Delregion sydöst, där Tomelilla ingår, arbetar med att ta fram en medieplan under våren 2017. När den är gjord kommer en översyn göras av placeringen av de olika avdelningarna relaterat till cirkulation berättar en bibliotekarie. Mångspråk är då en avdelning som behöver ses över och skyltas bättre (fältanteckning).

Mötesplats/er

Vid observationerna av utrymmena i biblioteken vi besökt och vistats i, är lokalbrist ett återkommande fenomen. Det gäller oavsett storlek på det fysiska biblioteket. Mest akut uttrycktes bristen på lokaler i Skurup där diskussioner om större lokaler förts under flera år. Biblioteken är utformade för en verksamhet som var mer samlingsfokuserad än vad den är vid de fem folkbiblioteken idag. Verksamheten är även utformad med fokus på resurser för vuxna vilket innebär att lagens prioritering av barn och unga inte tydligt finner sin motsvarande fysiska gestaltning. Även om mängden mångspråkslitteratur varierar mellan biblioteken finns det en sak gemensamt för dem, nämligen att det inte finns tillräckligt med sådan för att svara mot bibliotekslagens skrivningar. Man gör så gott man under rådande omständigheter kan. I biblioteksrummet uppstår även krockar mellan olika prioriterade grupper. Om många behöver ha tillgång till de lokaler och resurser som är tillgängliga behöver beslut fattas om vem som ska prioriteras i biblioteksrummet. På ett bibliotek finns Utsikten, ett mötesrum i direkt anslutning till barnavdelningen, som barngrupper kan använda om rummet inte är bokat. Det är i Utsikten som RådRum och Språkcaféet är och när vi är där har de många besökare. Det blir kö utanför rummet. Dagen efter tar vi upp det i ett samtal med en av bibliotekarierna.

Jag sa att jag ville fråga om vad hen tycker om att RådRum och Språkcaféet är i Utsikten som ligger vid barnavdelningen. Jag berättade att det igår varit väldigt mycket folk [på RådRum och språkcaféet]. Det visste hen för de hade haft APT idag och då hade det kommit upp att det igår varit lite av en smärtgräns för hur många de mår med. Bibliotekarien sa att det var lite svårt för det innebar att det inte fanns något rum för barngrupper, idag hade t ex en förskola frågat om det fanns något rum där de kunde äta mellis, de var just nu inne i rummet. RådRum och Språkcaféet är ju på eftermiddagen men t ex IT för ovana är på förmiddagar och då blir det lite svårt. Men det finns så få rum. (fältanteckning)

Exemplet pekar på att det finns flera prioriterade grupper att arbeta med. I det konkreta utformandet av dagens aktiviteter fattas beslut om vem som ska ha tillträde till olika rum och det blir tillfällen att konkret applicera styrdokumentet. Vid RådRum-mötena utspelar sig samtal av eventuellt känslig karaktär. Arrangörerna skriver på informationsblad att de arbetar med konfidentialitet. Därför är det viktigt att dessa möten sker bakom stängda dörrar. Biblioteket väljer att prioritera dem en gång per vecka. Vi kan förstå exemplet som en intra-aktion där en gräns upprättas mellan barn och nyanlända. Här exemplifieras hur bibliotekspersonalen behöver balansera mellan olika uppdrag och olika prioriterade grupper i sin vardag. Vid ett annat bibliotek får vi i samtal höra om en annan typ av känsliga samtal i biblioteksrummet.

Vi pratade om biblioteksrummet och hur det ska användas. Bibliotekarien berättade då att det under en period längre tillbaka i tiden var så att jobbcoacher som var anlitade av Arbetsförmedlingen regelbundet hade använt sig av biblioteket för möten med arbetssökande. Det var mycket problematiskt. De arbetssökande behövde då sitta ute i biblioteket och berätta ingående om sina liv på ett sätt som var integritetskränkande. Personalen hade sagt att det inte var lämpligt och hade då fått som svar att det är ett öppet rum som är tillgängligt för alla. Bibliotekschefen hade behövt ha ett möte

med Arbetsförmedlingen för att de skulle kunna ställa krav på jobbcoacherna att de inte fick ha sina möten på biblioteket. (fältanteckning)

Att jobbcoacher använder biblioteksrummet för sitt arbete kan förstås som en blottläggning av konflikter som uppstår när samhällsfunktioner förändras. Jobbcoacher är konsulter som arbetar på uppdrag av Arbetsförmedlingen vilket innebär att myndighetsutövning av känsligt slag tog sin plats inom biblioteket. För de arbetssökande var denna öppenhet inte positivt bedömde bibliotekschefen utan tvärtom ett problem. Att biblioteket är öppet för alla innebär inte att det är öppet för allt.

Vara till för alla men inte enbart för dig

Ett annat exempel på hur det demokratiska uppdraget i bibliotekslagen kan översättas på olika sätt avser hur bibliotekarierna vi träffade förhåller sig på skilda sätt till neutralitetsnormen, vilket har konsekvenser för hur de utför sitt arbete. Vi har tagit del av hur bibliotekarier reagerar när rasistiska eller diskriminerande åsikter uttrycks i biblioteket. Vi har träffat bibliotekarier som hävdar att de på grund av bibliotekets demokratiska uppdrag inte kan vara tysta i sådana situationer, men ser det som sin roll att inleda en diskussion eller dialog med den person som uttrycker antidemokratiska åsikter. Å andra sidan har vi också träffat bibliotekarier som säger att de för att uppfylla sin yrkesroll att upprätthålla ett bibliotek öppet för alla, förblir neutrala och ofta tysta i sådana fall.

En bibliotekarie arbetade med bokuppsättning när en tonårspojke ville få två tjejkompisar att reagera på hans kommentar om skillnaden i mängd litteratur på svenska och "för araber". Tjejerna satt i en fåtöljerna i mötesrummet, mitt över rummet är de två hyllorna med litteratur på andra språk än svenska. Tjejerna svarade att de inte fattade vad han menade, han fortsatte och sa att "i den hålan är det för araberna men allt annat här är på svenska". Han fick samma svar. Bibliotekarien kom efter en stund till dem och visade den ena tjejen något i hörnet av mötesrummet. Tjejen följde med och tittade och fnissade sedan när hon kom tillbaka till sina kompisar. Jag förstod inte vad det var som bibliotekarien visade. [...] Frågor som detta väckte hos mig var: Hur hanterar man att rummet tas i anspråk av vissa? Personalen vill väl uppmuntra till att besökare uppfattar att biblioteket är deras, det är ert bibliotek, men hur förmedlar man att det inte är detsamma som att detta är ditt, och endast ditt, bibliotek? (fältanteckning)

Dagen efter samtalar jag med bibliotekarien som var i rummet. Jag berättar om situationen med de tre ungdomarna i går och att hen kommit och visat tjejen något och undrar om hen mindes situationen och vad hen förstått den som. Hen mindes situationen och det hen hade gjort var att visa tjejen var det fanns en elkontakt eftersom hon behövde ladda sin telefon. Hen hade inte hört killens kommentarer om araber. Bibliotekarien hade noterat att tjejen hade varit lite fnissig men inte förstått vad det handlade om. Jag berättar att det vid samma tillfälle var sex tjejer i unga-rummet och att en av dem hade hijab så att jag hade undrat om de tre ungdomarna gått ut till mötesrummet för att de inte ville vara i unga-rummet utan tyckte att det var för trångt och att de reagerade på det. Bibliotekarien hade inte märkt det men berättade att det brukar vara så att de placerar sig på lite olika platser när de kommer, det är inget ovanligt. Jag undrar om det finns några konflikter kring unga-rummet och hen svarar om jag menade att det var konflikter mellan svenska ungdomar och invandrare så var det var inte något hen kände till eller märkt av. Men om bibliotekarien hade hört killens uttalande då hade hen gått in i samtalet. Jag frågar vad hens

argument skulle vara då. Bibliotekarien funderar lite och säger att hen skulle nog prata om de olika språken, visa på alfabeten och prata om hur svårt det måste vara att lära sig det och därför hur svårt det måste vara att lära sig svenska för dem som nu behöver göra det. Hen skulle också prata om att det finns böcker på många olika språk, arabiska och nederländska och engelska. Visa de många olika språken. Bibliotekarien berättar att hen ser det som viktigt att gå i dialog med ungdomar för dem kan man påverka. Hen ser sig som en vuxen i vardagen som de möter och det är något annat än lärare eller socialarbetare och att de inte bedömer dem och det är väldigt lite de behöver göra som motprestation för att vara på biblioteket. Det är viktigt.

Vi samtalar vidare om hur hen förhåller sig när olika målgrupper ställs mot varandra. Bibliotekarien svarade att om det skulle vara så att det blev en konflikt mellan en svensk och en invandrad ungdom så skulle hen ställa sig på den invandrades sida. För det finns en problematik med främlingsfientlighet och rasism i kommunen. Inte så att de är rasister men de lever i en så liten värld. Och då är det viktigt att reagera men att inte göra det så att det blir konflikt utan försöka gå in och hjälpa till och lösa konflikten. Det är viktigt i ett litet samhälle. Vi fortsätter samtalet och bibliotekarien tar upp att det för hen är skillnad om det är vuxna eller ungdomar.

För det finns vuxna som säger saker också, det är ofta att man gör uttalanden om muslimer. Då ser hen som viktigt att säga att hen inte håller med. Det finns någon idé om att "alla tycker så här" och det är viktigt att visa att så är det inte. Men hen går inte i dialog med vuxna på samma sätt som hen försöker göra med ungdomar. Sedan kan det vara olika i olika situationer. Men generellt menar hen att hen inte bara i jobbet utan i sitt liv allmänt har ett förhållningssätt till ungdomar som är inriktad på dialog. Jag frågar om detta är något de pratar om i personalen. Och det gör de absolut. Dels har de en stående punkt, Särskilda händelser, på sina APT-träffar. Där tar de upp om något hänt och diskuterar det. Och de informerar varandra så att alla i personalen känner till om något hänt. De pratar också på förmiddagsfikan, det är ett viktigt tillfälle för utbyte av vad som händer. (fältanteckning)

Under ett av våra besök inträffade en incident där en besökare uppträdde hotfullt mot en bibliotekarie.

En man ber en bibliotekarie att få använda studentdatorn men får veta att den endast är för studerande och han säger att han har fått det tidigare, Han är påstridig och får låna den. Efter ungefär en halvtimme strax efter klockan 13 tror jag det är, kommer han tillbaka och går fram till bibliotekarien igen och pratar med hen. Han pratar med ganska låg röst så jag hör bara delar av samtalet, men uppfattar situationen som hotfull. [---]Jag blir illa berörd och vet inte riktigt hur jag ska agera. Bibliotekarien är själv i disken och jag funderar på om jag ska gå fram till disken eller ej. Bedömer att det kanske skulle provocera honom om en person till kom. Jag bestämmer mig för att sitta kvar men hålla koll på situationen. En annan bibliotekarie kommer ut till disken och då säger mannen hej då och går. Den första bibliotekarien säger inget och går in i arbetsrummen efter en stund. Senare kommer hen ut igen och jag funderar på om jag ska säga något men vill inte göra det ute i biblioteket. (fältanteckning)

När bibliotekarien går in i bibliotekets personaldel följer jag med in och berättar att jag hörde delar av ett samtal som jag uppfattade som obehagligt tidigare under dagen och undrar om jag får fråga hen om det. Det får jag.

Jag säger att jag inte hört så mycket av vad han sagt men att jag uppfattade honom som hotfull och att jag ville säga det till hen. Hen reagerar positivt på att jag lade märke till honom och uppfattade situationen som hotfull också. Hen berättar att han sagt mycket otrevliga saker och att hen inte brukar ta illa vid sig men denna gången gjorde hen det. (fältanteckning)

Dagen efter kommer samtalet vid kaffebordet in på den hotfulla incidenten dagen innan. Bibliotekschefen är med och det tas upp att det är ovanligt med sådana händelser men att de gjort en anmälan och behöver se över sina rutiner (fältanteckning).

Med denna incident där en användare uppträder hotfullt mot en i personalen och kräver att bibliotekets resurser ska finnas till för just för honom gestaltas en konfliktyta där gränser dras mellan olika användare, där det är personalen som fattar beslut rörande var denna gräns ska gå. Vi kan förstå det som en intra-aktion i relation till uppdraget att vara till för alla: att biblioteket är till för alla innebär inte att biblioteket är till för allt enskilda användare önskar sig.

När en användare får tillgång till resurser ska det inte vara på en annan användares bekostnad. Eftersom resurserna är ändliga så görs val hela tiden, vilket vi sett exempel på tidigare. Men när avvägningar mellan alternativ görs så är en utgångspunkt att ett bibliotek för alla innebär att det inte bara är för dig som enskild användare. Exemplet relaterar också till frågor om den digitala tillgängligheten.

Lokal tillgänglighet och digitalisering

Antalet publika datorer skiljer sig åt mellan de olika bibliotek vi besökt. Sämst tillgång är det vid filialerna. I Rydsgård och Brösarp fanns det bara en publik dator var och Brösarp hade också en läsplatta. Bibliotekarien i Rydsgård tog upp att det inte fanns något wifi på bibliotek.

Vad som saknades var WiFi. Det hade hen inte fått fast hen och chefen hade önskat det. Det hade kommit upp flera gånger men har alltid stannat vid att det skulle vara riskabelt och kunna bli hackat. Hen kom i samtalet in på att det kunde ju vara ett tillfälle när styrdokumentet skulle kunna användas. Vi pratade om att mycket har stängt och att bankerna i Rydsgård stängt och jag frågade då om hen fick frågor om att hjälpa till med bankärenden på internet. Det fick hen inte. Men hen tyckte att det var svårt för de äldre att de var hänvisade till att ta ut pengar på automat som de kanske inte ville. (fältanteckning)

Det är skillnader i hur digitala resurser används vid de olika biblioteken. I Rydsgård är det en pojke som sitter länge vid den publika datorn och spelar ett online-spel. I Brösarp ställer jag frågan om man behöver boka datorn och läsplattan. Det behövs inte för det brukar inte vara någon kö, svarar bibliotekarien (fältanteckning). I Brösarp är det enbart bibliotekariens arbetsdator som används när jag är där. Å andra sidan används den också av elever. Hen berättar att hen låter elever stå vid disken och "låtsasjobba" lite, hen stänger systemet och så får de stå och använda scannern och annat (fältanteckning).

I Tomelilla och Skurup är de publika datorerna med tillgång till Internet flitigt använda. Men här sitter också främst unga människor med egna datorer och telefoner och elkontakter används för att ladda dem. I Lund är det allra mest påtagligt att användarna i första hand använder egna datorer, läsplattor och telefoner (fältanteckning). Här finns på första våningen publika datorer med tillgång till Internet och specifika databaser. På andra våningen finns publika datorer med tillgång till Internet vid läseplatser. Men de flesta platserna är utan fast dator utan där sitter

personer med egna bärbara datorer. Här finns wifi. För studenter som arbetar går det att ansluta till det europesiska nätverket för studerande, Eduroam.

Besökarna har dem med sig. Det stämmer, tyckte barnbibliotekarien, många elever får ju datorer på sina skolor och har dem med sig. De har två datorer som går att söka vid men de används sällan för det. Det kommer barn i mellanåldern och hänger där ibland, det går lite i perioder. Men det finns inga på Unga-avdelningen så jag. Och barnbibliotekarien berättade att hen var föräldraledig när de arbetade med den avdelningen så hen känner inte till motiveringen till det. Jag frågade om de lånar ut läsplatser och det gör de inte. Men det de har nu är att de testat att ha en läsplatta med PressReader inne i tidskriftsrummet. Sedan har de läsplatser uppställda på några platser på vuxenavdelningen där det är specifika appar som man kan prova. De kommer få en läsplatta på Unga-avdelningen med en app och de kommer också ha en läsplatta vid Barn/ Fackväggen men det är inte bestämt ännu vilken app de ska börja med.

Tog en sväng ut i vuxenavdelningen. Stannade till vid informationsdisken och frågade bibliotekarien som satt där om läsplatserna, hur många sådana har de? Hen kom med hjälp av sin kollega fram till att det finns två med appar ute i stora hallen och en med PressReader i tidskriftsrummet. Sedan finns det 14 publika datorer i biblioteket. Tio där uppe och tre nere varav en är för synstöd och en är för släktforskning. Därtill kommer de fyra så kallade snabbdatorerna som man får använda max i 10 minuter. (fältanteckning)

Gränsdragningar för digitalt stöd

De gånger vi talat med besökare har det varit på vårt initiativ. Endast vid några få tillfällen har någon besökare närmat sig oss som forskare och inlett samtal med oss under våra besök.

En privatperson kommer fram och vill prata. Han har sett skylten och vill berätta om hur han använder biblioteket. Ett andningshål och jätteviktigt med tillgång till Internet. Särskilt när man bor enskilt och inte har någon täckning. Han berättar om när han skulle skaffa pass och var tvungen att göra det på Internet, om problem med att inte ha råd att ha dator hemma och tacksamheten gentemot biblioteket för att det finns en plats där man kan använda datorer, läsa tidningen, som man annars inte har råd med, och prata lite men gubbarna i tidningsrummet. Han efterlyser en person på biblioteket som kan hjälpa till med det som är svårt, Bank-id etc. Han understryker om och om igen hur viktigt biblioteket är för honom som just ett andningshål. (fältanteckning)

För denne besökare fyller biblioteket som rum ett behov som kan sägas vara existentiellt. Vår närvaro har alltså varit påtaglig och önskan att föra fram sin syn på biblioteket kan möjligen även förstås mot bakgrund av de många förändringar som pågick vid detta bibliotek. Denna person önskar därför framföra hur viktig platsen är för honom men även efterlyser ytterligare personal som kan fungera som stöd för sådant som är svårt. I samtalet möts betydelsen av biblioteket som fysisk mötesplats med behovet att där få tillgång till digitala resurser. Denna tillgång inkluderar både de digitala verktygen som kunskap att kunna nyttja dem.

Flera bibliotek erbjuder stöd för personer som har behov av att lära sig mer om olika digitala redskap och resurser. Det är ett sätt att nå lagens krav på digital tillgång. Men behovet av stöd som rör digitalt tillgängliga resurser av olika slag möter personalen vid andra tillfällen.

Jag frågade hur de gör med personer som behöver hjälp om de har någon begränsning i tid och det har de egentligen inte bara det inte är kö. Men de gör också så att de ber att få återkomma t ex om det är

en kollega som har en specialkunskap som de kan vända sig till. Jag fortsatte att jag menade om personer behöver hjälp med t ex internetbank eller mobilt Bank-id eller så och då sa den ena bibliotekarien att hen använder sunt förnuft. Den andra bibliotekarien sa att de har bestämt att de hjälper inte till. Det är inte nedskrivet i någon policy men de har bestämt det. De köper inte biljetter eller så. Det är en fråga om ansvar, som de inte ska ta. Jag frågade om de då kan stå bakom, om det till exempel är någon som inte förstår instruktionen. Och då sa de att de gör det. De kan förklara med enklare ord vad som står. Den första bibliotekarien nämnde att Migrationsverket har en digital tjänst där man kan svara på beslut. Då kan hen beskriva vad som står, att de vill ha ett foto av ditt pass, men hen gör inte det utan berättar vad det är som krävs. Jag sa att det i och med de olika digitala tjänster som finns idag är så att gränser som tidigare varit tydliga: bibliotekarier arbetar inte med att ge råd vad gäller medicinska, juridiska eller ekonomiska frågor, så blir de gränserna väldigt suddiga för de hänger ihop med frågor som rör hur man använder olika tjänster. Den andra bibliotekarien sa att det är synd om dem som inte har någon annanstans att fråga, det handlar om tillgänglighet.
(fältanteckning)

Vid ett tillfälle ser jag hur en bibliotekarie sitter vid en av de publika datorerna tillsammans med en kvinna. De samtalar under rätt så lång tid, jag uppskattar att det är ungefär en halvtimme. Senare samma dag pratar jag med den bibliotekarien och en annan bibliotekarie.

Samtalet kommer in på att en av bibliotekarierna hjälpt kvinnan att betala räkningar på hennes Internetbank. Kvinnan kan mycket lite svenska och kan inte själv förstå instruktionerna. Det är en svår situation. Bibliotekarien tyckte att det var en sak att betala el och telefon, för det är kända företag. Men hyran var till en privatperson, hur ska hen kunna avgöra att det är rätt person? De hade löst det så att kvinnan hade ringt en tredje person som hade intygat att det var rätt person, det var hyresvärdens. Om kvinnan går till banken så får hon inte hjälp så att hon förstår hur hon ska göra. Kvinnan är ofta på biblioteket, hon är mamma till barn som ofta är här. Bibliotekarien vet vem hon är och då tycker hen att det går bra att hjälpa henne med detta. Men om det skulle komma in en person hen aldrig sett och som skulle vilja ha hjälp med detta, det skulle hen inte vilja. Det hade varit svårt. En annan bibliotekarie säger att de pratat om detta i personalgruppen och kommit överens om att ingen ska behöva göra detta som inte känner sig bekväm med det. Men om man vill och känner sig bekväm med det så är det ok. Den första bibliotekarien säger att kvinnan hade samma bank som hen, så hen kunde systemet. Det är inte så lätt att förstå det. Hur ska man göra? Jag säger att det är svåra gränsdragningar, tidigare har ju riktlinjer för bibliotekarier slagit fast att man inte ska agera så att man ger råd vad gäller medicinska, juridiska eller ekonomiska frågor. Men vad rör detta? Det är en svår balansgång. Bibliotekarien säger att det även gäller äldre, som ibland behöver hjälp att betala räkningar. Det ger en inblick i deras privatekonomi som man inte alls vill ha. Men hur ska man göra? Den andra bibliotekarien säger att man kanske borde gå ut med information om att detta är något som de erbjuder så att alla ska känna till det. Men det är svårt. Var går gränsen för vad man ska och kan göra som anställd på bibliotek. Bankerna borde ha översatt till arabiska också, säger hen.
(fältanteckning)

Nästa dag pratar jag med ytterligare en bibliotekarie på samma bibliotek om förhållningssätt i situationer som innebär att hjälpa någon med ekonomi. Bibliotekarien säger att hen hjälper till men gör inte något åt någon. Bibliotekarien kan stå bakom axeln och förklara vad ord betyder. Det är svåra gränser och individer i personalen drar gränsen lite olika. Det är något de samtalar om. Bibliotekarien berättar att en kvinna i trettioårsåldern nyligen hade kommit med en ny smart telefon och behövt hjälp att installera den, skapa ett e-postkonto samt ladda ner en app. Det hade tagit en timme. (fältanteckning). En bibliotekarie vid ett annat bibliotek tar upp att

förväntningarna på vad man ska hjälpa till med har förändrats mycket under den tid hen arbetat som bibliotekarie och tar upp att man ska kunna hjälpa till med att betala räkningar på nätet som exempel eftersom man ju måste göra allt på dator och alla har ju faktiskt inte tillgång till datorer (fältanteckning).

Digitalisering ökar behovet av fysiska bibliotek och personal för att göra åtkomst till digitala resurser möjliga. Nedmonteringen av ett antal fysiska samhällsinstitutioner som Post, Försäkringskassa och Migrationsverket samt av centrala samhällsfunktioner som banker innebär att bibliotek blir porten till dem. Därmed kommer nya typer av frågor upp i mötet mellan användare och bibliotekarier. Det uppstår också behov av kunskap som ofta rör de digitala tjänsterna och produkterna: Hur får jag min nya mobiltelefon att fungera? Hur kan jag betala mina räkningar? Hur bekräftar man ett besked från Migrationsverket?

Krånglande tekniska system

Det är uppenbart att bibliotekarierna i mötet med användare har krav på sig att kunna förmedla kunskap om hur olika digitala tjänster fungerar och hur man når olika digitala resurser. I de fallen är de digitala aspekterna accentuerade i mötet mellan användare och bibliotekarie. Digitala verktyg och system utgör också en väsentlig del i hur bibliotekarierna utför andra uppgifter i sin vardag. Stora påfrestningar uppstår när dessa system fallerar eller krånglar. I mötet med användare tonas dock krångel med digitala verktyg och system ner. Internt och i samtal med oss kommer frustrationen dock emellanåt fram.

Jag kommer fram och blir välkomnad av två personer i bibliotekspersonalen. Du valde verkligen rätt vecka att komma hit skojar de. De har precis bytt bibliotekssystem, från Libra till MicroMarc och det verkar inte riktigt fungera som det ska. "Jag har blivit allergisk mot förändringar efter alla dessa år", säger hen som möter mig. (fältanteckning)

Många av samtalen präglas fortfarande av systembytet och dess konsekvenser. Stämningen är inte dålig men heller inte god. Bibliotekarierna verkar lite stressade och det gäller även för övrig personal. Jag frågar en bibliotekarie om systembytet och varför det initierades. Hen menar att det sattes igång av att [delregionen] ville upphandla ett system gemensamt, när beskedet kom om att Libra skulle avvecklas. Sedan handlar det om kompatibilitet med Arena. (fältanteckning)

Vi går ut i biblioteket och bibliotekarien vidare in på sitt arbetsrum. Jag går till disken för att hälsa på den andra i personalen som var där. Hen är upptagen med en äldre kvinna som sitter på sin rullator och har en hög med talböcker framför sig. Det är problem med en av dem. Den slutade mitt i boken tror hon, det var väldigt snöpligt och precis när det var väldigt spännande. Bibliotekarien går och hämtar den tryckta boken och läser de avslutande meningarna men det var inte alls de som var i slutet på skivan säger damen. Det står en i personalen vid utlåningsmaskinen och hen känner igen mig och hälsar, jag går fram till hen och ser att hen håller på med systemet. Det visar sig att det är problem med Book.it och att det var det redan i går. Axiell gjorde en uppdatering i helgen och det fungerade i måndags men i går hade de inget system förrän vid halvsextiden. Nu har IT-enheten på kommunhuset startat om VPN-tunneln som används och så ska de se om det hjälper. (fältanteckning)

Det finns en lånemaskin till höger och en hylla med reserverade böcker till vänster så att besökare ska kunna låna själva. Nu går alltså inte det utan lån och återlämning sker över disken och med hjälp av papper och penna. När systemet är uppe igen får uppgifterna läggas in. En besökare frågade "Det blir inga problem då efteråt?" och bibliotekarien, som tagit emot böcker som låntagaren lämnade tillbaka,

svarade att "Det ordnar sig". (fältanteckning)

Styrdokumentens plasticitet

I detta kapitel diskuteras inledningsvis våra resultat utifrån studiens två forskningsfrågor. Därefter följer en diskussion om studiens resultat i relation till undersökningens syfte.

Utgångspunkter för denna undersökning av de tre kulturpolitiska nivåerna har varit två mål i den regionala kulturplanen och på vilka sätt målen ger avtryck i verksamheten vid biblioteken. Två forskningsfrågor formulerades utifrån målen. I den första frågan intresserade vi oss för hur lokal tillgänglighet förstås i en digital samtid, särskilt med fokus på mångspråk och bibliotekens förutsättningar att möta en heterogen användargrupp och dess olika behov av kultur och information; och vad detta innebär för biblioteken. Vår andra fråga rörde hur man arbetar med att vara en lokal mötesplats och en del i en kulturell samhällslig infrastruktur som sträcker sig ut över nationsgränser; och vad detta innebär för biblioteken.

Arbete för likvärdig tillgång med fokus på mångspråk

Som vi visat i denna rapport arbetar man vid de fem folkbiblioteken med målsättningen att befärma tillgång till verksamheten för breda grupper. Målet att nå alla upplevs av de flesta som icke uppfyllt även om man uppfattar att verksamheten är väl fungerande och når många. Kravet i den nya bibliotekslagen att nå alla tar flera av dem som vi mött som en viktig inriktning och en drivkraft för verksamhetsutveckling och inte minst för en ökning av uppsökande verksamhet av olika slag. De som menar att de är nöjda med bibliotekens verksamhet kan därför utifrån lagens skrivning sägas acceptera en för låg nivå av tillgänglighet.

Meröppet är ett sätt att öka tillgängligheten, som vi mött genomgående. Det är i huvudsak politiker som för fram meröppet som en viktig strategi för att ge kommunens invånare tillgång till bibliotekets resurser. Detta kan tolkas som att personer som arbetar närmare bibliotekets verksamhet har kännedom om att meröppet inte heltäckande löser frågan om tillgänglighet. Meröppet kan sättas i relation till strävan att arbeta uppsökande och då är det uppenbart att det inte räcker att erbjuda utökad tillgång till lokalerna för att nå tillgänglighetsmålet. Meröppet behöver vara en del av ett större erbjudande.

Kommunerna har inte minst efter den stora mängd nyanlända som man tog emot hösten 2015 ett tydligt behov av litteratur och information på mångspråk. Region Skånes förändrade roll visar sig här i att man från kommunerna hade önskat ett större stöd för detta arbete. Man har erhållit distributionsstöd vilket varit välkommet men det finns en önskan om mer konkreta stödjande åtgärder. Delregionala samarbeten har stigit i betydelse som en konsekvens av att Region Skåne ändrat inriktning på sitt arbete. Kritik mot förändringen framkommer i ett par intervjuer och det som efterfrågas då är en offensiv regional nivå som kan verka utjämnande mellan kommunerna i högre grad än vad som är fallet i dag. Vi kan tala om att nya gränser dras upp inom regionen som en konsekvens inte minst av de frågor man behöver lösa kring digitala lösningar och även vad gäller mångspråk.

Vid folkbiblioteken startar språk-caféer, sagostunder och andra verksamheter riktade specifikt till nyanlända. Utifrån bibliotekslagens skrivningar om prioriterade grupper har sådana initiativ kunnat hävdas som centrala för biblioteket. Verksamheterna innebär samtidigt utmaningar eftersom lokalerna är begränsade. På biblioteken ställs därför prioriterade grupper mot varandra och det behöver göras en planering så att prioriterade verksamheter av olika slag ska beredas plats.

Bibliotekspersonalen behöver balansera mellan olika uppdrag och prioriterade grupper i sin vardag. I de prioriteringar som görs uppstår gränser, exempel på en sådan gräns som vi observerat i vår studie är den mellan nyanlända och barn. Ett annat exempel är när jobbcoacher använde sig av bibliotekslokalen för möte med klienter. Då blir det tydligt att uppdraget att vara till för alla inte innebär att biblioteket är till för allt. Vi har även iakttagit hur en annan gräns dragits i relation till uppdraget att vara till för alla: att biblioteket är till för alla innebär inte att biblioteket är till för allt enskilda användare önskar sig.

Internationellt arbete vid en lokal mötesplats

Kring målet om att arbeta i en internationell och digital kontext kom återigen frågan om Region Skånes roll upp vid intervjuerna. Detta eftersom innebörden i målet var svårt att förstå för många av dem som vi intervjuat. Vi stötte också på uppfattningen att mål i den regionala planen borde vara kopplade till ekonomiska resurser och när de inte är det så blir de missvisande. Målformuleringarna kan även ses som att Region Skåne ”inkrärkar” på det kommunala området.

Vi kan på ett plan förstå folkbibliotek som en institution som med det internationella folkbiblioteksmanifestet och internationella nätverk sträcker sig ut över Sveriges gränser. I undersökningen framträder dock att internationellt arbete förstått som nätverkande och samverkan inte är något som är aktuellt eftersom det inte finns resurser till det i kommunerna. Förståelsen av biblioteket som en viktig mötesplats i samhället är däremot något som dem vi mött instämmer i. Den lokala mötesplatsen lyfts upp som väsentlig för bibliotekens roll i samhället. Vad internationellt arbete är uppfattas på olika sätt. Om man med det menar att arbeta med verksamheter och aktiviteter utanför landets gränser, finns det varken tid eller medel för detta. Om internationellt arbete innebär att använda sig av resurser utanför landets gränser är detta mål självklart eftersom biblioteket rymmer medier och resurser som har internationell räckvidd, inte minst genom den digitala tillgången. Att verka i bibliotekslagens riktning är då att arbeta med internationella frågor. Vi har sett att det i några fall har varit problematiskt då internationellt arbete även kan uppfattas stå i motsats till det lokala.

Under studien har betydelsen av bibliotekens placering inom kommunens organisation varit tydlig. I studien *Bibliotek i centrum eller periferin – hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag* är ett resultat att folkbibliotekschefer anser att placeringen i den kommunala organisationen har betydelse för det genomslag som folkbiblioteksfrågor får (Lundberg Rodin & Michnik, 2016, s. 85). Det råder dock skilda uppfattningar om vilken placering som är mest gynnsam. Vidare anger folkbibliotekscheferna i studien lagstiftning, ekonomi och mål/policy/riktlinjer som mer betydelsefulla för inflytande och genomslag (Lundberg Rodin & Michnik, 2016, s. 129). I studien identifieras fyra förhållningssätt i folkbibliotekschefernas svar. Att ha och använda sig av styrdokument för att utveckla verksamheten samt behovet att informera politiker och allmänheten om verksamheten så att förväntningar från dem stämmer överens med vad man gör vid biblioteken (Lundberg Rodin & Michnik, 2016, s. 136). Att ha kontakt och samarbeta med bibliotekspersonal är ett sätt att få ökad kännedom om hur samtida folkbiblioteksverksamhet ser ut (Evjen 2012). När personer byts ut på politiska poster så riskerar det att leda till ett kunskapsstapp. Att utforma arbetet med att ta fram en biblioteksplan så att politiker involveras kan då vara ett sätt att sprida kunskap om biblioteket i organisationen (Michnik, 2015). Vi har i vår undersökning sett att tjänstemän som är nya på sina positioner använt sig av gällande biblioteksplan för att lära känna verksamheten.

Styrdokumentens formbarhet i vardagen

Vi vill nu återkoppla till syftet med denna studie nämligen att undersöka vilka betydelser idag tillgängliga styrdokument tillskrivs av för folkbiblioteket centrala aktörer (politiker, tjänsteperson, bibliotekschef, bibliotekspersonal) samt hur dessa styrdokument gestaltas i folkbibliotekets dagliga verksamhet. Vi har nu nått fram till att diskutera om vi i de resultat vi redovisat kan identifiera förekomsten av konflikter eller spänningar i såväl den strategiska som den dagliga verksamheten som kan ha sitt upphov i att styrdokument finns på lokal, regional och nationell nivå och hur folkbiblioteken i så fall hanterar dem. Vi har funnit att styrdokument används på olika sätt vid olika situationer av olika medverkande och det tyder på att användningen av dessa dokument anpassas, omformas, när de gestaltas i biblioteksvardagen.

Styra med vision och agera med handlingsplan

När bibliotekscheferna Johanna Hansson och Elisabeth Aldstedt i sin undersökning av bibliotekschefers ledarskap ställde frågan om hur bibliotekscheferna såg på biblioteksplaner fick de svaret att betydelsen var begränsad (Hansson & Aldstedt, 2017, s. 46). Vi inledde också denna studie med ett antagande om att styrdokumentet främst sågs som en börda. Studiens resultat visar något annat. De vi mött är i huvudsak positiva till styrdokument. Till en del kan det bero på att de som varit negativa inte har inlett samtal med oss under våra observationer. Men under intervjuerna, där vi uttryckligen ställt frågor om nackdelar med dem, framträder styrdokumentet som något bra. Arbetet med dem, och då är det biblioteksplanen vi inriktar oss på, tar tid men insatserna ger något man värdesätter. Också i de samtal vi för under studiens andra år framkommer att de flesta uppfattar styrdokumentet och arbetet med dem som något huvudsakligen positivt.

Det finns en plasticitet i hur styrdokumentet används. För bibliotekscheferna erbjuder arbete med styrdokument möjlighet att kommunicera bibliotekets verksamhet externt gentemot politiker och övriga tjänstepersoner i kommunen. Exempelvis kan det ske genom skapande av referensgrupper eller presentationer av dokumentet på en turné i organisationen för att knyta företrädare för andra verksamheter till arbetet att ta fram biblioteksplanen. Vi har också konstaterat att biblioteksplanen kan vara en plats att förtydliga gränser för det uppdrag man har. I två kommuner har gränsen dragits upp gentemot skolorna i kommunen i biblioteksplanen.

Arbetet med biblioteksplanen fungerar också som ett sätt att kommunicera internt. Personalen åläggs att arbeta enligt planen. Men det behövs en ansträngning för att formuleringar i styrdokument ska komma till uttryck i det dagliga arbetet. Att man är överens om vilken nivå dokumentet ligger på är viktigt. Antingen kan en biblioteksplan vara strategisk och visionär med ett långt tidsperspektiv vilket innebär att det behövs handlingsplaner som kompletterar planen på den mer konkreta handlingsinriktade nivån. Eller så ingår båda nivåerna i biblioteksplanen. Att ta fram handlingsplaner som stämmer med biblioteksplanen är ett sätt att gemensamt föra diskussioner om steget från vision till verksamhet som man arbetar på vid några bibliotek.

Att den lokala biblioteksplanen refererar till andra styrdokument anses vara viktigt. Det framkommer att det är väsentligt att dokumentet revideras eftersom ett inaktuellt styrdokument är i bästa fall betydelselöst eller i värsta fall en belastning.

Vi antog att det skulle vara påfrestande att ha styrdokument på olika nivåer. Studien visar det motsatta, nämligen att det framförallt är positivt. Vi kan konstatera att det är en fördel att det

finns olika nivåer av styrdokument vilket möjliggör ett dynamiskt spel mellan dem. På frågan om vilket styrdokument som har störst tyngd svarar dem som vi mött olika, vilket inte behöver vara något problem.

Resultaten visar att biblioteksplanerna har olika status i de fem kommunerna. Även om inställningen till biblioteksplaner är positiv och det finns gällande plan i kommunen så uppfattas planerna inte alltid som ett stöd men inte heller nödvändigtvis som ett hinder.

För tjänstepersonerna innebär styrdokumentet mycket arbete men det framhålls inte av bibliotekschefer eller tjänstepersonerna som ett problem utan som en möjlighet för att bedriva utvecklingsinriktat arbete. Det är då främst den lokala biblioteksplanen som åsyftas. Men det framträder att det inte är ett problem att också behöva förhålla sig till styrdokumentet på nationell och regional nivå. I relation till politiker och användare kan det vara en fördel. Genom att peka på skrivningar i styrdokument på regional respektive nationell nivå får den kommunala verksamheten legitimitet och man kan visa att kommunen rör sig i en riktning som regionala och nationella aktörer stödjer.

Vi har inte funnit att det är ett stort problem att ha styrdokument på tre skilda nivåer. Det vi funnit är en del spänningar mellan verksamhet och politiker och användare. Spänningar finns således inte vertikalt utan emellanåt horisontellt och då är de tre nivåerna av kulturpolitiska dokument en tillgång och ett stöd för dem som vi mött. Flera nivåer och dokument erbjuder rika möjligheter till förhandlingar. De till synes fasta styrdokumentet framstår sålunda som plastiska och formbara eftersom de beroende på situation och sammanhang kan gestaltas på varierade sätt.

Bibliotekariers demokratifrämjande arbete

Vi kunde tidigt i vår studie konstatera att de personer vi intervjuade tilldelar stor vikt till bibliotekslagen - särskilt dess uttryckliga fokus på demokrati. Som en följd av denna betoning på det demokratiska uppdraget som vi tog del av under studiens första år kom det demokratiska uppdraget att bli ett viktigt tema för oss under studiens andra år. Dem som vi samtalade med då menade ofta att styrdokumentet inte är något som de aktivt använder i sin arbetsvardag. Men vi har kunnat observera hur det demokratiska uppdraget ofta kommer till uttryck på de sätt som personalen gestaltar sitt arbete, inte minst i agerande som syftar till att ge goda resurser till barn och unga samt i ansträngningar att erbjuda tillfällen till möten med information, kultur och litteratur på svenska och andra språk för nyanlända. Vi menar därför att det demokratiska uppdraget internaliserats så att det är en del av hur bibliotekariearbete utförs.

Folkbiblioteket är en av samtidens viktigaste samhällsinstitutioner där bibliotekarier genom sitt yrkeskunnande bidrar till det demokratiska samhället genom att erbjuda befolkningen tillgång till kultur, kunskap och information (Buschman 2003; Hedemark 2009). Folkbiblioteket formuleras också i lag som en demokratifrämjande institution och många folkbibliotekarier drivs av ett demokratiskt patos. Bibliotekslokalen är dessutom ett av få öppna samhällsrum utan krav på konsumtion (Given & Leckie 2003) där människor kan vistas utan att behöva legitimera sig eller sitt ärende. Dessa förutsättningar bidrog till att folkbibliotekarier på många håll valde att ta ett centralt ansvar i mottagandet av det ovanligt stora antalet nyanlända hösten 2015, under en period då andra samhällsinstitutioner inte hade möjlighet att möta behoven hos denna nya del av befolkningen. I en rapport framtagen på initiativ av sekretariatet för nationell bibliotekstrategi skriver man: "Det är i biblioteksrummet många möten över kultur- och språkgränser äger rum

och där ett omfattande integrationsarbete pågår.” (*Migration och språklig mångfald: bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället*, 2017, s.38). I samma rapport konstateras också att många institutioner och myndigheter hänvisar personer som vänder sig till dem till biblioteken. Händelserna 2015 är ett exempel på den unika roll som folkbiblioteket spelar i en tid av reducerad välfärd och hur folkbibliotekarier som yrkesgrupp förhåller sig till större samhällsförändringar som migration. Att detta är en roll man tar idag men som även skulle kunna utvecklas ytterligare lyfts fram i rapporten *Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration* som är utgiven inom ramen för arbetet med en nationell biblioteksstrategi (Stenquist, 2018).

En representativ, liberal förståelse av demokrati antas i bibliotekslagen, vilket också är det vanliga sättet att tolka demokrati i västvärlden. Idag minskar stödet till den liberala demokratin särskilt bland yngre generationer i västvärlden (Foa & Mounk 2017). I stället vinner politiska rörelser som främjar en tolkning av demokrati som direktstyre av folket, "populus" mark (Lindberg & Steenekamp 2017). De smala, ofta nationalistiska och etniskt baserade definitionen av "populus", som främjas av dessa rörelser (Lindsköld 2015), står, liksom deras kritik av mångkultur och globalisering, i skarp konflikt med de svenska offentliga bibliotekens uppdrag att nå alla.

Ytterligare ett fundament i den populistiska retoriken är kritiken av etablissemangen och den riktas mot de institutioner som tillsammans utgör representativ demokrati som riksdag, politiska val, rättssystem och fri press. Kulturinstitutioner utelämnas inte. En viktig motivation för många folkbibliotekarier är att kunna arbeta för demokrati genom att verka för fri åsiktsbildning, en syn på demokrati som står i stark kontrast till hur mångfald värderas utifrån en populistisk utgångspunkt. Dessa omständigheter (den snäva definitionen av folk och kritiken av mångkultur) sätter därför bibliotek i centrum för dagens ideologiska konflikter kring kulturinstitutioner och kulturpolitik.

Vår studie visar att folkbibliotekarier, ofta med stöd av tjänstepersoner och politiker, navigerar mellan det nationella och lokala i sitt arbete för demokrati. I sin yrkesutövning måste de förhålla sig till styrdokument på tre olika nivåer, den nationella, den regionala och den kommunala: men mest konkret förhåller de sig till den kommunala biblioteksplanen. Utifrån vårt material har biblioteksfrågor inte varit kontroversiella kulturpolitiska frågor i de fem kommuner som ingår i studien. Däremot framkommer vid ett par intervjuer och i samtal att det finns spänningar på den kommunala nivån. Det är dels politiker emellan och dels att det mer generellt finns uttryckliga politiska skiljelinjer i kommunen. Det har inneburit att arbetet med insatser för nyanlända väckt frågor samt att spörsmål som har internationell anknytning per automatik ses som kontroversiella. Vad som förekommit är att bibliotekspersonal, som svar på frågor från både politiker och allmänhet, exempelvis om varför vissa aktiviteter finns har kunnat hänvisa till styrdokumentet och påtala att det finns stöd för åtgärderna där. Det varierar vilket styrdokument man pekar på, men inte sällan är det bibliotekslagen. Ola Pilerot och Frances Hultgren har i en studie av hur personal vid folkbibliotek i Dalarna och Uppsala län möter nyanlända funnit att biblioteksplaner är väsentliga men att framförallt bibliotekslagen tas som stöd för verksamheten (Pilerot & Hultgren, 2017, s 33).

Folkbibliotek är alltså platser där olika kulturpolitiska nivåer kan kopplas samman. Vi menar således att bibliotekariers kompetens därmed idag omfattar att fungera som översättare mellan olika politiska nivåer, vilket kan vara slitsamt i varierande grad beroende på de förutsättningar man har i biblioteksvardagen. Det väcker frågor om hur förändringar omformar förväntningarna på professionens kompetenser, arbetets innehåll och organisering.

Det finns en paradox i att demokratiska institutioner med yttrandefriheten är öppna för antidemokratiska yttringar och uttryck för strävanden att lämna det demokratiska styrelseskicket. Det är en dubbelhet som Johan Hirschfeldt (2017) tar upp och diskuterar i relation till bibliotekslagens portalparagraf, som kan förstås både utifrån en generell tillämpning av grundlagen samt utifrån rättspraxis. För den fria åsiktsbildningen krävs det att bibliotekarier förhåller sig neutrala förutom vad gäller brottsliga yttranden (s 78). Men utifrån de så kallade programstadgandena kompliceras bilden. De sex programstadgandena tar upp och tillförsäkrar den enskildes rättigheter och den första lyder ” Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.” (s 80). Hirschfeldt konstaterar:

För så mycket står ju helt klart att det i uppgiften ” att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra med kunskapsförmedling” måste ingå att förmedla kunskap inte minst om de värden som rambestämmelsen i 1 kap. 2 § RF [Regeringsformen] handlar om. Ja, verksamheten hos bibliotek ska genomsyras av ett sådant förhållningssätt. Det måste vara en integrerad del av yrkesprofessionen vid biblioteken.
(Hirschfeldt 2017, s 83)

Hirschfeldt konstaterar att det är svåra avvägningar som behöver göras:

[A]tt i en offentlig verksamhet som bibliotekens förmedla kunskap om demokratins kärnvärden och göra det ”under lagarna” är ett svårt uppdrag. Där måste motstående värden och intressen kunna hanteras och avvägas. Detta fordrar en myckenhet av professionellt kunnande, erfarenhet och gott omdöme. Bibliotekariernas profession ger dem denna roll. Just på detta sätt ska de verka till demokratins försvar.
(Hirschfeldt 2017, s 85)

Vi visar med våra exempel på hur bibliotekarier verkar i detta spänningsfält. Som lyfts fram ska personalen inta en neutral hållning och inte utöva censur till exempel vad gäller inköp och urval av litteratur. Men vi menar vidare i linje med Hirschfeldts resonemang att kravet på att verka för allas deltagande och tillgänglighet för alla för med sig att bibliotek och bibliotekarier ska verka för det demokratiska samhällets fortlevnad. Biblioteket har därmed en viktig roll att fylla som en samhällsinstitution där paradoxen oupphörligen behöver bemötas i ageranden som har som ett av sina mål att stödja demokratin. Med vår syn på demokrati som en process som ofta är konfliktfylld är dessa ageranden del av ett görande av demokrati. Vi vill betona att vi ser det som en värdefull och viktig roll för bibliotek att fylla och bibliotekarier behövs för att utöva balansakten. Det är en del av yrkesrollen.

Vår praktikteoretiska utgångspunkt innebär att vi fokuserar på hur styrdokumentet gestaltas i praktiken, en praktik som styrdokumentet både är med att forma och omformas av. Därigenom erhåller vi kunskap om hur kulturpolitik färdas och också översätts mellan dokument och praktik, med andra ord hur styrdokument både skapas och gestaltas i den lokala folkbibliotekspraktiken. Vi gjorde vår studie när den gällande bibliotekslagen var relativt ny men samtidigt uppfattades den redan som självklar. I vår analys talar vi om att styrdokumentet är internaliserade hos många av de bibliotekarier som vi mött under våra observationer. Att flera av dem talar om styrdokumentens skrivningar som självklarheter eller att de sitter i ryggmärgen ser vi som uttryck för hur dokumentet kontinuerligt omformas i gestaltningen av bibliotekspraktiken.

Vi har fått insikt i hur folkbibliotekens platsöverskridande demokratiska uppdrag, som är fastslaget i olika styrdokument, utförs och översätts i vardagliga göranden vid en specifik tidpunkt och på specifika platser. Med våra teoretiska utgångspunkter har vi fångat in de båda nivåerna i demokrati som vi är intresserade av: hur demokrati är något som är abstrakt och platsövergripande och samtidigt konkret och betingat av lokala förutsättningar. Sammantaget förstår vi därför våra resultat som olika sätt som demokrati görs i lokala praktiker på folkbibliotek idag. Våra resultat visar att politiska dokument är viktiga på olika sätt beroende på intressenternas ställning, kunskap om, attityd och förväntningar på bibliotek. Den formbarhet som framträder när dessa styrdokument gestaltas öppnar upp ett utrymme för bibliotekariers demokratifrämjande arbete. Dessutom erbjuder bibliotekarier, i sitt uppförande av biblioteket, utrymmen för förhandlingar mellan olika nivåer av kulturpolitik vilket vi ser som ett viktigt samhällsbidrag i utmanande tider.

Kunskapsbidrag och förslag framåt

Denna studie bidrar med kunskap om styrdokumentens funktioner i en kommunal verksamhet och även med erfarenheter av att i en icke arbetsledande position agera i en målstyrd organisation. Då kommunal förvaltning idag i hög grad är målstyrd finns det ett behov av att fortsätta undersöka hur denna arbetsorganisation påverkar och uppfattas av de som arbetar i verksamheterna samt om och hur de mål som ställs upp har bäring på hur arbetet uppförs.

Denna studie bidrar med kunskap om hur en viktig samhällsinstitution och dess personal kan agera i en tid då liberala demokratiska värden ifrågasätts av populistiska krafter och där socioekonomiska skillnader mellan olika delar av befolkningen tycks bli allt mer påtagliga. Sverige står idag inför stora utmaningar vad gäller ökade klyftor, bland annat mellan stad och land, och mellan nya och gamla svenskar. Det finns ett stort behov av kunskap om hur samhället kan hantera dessa utmaningar, inte bara i formell politisk mening, utan också genom hur olika samhällsinstitutioner och deras personal agerar i möten med sina brukare i den dagliga verksamheten. Genom att undersöka om och i så fall hur folkbibliotekarier uppfyller sin institutions demokratiska uppdrag har vi fått insikter om på vilka sätt samhället kan arbeta för att stärka tilltron till den liberala demokratin i ett lokalt sammanhang, samt vilka hinder det kan finnas för utförandet av detta arbete. Mot bakgrund av våra resultat har vi också identifierat några områden där vi ser behov av kompetensutveckling för professionen.

I vår studie har vi bland annat sett att bibliotekarier på folkbibliotek idag ställs inför situationer som innebär komplexa och ibland svåra val. Det rör sig om hur man lever upp till det demokratiska uppdraget och på bästa sätt kan vara tillgänglig för alla och erbjuda litteratur, kultur och information på svenska och andra språk samt bidra till digital delaktighet. Allt detta stipuleras av bibliotekslagen och kommunala biblioteksplaner men innebär beslut och ageranden i vardagen som kan vara svåra och som väcker frågor om innehåll i och förändring av den professionella kompetensen. Vi har konstaterat att svåra prioriteringar ingår i bibliotekariers arbetsvardag, prioriteringar som ställer olika krav som folkbibliotek har mot varandra. Vi anser att det skulle vara värdefullt att få möjlighet att med distans till det vardagliga arbetet diskutera sitt arbete samt i dialog forma verktyg att analysera och därmed på ett medvetet sätt kunna utveckla arbetet.

Vi ser att digitala tjänster och verktyg är ett område där det fortsatt finns behov av fortbildning. Eftersom så många i dag vänder sig till folkbiblioteken med frågor som rör resurser som endast finns tillgängliga digitalt så finns det ett stort behov av kunskap om dessa samt resurser att arbeta

med denna kunskapshöjning.

Resultatet av vår studie bör därför på ett konkret plan kunna vara till stöd för verksamma på folkbibliotek, för deras politiska uppdragsgivare samt för verksamma på utbildningar för bibliotekarier. Den kan också vara till hjälp för de som på regional och nationell nivå ska stötta de kommunala folkbiblioteksverksamheterna. Studien bidrar till forskningssamhället eftersom den ger kunskap om den demokratiska potentialen i en betydande kulturinstitution, som inte bara omhuldas av allmänheten och politikerna (Evjen 2015) utan också spelar en viktig roll för att förbereda sina användare som medborgare (Budd 2015, Hansson 2010). Vidare är vår analys om hur demokrati, som förstås som en process, gestaltas i folkbibliotekspraktiker, ett empiriskt baserat bidrag till vår kunskap om denna form av styre. Med vår uppmärksamhet på möjligheterna för en offentlig institution att motstå hot mot den liberala representativa demokratin intar vi en ståndpunkt som vi anser vara särskilt viktig vid denna tidpunkt.

Referenser

- Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places?. *Library and Information Science Research*, 32(1), 16-26.
- Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context - The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), 429-441.
- Audunson, R., Essmat, S. & Aabø, S. (2011). Public libraries: A meeting place for immigrant women?. *Library and Information Science Research*, 33(3), 220-227.
- Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28(3), 801-831.
- Blomgren, R. & Johannisson, J. (2016). Decentralisering i svensk kulturpolitik: idéer, argument och resultat. I Svensson, J. & Tomson, K. (red.) *Kampen om kulturen: idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, 149-166.
- Budd, J. M. (2015). *Democracy, Economics, and the Public Good*. New York: Palgrave Macmillan.
- Buschman, J. (2003). *Dismantling the Public Sphere: situating and sustaining librarianship in the age of the new public philosophy*. Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Buschman, J. (2007). Democratic theory in library information science: toward an emendation. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(10), 1483-1496.
- Callon, M. (1986). Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. I Law, J. (red.) *Power, action and belief: a new sociology of knowledge*. London: Routledge, 67-83.
- Carlsson, H. (2012). Working with Facebook in Public Libraries: A Backstage Glimpse into the Library 2.0 Rhetoric. *Libri: International Journal of Libraries and Information Services*, 62, 199-210.
- Carlsson, H. (2013). *Den nya stadens bibliotek. Om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Carlsson, H. (2015). Researching Public Libraries and the Social Web, 2006-2012. *Journal of Documentation* 71(4), 632-649.
- Charmaz, K. & Belgrave, L.L. (2014). Qualitative interviewing and grounded theory analysis. I Gubrium, J. F., Holstein, J. A., Marvasti, A.B. & McKinney, K.D. (Red.), *The Sage handbook of interview research: the complexity of the craft*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Czarniawska, B. (2007). *Shadowing and other techniques for doing fieldwork in modern societies*. Malmö: Liber.
- Dahlquist, L. (kommande). *Att göra delaktighet: en studie av demokratifrämjande inslag i samtida folkbibliotekspraktiker*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Evjen, S. (2012). *Placing the public library – a comparative analysis of political perceptions*. Diss. Köpenhamn: Royal school of library and information science.
- Evjen, S. (2015). The image of an institution: politicians and the urban library project. *Library & Information Science Research*, 37(1), 28-35.
- Foa, R.S. & Mounk, Y. (2017). The signs of deconsolidation. *Journal of Democracy*, 28(1), 5-15.
- Fisher, K.E., Saxton, M.L., Edwards, P.M. & Mai, J. (2007). Seattle public library as place. Reconceptualizing space, community, and information at the central library. I J.E. Buschman & G.J. Leckie (Red.), *The library as place: history, community, and culture*. Westport CT & London: Libraries Unlimited. 135-160.
- Gazo, D. (2011). City councillors and the mission of public libraries. *New library world*, 112(1/2), 52-66.
- Given, L. M. & Leckie, G. J. (2003). 'Sweeping' the library: Mapping the social activity space of the public library. *Library & Information Science Research*, 25(4), 365- 385.

- Gregory, L. & Higgins, S. (Red.) (2013). *Information literacy and social justice: radical professional praxis*. Sacramento CA: Library Juice Press.
- Hansson, J. (2015). Documentality and legitimacy in future libraries – an analytical framework for initiated speculation. *New Library World*, 116(1/2), 4-14.
- Hansson, J. (2010). Chantal Mouffe's theory of agonistic pluralism and its relevance for library and information science research. I Leckie, G.J., Given, L.M. & Buschman, J.E. (Red.), *Critical theory for library and informations science: exploring the social from across the disciplines*. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited, 249-257.
- Hansson, J. & Aldstedt, E. (2017). *Makten och ärligheten: ledarskap i praktiken*. Lund: BTJ Förlag.
- Hedemark, Å. & Börjesson, L. (2014). Att använda en plan – fenomenet biblioteksplaner och begreppet användning problematiserat. *Nordisk kulturpolitisk tidskrift*, 17 (1), 93-113.
- Hedemark, Å (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Hirschfeldt, J. (2017). Biblioteken – en femte funktion i den demokratiska rättsstaten. I Fichtelius, E., Enarson, E., Hansson, K., Klein, J. & Persson, C. (Red.), *Den femte Statsmakten: bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering*. Stockholm: Kungliga Biblioteket, Nationell biblioteksstrategi, 67-85.
- Hvenegaard Rasmussen, C., Jochumsen, H. & Skot-Hansen, D.(2011). *Biblioteket i byudviklingen: oplevelse, kreativitet og innovation*. [København]: Danmarks biblioteksforening.
- IFLA/UNESCO (2006). *Beacons of the information society: the Alexandria proclamation for information literacy and lifelong learning*. Tillgänglig: <http://www.ifla.org/publications/beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy>
- IFLA/UNESCO (1994). *Public Library Manifesto*. Tillgänglig: <http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>
- Johannisson, J. (2012). Från kulturpolitik till bibliotekspolitik? Folkbibliotek och Kultursamverkansmodellen. I Frenander, A. & Lindberg, J. (red.). *Styra eller stödja?: svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*. Borås: Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/ Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås, 293-308.
- Johannisson, J. (2006). *Det lokala möter världen: kulturpolitiskt förändringsarbete i 1990-talets Göteborg*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kann-Christensen, N., & Andersen, J. (2009). Developing the library: between efficiency, accountability and forms of recognition. *Journal of Documentation*, 65(2), 208-222.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindsköld, L. (2015). Contradicting cultural policy: A comparative study of the cultural policy of the Scandinavian radical right. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, 18(1), 8-27.
- Lindberg, S.I. & Steenekamp, C.L. (2017). Democracy in crisis? A study of various dimensions and sources of support for democracy. *Journal of Public Affairs*, 17(1/2), sp.
- Lundberg Rodin, M. & Michnik, K. (2016). *Bibliotek i centrum eller periferin? : hur chefer uppfattar bibliotekets organisatoriska placering och andra faktorer för att få genomslag*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Michnik, K. (2014). "What threatens public libraries?" The viewpoints of library directors in Sweden. *New library world*, 115(9/10), 426-437.
- Michnik, K. (2015). Public library managers' descriptions of political attention". *Library management*, 36(8/9), 673-684.
- Migration och språklig mångfald: bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället* (2017). Diarienummer 6.6-2017-376. Stockholm: Kungliga biblioteket.

- Mol, A. (2002). *The body multiple: ontology in medical practice*. Durham: Duke Univ. Press.
- Mouffe, C. (2013). *Agonistics: thinking the world politically*. London: Verso.
- Quinn, K. & Bates, J. (2017). Resisting neoliberalism: the challenge of activist librarianship in English Higher Education. *Journal of Documentation*, 73(2), 317-335.
- The Progressive Librarian: a journal for Critical Studies and Progressive Politics in Librarianship*.
- Pilerot, O. & Hultgren, F. (2017). *Folkbibliotekens arbete för och med nyanlända*. Uppsala: Länsbibliotek Uppsala.
- Pors, N.O. (2005). Changing perceptions and attitudes among danish library managers and directors: the influence of enviromental factors. *New library world*, 106(3/4), 107-115.
- Regeringskansliet (2016). *Kungliga biblioteket ska ta fram en biblioteksstrategi för hela Sverige*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/06/kungliga-biblioteket-ska-ta-fram-en-biblioteksstrategi-for-hela-sverige/>
- Regional kulturplan för Skåne 2016-2019*. Malmö: Region Skåne. Tillgänglig: <https://utveckling.skane.se/publikationer/strategier-och-planer/regional-kulturplan-for-skane-2016-2019/>
- Region Skånes kulturnämnd (2012). Dnr 1201067. *Utvecklingsbidrag från Kulturrådet – Folkbiblioteken som kulturhus*. Beslut.
- Rivano Eckerdal, J. (2018). Equipped for resistance: an agonistic conceptualisation of the public library as a verb. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, DOI:10.1002/asi.24069.
- Rivano Eckerdal, J. (2017). Libraries, democracy, information literacy, and citizenship: an agonistic reading of central library and information studies' concepts. *Journal of Documentation*, 73(5), 1010-1033, DOI:10.1108/JD-12-2016-0152.
- Rivano Eckerdal, J. (2016). *Glädjen i att tvingas tänka nytt: En studie av verksamhetsutveckling vid två folkbibliotek i Skåne*. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Rivano Eckerdal, J. (2014), Mik och medborgarskap. I Rivano Eckerdal, J. & Sundin, O. (Red.) *Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning*. Stockholm: Svensk biblioteksförening, 93-103.
- Rivano Eckerdal, J. (2013). *Att dela en helhetsbild: rapport från tre projekt i Skåne där folkbiblioteket som kulturhus utvecklas*. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Rivano Eckerdal, J. (2012), *Information, identitet, medborgarskap: unga kvinnor berättar om preventivmedel*. (Diss.) Lunds universitet, Institutionen för kulturvetenskaper, Lund.
- Schwarz, E. (2016). (Red.) *Bibliotekariens praktiska kunskap: om kunskap, etik och yrkesrollen*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Schreiber, T. & Elbeshausen, H. (red) (2006). *Bibliotekarerna: en profession i et felt av viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Stenquist, B. (2018). *Kliv fram! Bibliotek, segregation och integration*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Stigendal, M. (2008). *Biblioteket i samhället: en gränsöverskridande mötesplats?*. Lund: BTJ Förlag
- Svensson, J. & Tomson, K. (2016). Kampen om kulturen: idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet. I Svensson, J. and Tomson, K. (Red.) *Kampen om kulturen: idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, 9-26.
- Sveum, T. och Tveter, F. (2012), Norwegian public libraries and governmental reports: visions and economic realities. *New library world*, 113(7/8), 351-363.
- Thompson, K.M. (2014). Modernizing social inclusion: a look at John Carlo Bertot's Contribution. *The Library Quarterly*, 84(4), 460-466.
- Vårheim, A. (2011). Gracious space: library programming strategies towards immigrants as tools

- in the creation of social capital. *Library & Information Science Research*, 33(1), 12-18.
- Whitworth, A. (2014). *Radical information literacy: reclaiming the political heart of the IL movement*. Oxford: Chandos.
- Ögland, M. (2014). *Från Kalix till Ystad – observationer på folkbibliotek*. Regionbibliotek Stockholms skriftserie 14. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Bibliotekslag (SFS 2013:801)

Tillämpningsområde

1 § I denna lag finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet. Det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av:

1. folkbibliotek,
2. skolbibliotek,
3. regional biblioteksverksamhet,
4. högskolebibliotek,
5. lånecentraler, och
6. övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet.

Ändamål

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Ansvarsfördelning

3 § Bibliotekshuvudmän är kommunerna, landstingen, staten och, i fråga om vissa skolor, enskilda.

1. För folkbibliotek ansvarar kommunerna.
2. För skolbibliotek ansvarar kommuner, landsting, staten eller enskilda huvudmän i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. skollagen (2010:800).
3. För regional biblioteksverksamhet ansvarar landstingen och de kommuner som inte ingår i ett landsting.
4. För högskolebibliotek vid universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434) ansvarar staten.
5. För lånecentraler ansvarar staten.
6. För övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet ansvarar den som enligt särskilda bestämmelser är huvudman för verksamheten.

Om ett kommunalt eller statligt bibliotek drivs av någon annan än huvudmannen ansvarar huvudmannen för att den som driver biblioteket följer bestämmelserna i denna lag.

Prioriterade grupper

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska, och
3. lättläst svenska.

Folkbibliotek

6 § Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov.

Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

7 § Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

8 § Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

9 § På folkbiblioteken ska allmänheten avgiftsfritt få låna eller på annat sätt få tillgång till litteratur under en viss tid oavsett publiceringsform.

Första stycket hindrar inte att folkbiblioteken tar ut

1. ersättning för kostnader för porto, fotokopiering och andra liknande tjänster, och
2. avgift för de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som de har lånat.

Skolbibliotek

10 § Enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek.

Regional biblioteksverksamhet

11 § Varje landsting och de kommuner som inte ingår i ett landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet.

Högskolebibliotek

12 § Det ska finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434). Dessa bibliotek ska svara för biblioteksverksamhet inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid universitetet eller högskolan.

Lånecentraler

13 § För en kompletterande informations- och medieförsörjning ska det finnas en eller flera lånecentraler.

Samverkan

14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

15 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

Skyldigheten att avgiftsfritt ställa litteratur till förfogande gäller inte för folk- eller skolbibliotek.

16 § Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att folk- eller skolbibliotek avgiftsfritt ställer litteratur till förfogande för ett bibliotek i det

allmänna biblioteksväsendet som är beläget utanför kommungränsen.
Lag (2017:768).

Biblioteksplaner

17 § Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.

Uppföljning

18 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet.

Myndigheten ska tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.

Mål för folkbiblioteken ur Regional kulturplan för Skåne 2016-2019

Region Skåne vill

- främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare
- utveckla folkbibliotekens arbete med livslångt lärande och eget skapande
- utveckla folkbibliotekens läsfrämjande arbete
- stimulera fortsatt utveckling av bibliotek till öppna, tillgängliga och dynamiska platser och aktörer i lokalsamhället
- stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext
- tydliggöra och stärka biblioteken som viktiga aktörer i demokrati- och samhällsutvecklingen

Hämtad: <https://utveckling.skane.se/publikationer/strategier-och-planer/regional-kulturplan-for-skane-2016-2019/>

Intervjufrågor politiker

- ❖ Kort presentation av dig själv: hur länge har du haft uppdrag som politiker i kommunen? I denna funktion?

BIBLIOTEKSPLAN

- ❖ Jag skulle vilja börja med biblioteksplanen. Den nuvarande biblioteksplanen för kommunen är gällande mellan åren xx o xx.
 - Har du varit involverad i framtagandet av den?
 - Kan du berätta om arbetet som du känner till det från ditt perspektiv!
- ❖ Har det funnits en tidigare biblioteksplan?
- ❖ Hur ser du på biblioteksplanen?
 - Är den från din horisont till hjälp i arbetet på biblioteket, i så fall hur?
 - Hjälper den till vad gäller prioriteringar och beslut du varit med att fatta kring verksamheten?
 - Kan du ge exempel på när den varit till hjälp eller ett stöd för ditt arbete?
 - Är biblioteksplanen en nackdel på något sätt?
- ❖ Hur relaterar skrivningar i biblioteksplanen till andra styrdokument i kommunen?
- ❖ Hur relaterar skrivningar i biblioteksplanen till andra styrdokument för biblioteket?
- ❖ Vilka är enligt dig de viktigaste, prioriterade områdena som lyfts fram i biblioteksplanen?

BIBLIOTEKSLAG

- ❖ 1/1 2014 började en ny bibliotekslag gälla i Sverige. Hur ser du på den nya lagen?
- ❖ Har du några synpunkter på den nya lagen jämfört med den förra? I så fall vilka?

DEN REGIONALA KULTURPLANEN

- ❖ Regionalt har en ny kulturplan börjat gälla från 1/1 2016. Den är gällande mellan åren 2016 o 2019 . Hur ser du på den regionala kulturplanen?
 - Har du varit involverad i framtagandet av den, t ex lämnat remissyttrande?
 - Har du några synpunkter på den nya regionala kulturplanen eller den förra?
- ❖ Hur ser du på att det i dag finns en regional kulturplan för Region Skåne? Hur ser du på samverkansmodellen?
- ❖ Har den regionala kulturplanen någon betydelse i ditt uppdrag? Om den har det kan du beskriva på vilket sätt?

SAMVERKAN MELLAN NIVÅERNA

- ❖ Er biblioteksplan är ju gällande mellan åren xx och xx, den nya bibliotekslagen började gälla 1/1 2014 och kulturplanen började gälla första januari i år. Hur tänker du kring det?
 - Har det någon betydelse att de olika styrdokumenterna löper över olika tidsperioder?

Jag skulle vilja zooma in på två av målen i den regionala kulturplanen Det första är detta:

Region Skåne vill främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare.

- ❖ Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket når detta mål?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen sett från din horisont?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan?
- ❖ Vi är intresserade av hur man arbetar med mångspråk och att olika användare kan ha olika behov av kultur och information och hur man på biblioteket löser att ge likvärdig tillgång.
- ❖ Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket når detta mål?
- ❖ Kan digitala resurser vara en hjälp för att nå målet här i kommunen?
- ❖ Finns det från din horisont något av det som görs på biblioteket som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan förtydligas med hjälp av målet?

- ❖ Finns det från din horisont något av det som görs på biblioteket som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan försvåras på grund av målet?

- ❖ Det andra målet jag vill ta upp i den regionala kulturplanen är:
Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext
- ❖ Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket uppnår målet?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen sett från din horisont?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Hur fungerar det att arbeta internationellt och samtidigt vara en lokal mötesplats? Finns det någon motsättning i det? Finns det någon fördel med det?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan försvåras på grund av målet?

AVSLUTNING

- ❖ Hur ser du på bibliotekets verksamhet här i X?
- ❖ Hur ser du på bibliotekets roll i samhället?
- ❖ Bibliotek är en lagstadgad verksamhet, har du några reflektioner på det?
- ❖ Hur ser du att styrdokument på de olika nivåerna förhåller sig till varandra? Vilket har störst tyngd?
- ❖ Vems ansvar är styrdokumenterna?
- ❖ Finns det något du skulle vilja utveckla eller förändra vid biblioteket? I så fall vad?
- ❖ Har något ändrats i hur ni i denna kommun arbetar med bibliotekets verksamhet efter det senaste valet?
- ❖ Har det varit någon politisk debatt om bibliotek i kommunen sedan valet?
- ❖ Har det varit någon politisk debatt om någon annan kulturfråga?
- ❖ Något du vill tillägga?

Intervjufrågor tjänsteperson

- ❖ Kort presentation av dig själv: hur länge har du arbetat som med kulturfrågor här i kommunen?

BIBLIOTEKSPLAN

- ❖ Jag skulle vilja börja med biblioteksplanen. Den nuvarande biblioteksplanen för kommunen är gällande mellan åren xx o xx.
 - Har du varit involverad i framtagandet av den? Kan du berätta om arbetet som du känner till det från ditt perspektiv!
- ❖ Har det funnits en tidigare biblioteksplan?
- ❖ Hur ser du på biblioteksplanen?
 - Är den från din horisont till hjälp i arbetet på biblioteket, i så fall hur?
 - Hjälper den till vad gäller prioriteringar och beslut du varit med att fatta kring verksamheten?
 - Kan du ge exempel på när den varit till hjälp eller ett stöd för ditt arbete?
 - Är biblioteksplanen en nackdel på något sätt?
- ❖ Hur relaterar skrivningar i biblioteksplanen till andra styrdokument i kommunen?
- ❖ Hur relaterar skrivningar i biblioteksplanen till andra styrdokument för biblioteket?
- ❖ Vilka är enligt dig de viktigaste, prioriterade områdena som lyfts fram i biblioteksplanen?

BIBLIOTEKSLAG

- ❖ 1/1 2014 började en ny bibliotekslag gälla i Sverige. Hur ser du på den nya lagen?
- ❖ Har du några synpunkter på den nya lagen jämfört med den förra? I så fall vilka?

DEN REGIONALA KULTURPLANEN

- ❖ Regionalt har en ny kulturplan börjat gälla från 1/1 2016. Den är gällande mellan åren 2016 o 2019 . Hur ser du på den regionala kulturplanen?
 - Har du varit involverad i framtagandet av den, t ex lämnat remissyttrande?
 - Har du några synpunkter på den nya regionala kulturplanen eller den förra?
- ❖ Hur ser du på att det i dag finns en regional kulturplan från Region Skåne? Hur ser du på samverkansmodellen?
- ❖ Har den regionala kulturplanen någon betydelse i ditt uppdrag? Om den har det kan du beskriva på vilket sätt?

SAMVERKAN MELLAN NIVÅERNA

- ❖ Er biblioteksplan är ju gällande mellan åren xx och xx, den nya bibliotekslagen började gälla 1/1 2014 och den nya regionala kulturplanen började gälla första januari i år. Hur tänker du kring det?
 - Har det någon betydelse att de olika styrdokumenterna löper över olika tidsperioder?
- ❖ Jag skulle vilja zooma in på två av målen i den regionala kulturplanen Det första är detta:

Region Skåne vill främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare.

- ❖ Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket når detta mål?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen enligt dig?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan enligt dig?
- ❖ Vi är intresserade av hur man arbetar med mångspråk och att olika användare kan ha olika behov av kultur och information hur löser man då att ge likvärdig tillgång?
- ❖ Hur kan du i ditt uppdrag bidra till att biblioteket når denna del av målet?
- ❖ Kan digitala resurser vara en hjälp för att nå målet för er?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan försvåras på grund av målet?

- ❖ Det andra målet jag vill ta upp i den regionala kulturplanen är:
Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen enligt dig?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan enligt dig?
- ❖ Hur fungerar det att arbeta internationellt och samtidigt vara en lokal mötesplats? Finns det någon motsättning i det? Finns det någon fördel i det?
- ❖ Finns det från din horisont något av det som görs på biblioteket som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det från din horisont något av det som görs på biblioteket som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan försvåras på grund av målet?

AVSLUTNING

- ❖ Vilken är din roll gentemot biblioteket?
- ❖ Hur ser du på bibliotekets verksamhet här i X?
- ❖ Hur ser du på bibliotekets roll i samhället?
- ❖ Bibliotek är en lagstadgad verksamhet, har du några reflektioner kring det?
- ❖ Hur ser du att styrdokument på de olika nivåerna förhåller sig till varandra? Vilket har störst tyngd?
- ❖ Vems ansvar är styrdokumentet?
- ❖ Finns det något du skulle vilja utveckla eller förändra vid biblioteket? I så fall vad?
- ❖ Har något ändrats i hur ni i denna kommun arbetar med bibliotekets verksamhet efter det senaste valet?
- ❖ Har det varit någon politisk debatt om bibliotek i kommunen sedan valet?
- ❖ Har det varit någon politisk debatt om någon annan kulturfråga?
- ❖ Något du vill tillägga?

Intervjufrågor bibliotekschef

- ❖ Kort presentation av dig själv: hur länge har du arbetat som bibliotekschef här? Vad har du arbetat med tidigare, är du bibliotekarie?

BIBLIOTEKSPLAN

- ❖ Jag skulle vilja börja med biblioteksplanen. Den nuvarande biblioteksplanen för kommunen är gällande mellan åren xx o xx.
 - Har du varit involverad i framtagandet av den?
 - Kan du berätta om arbetet som du känner till det från ditt perspektiv! Hur har arbetet att ta fram planen gått till rent konkret, hur många har varit involverade i skrivandet? Har det funnits någon typ av remissförfarande eller referensgrupp?
- ❖ Har det funnits en tidigare biblioteksplan?
- ❖ Hur ser du på biblioteksplanen?
 - Är den till hjälp i arbetet på biblioteket, i så fall hur?
 - Kan du ge exempel på när den varit till hjälp eller ett stöd i verksamheten?
 - Hjälper den till vad gäller prioriteringar och beslut du varit med om att fatta kring verksamheten?
 - Är biblioteksplanen en nackdel på något sätt?
 - Har arbetet med planen gått ut över annat arbete som du hellre hade prioriterat? I så fall vad och är det för egen del eller för andra i personalen?
- ❖ Kan du beskriva hur planen har fungerat i relation till kommunen i övrigt.
 - Har den fungerat som ett sätt att kommunicera om bibliotekets verksamhet med tjänstemän i kommunen?
 - Med politiker?
 - Med allmänhet och användare?
- ❖ Hur relaterar skrivningar i biblioteksplanen till andra styrdokument i kommunen?
- ❖ Hur relaterar skrivningar i biblioteksplanen till andra styrdokument i biblioteket?
- ❖ Vilka är enligt dig de viktigaste, prioriterade områdena som lyfts fram i biblioteksplanen?

BIBLIOTEKSLAG

- ❖ 1/1 2014 började en ny bibliotekslag gälla i Sverige. Hur ser du på den nya lagen?
- ❖ Är lagen en fördel i arbetet på biblioteket? I så fall kan du beskriva hur?
- ❖ Är lagen en nackdel i arbetet på biblioteket? I så fall kan du beskriva hur?
- ❖
- ❖ Är lagen en tillgång i kommunikation med tjänstemän och politiker i kommunen?
- ❖ Är lagen en nackdel i kommunikation med tjänstemän och politiker i kommunen?
- ❖ Har du några synpunkter på den nya lagen jämfört med den förra? I så fall vilka?

DEN REGIONALA KULTURPLANEN

- ❖ Regionalt har en ny kulturplan börjat gälla från 1/1 2016. Den är gällande mellan åren 2016 o 2019 . Hur ser du på den regionala kulturplanen?
 - Har du varit involverad i framtagandet av den, t ex lämnat remissyttrande?
 - Har du några synpunkter på den nya regionala kulturplanen eller den förra?

- ❖ Hur ser du på att det i dag finns en regional kulturplan för Region Skåne? Hur ser du på samverkansmodellen?
- ❖ Har den regionala kulturplanen någon betydelse i ditt uppdrag? Om den har det kan du beskriva på vilket sätt?
- ❖ Är den regionala kulturplanen en fördel i arbetet på biblioteket? I så fall kan du beskriva hur?
- ❖ Är den regionala kulturplanen en nackdel i arbetet på biblioteket? I så fall kan du beskriva hur?
- ❖ Är planen en tillgång i kommunikation med tjänstemän och politiker i kommunen?
- ❖ Är planen en nackdel i kommunikation med tjänstemän och politiker i kommunen?

SAMVERKAN MELLAN NIVÅERNA

- ❖ Er biblioteksplan är ju gällande mellan åren xx och xx, den nya bibliotekslagen började gälla den 1/1 2014 och kulturplanen började gälla första januari i år. Hur tänker du kring det? Var det något ni diskuterade när ni tog fram den nya biblioteksplanen?
 - Har det någon betydelse att de olika styrdokumenterna löper över olika tidsperioder?
- ❖ Jag skulle vilja zooma in på två av målen i den regionala kulturplanen. Det första är detta: ***Region Skåne vill främja en likvärdig tillgång till litteratur, information och kultur för alla invånare.***
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan?
- ❖ Vi är intresserade av hur man arbetar med mångspråk och att olika användare kan ha olika behov av kultur och information. Hur löser man då att ge likvärdig tillgång?
- ❖ Kan digitala resurser vara en hjälp för att nå målet för er?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Det andra målet jag vill ta upp i den regionala kulturplanen är: ***Region Skåne vill stärka bibliotekens roll i en internationell och digital kontext***
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till verksamheten vid biblioteken i kommunen?
- ❖ Hur fungerar detta mål i den regionala kulturplanen i relation till skrivningar i kommunens biblioteksplan?

- ❖ Hur fungerar det att arbeta internationellt och samtidigt vara en lokal mötesplats? Finns det någon motsättning i det? Finns det någon fördel i det?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan förtydligas med hjälp av målet?
- ❖ Finns det något av det som görs på biblioteket som kan försvåras på grund av målet?
- ❖ Finns det något av det som står i biblioteksplanen som kan försvåras på grund av målet?

AVSLUTNING

- ❖ Hur ser du på bibliotekets verksamhet här i X?
- ❖ Hur ser du på bibliotekets roll i samhället?
- ❖ Bibliotek är en lagstadgad verksamhet, har du några reflektioner på det?
- ❖ Hur ser du att styrdokument på de olika nivåerna förhåller sig till varandra? Vilket har störst tyngd?
- ❖ Vems ansvar är styrdokumentet?
- ❖ Finns det något du skulle vilja utveckla eller förändra vid biblioteket? I så fall vad?
- ❖ Har något ändrats i hur ni i denna kommun arbetar med bibliotekets verksamhet efter det senaste valet?
- ❖ Har det varit någon politisk debatt om bibliotek i kommunen sedan valet?
- ❖ Har det varit någon politisk debatt om någon kulturfråga?
- ❖
- ❖ Presentera de andra kommunerna i studien
- ❖ Något du vill tillägga?

Protokoll för observationssvep

Profil										
man										
kvinna										
barn										
tonåring										
Ung vuxen										
30-65										
65 +										
annat										
Tillhörigheter										
böcker										
Läs-& skrivmaterial										
väska										
mobiltelefon										
Bärbar dator										
surfplatta										
mat										
dryck										
gästöd										
barnvagn										
annat										
aktiviteter										
läsa										
skriva										
Synligt sök										
Använda laptop										
Använda biblioteks- dator										
Använda annan teknologi										
Prata i telefon										
Telefon:annat										
prata										
lyssna										
äta										
dricka										
sova										

Sitta										
Stå										
Låna vid disk										
Annat vid disk										
Interagera med personal										
Interagera med låntagare										
kroppskontakt										
Annat										

Platskoder:

Publika datorer: PD

OPAC: Opac

Kopiator/skrivare: Kop.

Microfiche: MR

Hyllor: H

Tidskrifts hyllor: T

Dagstidningar: D

Arbetsplats: A

Läsplats: L

Informationsdisk: I

Utlåningsmaskin: U

Entré: E

Toalett: T

Barnavdelning: B

Ungdomsavdelning: U

Släktforskning: S

Publikt mötesrum: PM

Inre mötesrum: IM

Pentry: P

Egen arbetsplats: EA

LS : Lokalsamlingen

LUNDS
UNIVERSITET

Bilaga 7

Information om pågående forskningsstudie

Hej!

Idag finns en forskare från Lunds universitet på plats i biblioteket för att undersöka hur biblioteket används. Denna undersökning är en del av en studie om folkbibliotek i Skåne och de styrdokument som finns för dem.

Vi som arbetar med studien heter Hanna Carlsson och Johanna Rivano Eckerdal och vi är forskare och lärare vid institutionen för kulturvetenskaper. En av oss är här i biblioteket i dag.

Har du några frågor kring vår studie får du gärna komma och prata med oss.

Hanna Carlsson
e-post: hanna.carlsson@kultur.lu.se

Johanna Rivano Eckerdal
e-post: johanna.rivano_eckerdal@kultur.lu.se